

**Siirtolaisuusinstituutti
Ulkosuomalaisparlamentti**

Monikulttuuriset avioliitot sillanrakentajina

**Elli Heikkilä (toim.)
Ritva Viertola-Cavallari
Päivi Oksi-Walter
Jonna Roos**

**Web Reports No. 2
Siirtolaisuusinstituutti
2004**

Sisällys

Monikulttuuriset avioliitot sillanrakentajina <i>Elli Heikkilä</i>	3
---	---

Monikulttuuriset avioliitot ja perheet. Tilastoja, tutkimuksia ja kokemuksia

Seka-avioliitot yhteiskunnallisena katalysaattorina <i>Ritva Viertola-Cavallari</i>	8
--	---

Monikulttuuristen parisuhteiden ja perheiden dynamiikka käytännön näkökulmasta tarkasteltuna <i>Päivi Oksi-Walter</i>	22
---	----

Kreikkalais-suomalainen avioliitto: neuvottelua kahden kulttuurin leikkauspisteissä <i>Johanna Järvinen-Tassopoulos</i>	28
---	----

Suomalaisten siirtolaisnaisten avioliitot Pohjois-Amerikassa toisen maailmansodan jälkeen <i>Johanna Leinonen</i>	29
---	----

Suomalais-venäläiset avioliitot: odotukset ja pettymykset <i>Yrjö Männistö & Ella Lazareva</i>	46
---	----

Oikeudellisia pulmakysymyksiä monikulttuurisissa avioliitoissa

Oikeudellisia pulmakohtia suomalais-saksalaisissa avioliitoissa <i>Markku Arends</i>	50
---	----

Kansainväliset lapsikaappaukset <i>Outi Kemppainen</i>	56
---	----

Monikulttuuristen lasten identiteetti

Monikulttuuristen lasten identiteetti <i>Minna Lähteenmäki</i>	67
---	----

Elinikäinen oppiminen perheessä ja perheestä <i>Helena Oikarinen-Jabai</i>	71
---	----

Osanottajaluettelo	76
--------------------------	----

Seminaarin ohjelma	79
--------------------------	----

Monikulttuuriset avioliitot sillanrakentajina Suomessa

Elli Heikkilä

Seminaarin tarve ja tavoitteet

Monikulttuuriset avioliitot sillanrakentajina -seminaarin järjestäminen perustui Ulkosuomalaisparlamentin (USP) vuoden 2002 istunnon päätöslauselmaan monikulttuurisista ja uusmuuttajaperheistä (Ulkosuomalaisparlamentti 2002:18–19). Päätöslauselmassa todetaan seuraavaa:

Ulkosuomalaisparlamentti ehdottaa, että muodostettaisiin työryhmä, johon osallistuvat perheneuvonnan, perheterapian ja mielenterveyden parissa työskentelevät alan asiantuntijat ja tutkijat pohtimaan, miten voitaisiin kehittää tukimuotoja monikulttuurisille ja uusmuuttajaperheille. Ulkosuomalaisparlamentti esittää, että ulkomaille lähetettävät papit ja muut kirkon työntekijät perehdytetään perheneuvontaan ja monikulttuuristen perheiden ongelmiin.

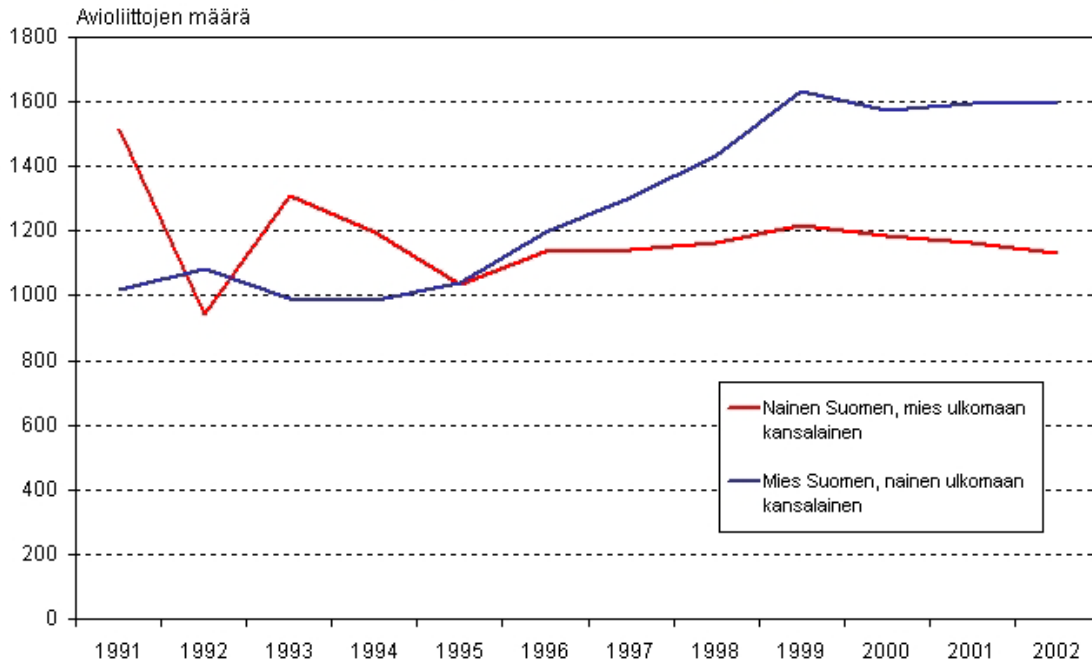
Seminaari kohdistettiin siten ensisijaisesti henkilöille, jotka työssään tai tutkimuksessaan tai vapaaehtoistyössä ovat tekemisissä monikulttuuristen pariskuntien tai perheiden kanssa. Tarkoituksena oli vaihtaa kokemuksia ja olemassa olevaa tutkimustietoa monikulttuurisista avioliitoista, koota yhteen suomalaisten monikulttuurisia avioliittoja koskevaa materiaalia, ja ennen kaikkea selvittää, millaista työtä ja tutkimusta monikulttuuristen perheiden parissa on jo tehty, ja minkälaisia muita mahdollisuuksia olisi monikulttuuristen perheiden tukemiseen. Tiedonvälitys on siten tärkeää kehitettäessä tuki- ja palvelumuotoja monikulttuurisille pariskunnille ja perheille.

Seminaarin järjestäjänä oli Siirtolaisuusinstituutti yhteistyössä Ulkosuomalaisparlamentin kanssa. Järjestelytoimikuntaan kuuluivat toimittaja, VTM Ritva Viertola-Cavallari, Italia, perhepsykologi Päivi Oksi-Walter, Saksa, monikulttuurityöryhmän vetäjä, VTM Jonna Roos, Finnwid, ja tutkimuspäällikkö, dosentti Elli Heikkilä, Siirtolaisuusinstituutti.

Monikulttuurisista avioliitoista tullaan järjestämään myös seminaari vuoden 2005 keväällä, jolloin Ulkosuomalaisparlamentti kokoontuu seuraavan kerran.

Monikulttuuriset avioliitot Suomessa tilastojen valossa

Monikulttuuriset avioliitot ovat määrällisesti lisääntyvää todellisuutta maassamme. Suomalaiset naiset solmivat 1 131 ja suomalaiset miehet 1 593 avioliittoa ulkomaan kansalaisen kanssa vuonna 2002. Erityisesti suomalaisten miesten kohdalla näiden avioliittojen määrä on kasvanut viimeisen kymmenen vuoden aikana, sillä vuonna 1993 miehillä vastaava luku oli 991 avioliittoa ja naisilla 1 309 (Kuva 1).

Kuva 1. Avioliiton ulkomaan kansalaisen kanssa solmineet Suomen kansalaiset vuosina 1991–2002 (Lähde: SVT 2003).

Paljonko kahden kulttuurin perheitä on? Leena Kartovaaran, Tilastokeskus, mukaan (Istala 2003) kymmenen vuotta sitten yleisin perhetyyppi oli sellainen, että suomalaisella naisella oli ulkomaalainen mies, noin 6 000 perhettä. Nyt tällaisia perheitä on jo 11 000, mutta huomattavasti enemmän on sellaisia perheitä, joissa suomalaisella miehellä on ulkomaalainen vaimo. Näitä oli vuonna 1990 vain 4 000 ja nyt on 12 000 eli luku on kolminkertaistunut. Naisten ulkomaalaiset puoliset ovat olleet tasaisessa kasvussa kaiken aikaa, mutta suomalaisten miesten ulkomaalaisten puolisoitten määrä on lähtenyt voimakkaaseen kasvuun, kun rajat aukesivat itään ja etelään ja matkailu lisääntyi näihin maihin huomattavasti.

Suomalainen mies on solminut monikulttuurisen avioliiton yleisimmin venäläisen tai virolaisen naisen kanssa vuonna 2002. Seuraavina ovat korostuneet avioliitot thaimaalaisten ja entisen Neuvostoliiton kansalaisten kanssa. Pitkällä aikavälillä, 1991–2002, venäläisten naisten kanssa solmittujen avioliittojen määrä on ollut 4 854, kun taas virolaisten kanssa luku on ollut yli puolet pienempi eli 2 219 avioliittoa. Thaimaalainen puoliso on ollut 1 321 avioliitossa ja entisen Neuvostoliiton kansalainen 1 157 avioliitossa (SVT 2003).

Mitkä ovat sitten suomalaisten naisten puolisoitten alkuperämaat? Eniten puolisoita on löytynyt Britanniaista, USA:sta, Ruotsista, Turkista, Venäjältä ja Saksasta vuonna 2002. Jos kehitystä katsotaan ajanjaksona 1991–2002, niin USA on ollut kärkimaa (1 438 avioliittoa), toisena on ollut Turkki (1 306) ja kolmantena Britannia (1 033) (SVT 2003). Näissä maissa on mukana turistimaita ja maita, joissa ollaan esim. töissä, au pairina tai vaihto-oppilaina.

Kartovaaran mukaan miesten koulutustaso, joilla on ulkomaalainen vaimo, on korkein sellaisilla miehillä, joiden vaimot tulevat Kiinasta. Yksi syy tähän voisi olla, että suomalaisilla teollisuusyrityksillä on toimintaa Kiinassa ja sinne lähtee varsin korkeasti koulutettuja ihmisiä, miehiä nimenomaan, ja tuloksena saattaa olla avioliitto kiinalaisen naisen kanssa. Seuraavina maina kärjessä ovat Ranska, Unkari ja Japani. Miehet, jotka ovat vähiten koulutettuja ja joilla on ulkomaalaiset puoliset, ovat ne suomalaiset miehet, joilla on thaimaalainen vaimo. Sitten tulevat jo viro ja venäjän kieliset vaimot (Istala 2003).

Korkeammin koulutettuja Kartovaaran mukaan ovat ne naiset, joiden miehet ovat Alankomaista, Britanniaista, Ranskasta, Saksasta ja USA:sta. Tässä ei ole kuitenkaan suhteellisesti niin suurta eroa kuin miesten kohdalla, sillä yleensä naisten koulutustaso, ja varsinkin nuorten naisten koulutustaso, on aika korkea. Vähiten koulutettuja ovat sellaiset naiset, joiden puoliset ovat Tunisiasta, Marokosta, Virosta ja Japanista (Istala 2003).

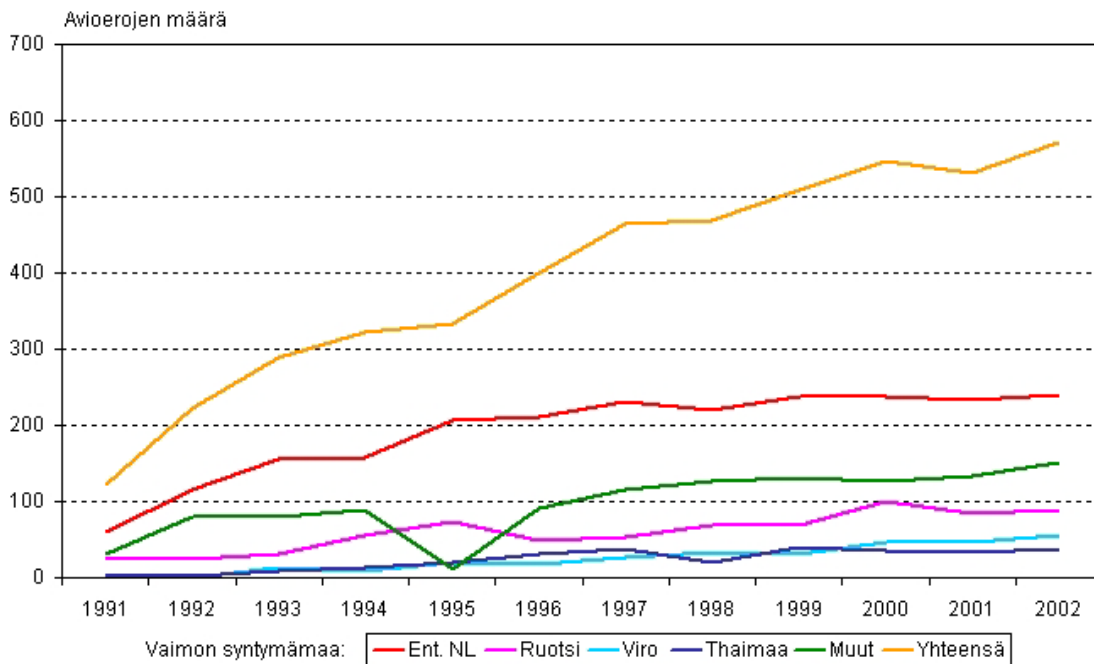
Avioerot ja yksinhuoltajuus

Suomessa syntyneiden miesten ja ulkomailla syntyneiden naisten välillä oli 572 avioeroa vuonna 2002. Vastaavasti Suomessa syntyneiden naisten ja ulkomailla syntyneiden miesten avioeroja oli 509. Avioerojen määrä on kasvanut molemmissa ryhmissä vuodesta 1991 vuoteen 2002 (Kuvat 2 ja 3).

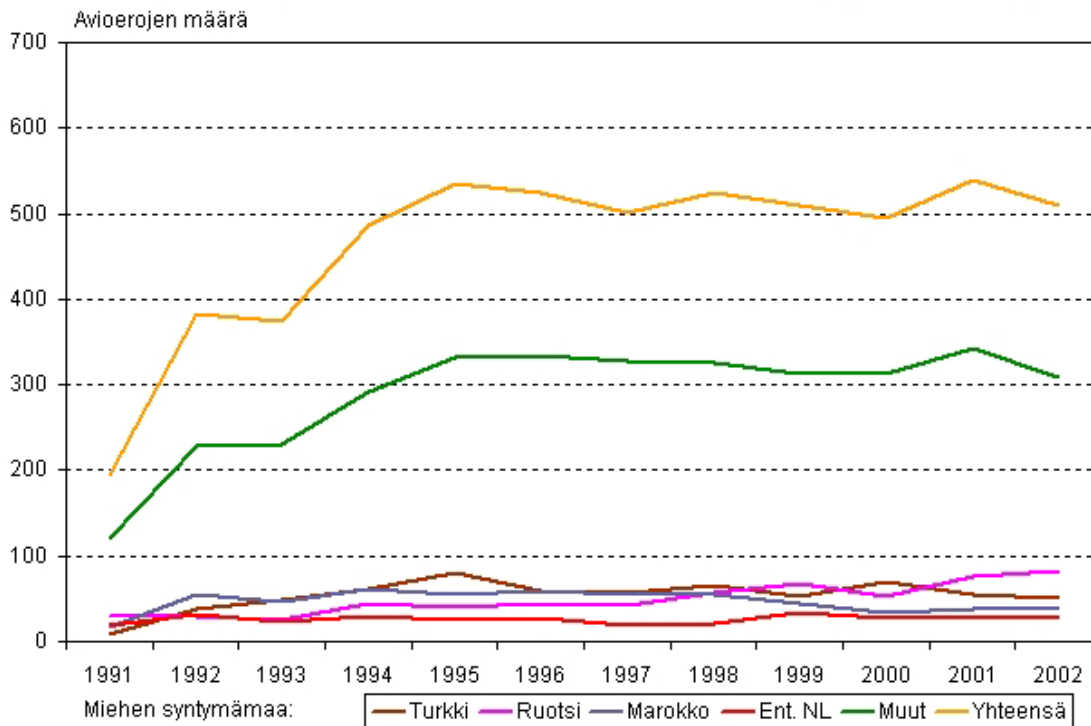
Suomessa syntyneet miehet ovat eronneet eniten entisen Neuvostoliiton alueella syntyneistä naisista sekä Ruotsissa ja Virossa syntyneistä puolisoista vuonna 2002. Pitkällä aikavälillä vuodesta 1991 vuoteen 2002 mennessä noin puolet avioeroista on tapahtunut entisen Neuvostoliiton alueella syntyneiden naisten kanssa.

Suomessa syntyneiden naisten kohdalla avioerot ovat olleet kaikkein suurimmat ruotsalaisten, turkkilaisten sekä marokkolaisten puolisoitten välillä. Jos kehitystä tarkastellaan vuodesta 1991 vuoteen 2002, niin eniten avioeroja on ollut turkkilaisten puolisoitten kanssa, ts. 11.5 %. Lähes samoihin lukuihin yltävät avioerot ruotsalaisten (10.6 %) ja marokkolaisten kanssa (10.1 %).

Ulkomaalaisten yksinhuoltajanaisten määrä on lisääntynyt Kartovaaran mukaan kymmenessä vuodessa kovasti: kymmenen vuotta sitten heitä oli noin 500 Suomessa ja nyt heitä on yli 4 000, ts. määrä on kahdeksankertaistunut. Suomeen muuttaa myös yksinhuoltajaitejä. Kun tiedämme, että suomalais-ulkomaalaiset avioliitot ovat aika herkkiä purkautumaan, äiti saattaa olla asunut jo Suomessa niin pitkään, että hän haluaa jäädä tänne ja seurauksena

Kuva 2. Monikulttuuristen avioliittojen avioerot Suomessa syntyneiden miesten ja ulkomailla syntyneiden naisten välillä vuosina 1991–2002 (Lähde: SVT 2003).

Kuva 3. Monikulttuuristen avioliittojen avioerot Suomessa syntyneiden naisten ja ulkomailla syntyneiden miesten välillä vuosina 1991–2002 (Lähde: SVT 2003).

syntyy yksinhuoltajaäitejä Suomeen. Samoin myös on havaittu, että kahden ulkomaalaisen avioliitto Suomessa on myös riskialttiimpi eroille kuin suomalaisten liitot. Tätä kautta syntyy myös yksinhuoltajaäitejä (Istala 2003).

Lopuksi

Liisa Salo-Leen, Jyväskylän yliopisto, mukaan elämme nykyään erilaista todellisuutta kuin aikaisemmin. Hän kyseenalaistaa, että voimmeko puhua ylipäänsä kaksikulttuurisista avioliitoista: itse asiassa me kaikki olemme monikulttuurisia. Hän käyttää myös intercultural marriage -käsitettä, jossa ei ole pelkästään monia kulttuureja rinnakkain, vaan monia kulttuureja on yhdessä, oli se sitten perhekulttuuri jne. Mielenkiintoinen tutkimuskohde hänen mukaansa olisi monikulttuuristen perheiden lasten avioliitot ja valinnat, ts. uusi sukupolvi, joka elää erilaista todellisuutta kuin tämän päivän aikuiset (Istala 2003).

Kirjallisuus

Istala, Päivi (2003). Monikulttuuriset avioliitot sillanrakentajina -seminaari, Moninainen. Radio Suomi 17.8.2003.

SVT (2003). Ulkосуomalaiset ja siirtolaisuus 2002. Väestö 2003:8. Tilastokeskus. Helsinki.

Ulkосуomalaisparlamentti (2002). Ulkосуomalaisparlamentin kolmannen varsinaisen istunnon 18.–19.11.2002 päätöslauselmat. Helsinki. 39 p.

**Monikulttuuriset avioliitot
ja perheet.
Tilastoja, tutkimuksia
ja kokemuksia**

Seka-avioliitot yhteiskunnallisena katalysaattorina

Ritva Viertola-Cavallari

Alunperin alustukseni otsikkona piti olla Seka-avioliitot yhteiskunnallisena ilmiönä. Mutta eihän se ole pelkästään ilmiö, eikä niin kovin uusikaan. Sen sijaan voidaan olettaa, että seka-avioliittojen lisääntyessä, ne toimivat eräänlaisena katalysaattorina yhteiskunnassa vieden sitä avoimempaan ja erilaisuutta suvaitsevampaan suuntaan.

Teen ensin lyhyen katsauksen seka-avioliittojen historiaan, ja käsitelen sitten uskontokysymystä seka-avioliitoissa ja kolmanneksi monirotuista avioliittoja. Se, että puolisoilla ei ole yhteistä uskontoa tai, että he edustavat kahta tai useampaa eri rotua, näyttäisivät olevan seka-avioliitossa pahimpia kompastuskiviä ennen kaikkea ympäristön taholta tulevan paineen vuoksi. Rakkaus on värisokea, mutta ympäristö ei useinkaan sitä ole. Eivätkä läheskään kaikki vaikeudet näissä avioliitoissa suinkaan johdu pelkästään aviopuolisoiden välisistä kulttuurieroista. (Conclusion, Interracial Marriages).

Seka-avioliittoja antiikin ajoista lähtien

Seka-avioliittoja tai monikulttuurisia avioliittoja on aina ollut, vaikkei ihan siinä määrin kuin nykyään.¹ Jo 800–700 e.Kr. Suur-Kreikasta lähetettiin miehiä asuttamaan mm. nykyään Italialle kuuluvia alueita. Veneet olivat kuitenkin niin pieniä, että naiset eivät mahtuneet mukaan. Niinpä tulokkaat perustivat perheitä paikallisten naisten kanssa. (Media 1981:375).

Rakkaudesta ei silloin vielä puhuttu. Itse avioliitollakin on ollut historian saatossa aivan eri merkitys kuin nykyään. Se oli useimmiten vanhempien järjestämä liikeasia, jossa asianosaisia ei juuri kuultu, ainakaan naisosapuolta. Avioliitto oli kauppa ja nainen oli tavara. Rakkausavioliitto keksittiin vasta 1700-luvun lopulla ja yleistyi 1800-luvulla. Kyse oli kuitenkin vielä vain miehen rakkaudesta, eivätkä taloudellisetkaan seikat olleet ihan yhdentekeviä. (Utrio 1984:348).

Kuninkaalliset ja aateliset ovat aina viime aikoihin asti hakeneet morsiamensa muista maista vertaistensa joukosta. Sen seurauksena kaikki Euroopan kuningasperheet ovatkin sukua keskenään. Suomen kannalta ainakin kahdella tällaisella avioliitolla on ollut suuri merkitys.

Talvella 1889 suomalaisen aatelisneidon Ebba Lavoniuksen elämään ilmestyi saksalaisessa kylpylässä prinssi Albrecht Fredric Ernst Bernhard Wilhelm Maria zu Solms-Braunfels. Prinssessa Ebba käytti avioliiton solmittuaan asemaansa hyväksi ja puhui tilaisuuden tullen keisari Wilhelm II:n kanssa Suomessa meneillään olleesta venäläistämiskehityksestä. Keskustelu johti mm. parintuhannen jääkärin kouluttamiseen Saksassa. (Korhonen 1996:48, 50).

Tsaari Nikolai II:n avioliitto saksalaisen suurherttuan ja Englannin kuningatar Viktorian rakkaimman tyttärentyttären Alixin kanssa vaikutti ratkaisevasti Venäjän ja Suomenkin kohtaloihin. Kyseessä oli niissä oloissa harvinainen rakkausavioliitto. Rakastunut Nikolai oli täydellisesti vaimonsa ohjattavissa joka suhteessa. Ja Aleksandran rajaton rakkaus puo-

lestaan oli omiaan tukemaan ja vahvistamaan tsaarin itsevaltiaita otteita hallitsijana, joista Suomi sai kokea osansa ns. sortokausina. Lisäksi Aleksandra luotti sokeasti Rasputiniin, joka oli pystynyt jotenkin lievittämään kruununprinssi Alekseihin verenvuototautia, ja joka tämän seurauksena sai kohtuuttomasti valtaa Venäjän valtakunnan asioissa. Lopulta Venäjä ajautui vallankumoukseen, ja Suomikin itsenäistyi. Aleksandran elämäkerran kirjoittaja V. Poljakov kirjoittikin: “Rakastuneiden kyvyssä liioitella rakastetun hyviä puolia ja vähätellä heikkouksia ei ole mitään rajoja. Rakastuneet ihmiset voivat joskus olla suorastaan vaarallisia yhteiskunnalle.” (Poljakov 1928).

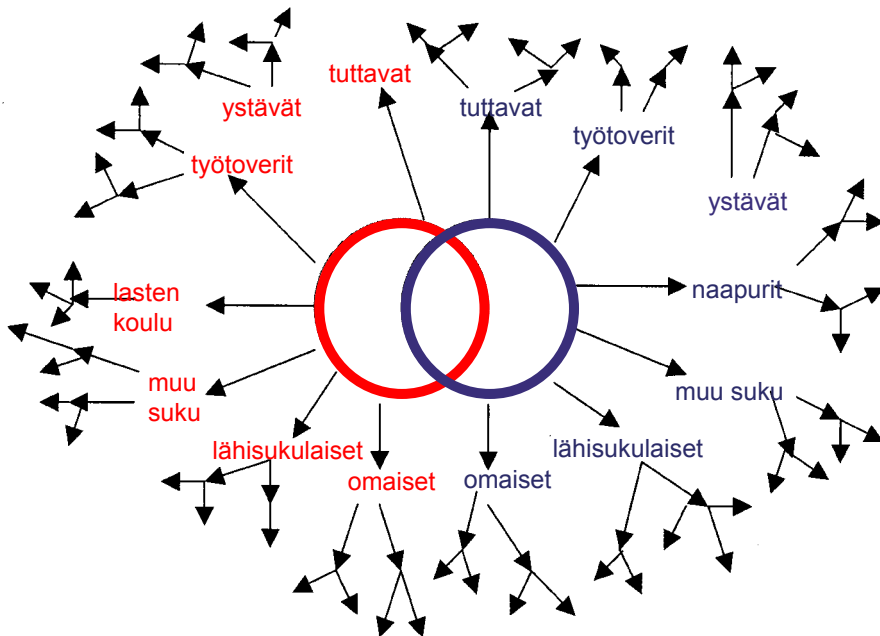
Seka-avioliittoja ovat aina solmineet jonkin verran myös muut ihmisryhmät, jotka ovat ammattinsa vuoksi päässeet matkustamaan tai joilla on ollut kansainvälisiä kontakteja, kuten kauppiat, kuvataiteilijat, muusikot jne. Modernit kulkuneuvot mahdollistivat myös massaturismin, jonka myötä seka-avioliitot ovat lisääntyneet eri puolilla maailmaa. Globalisaatio on niitä edelleen edistämässä, ja yhä useammin solmitaan myös eri rotujen välisiä avioliittoja muuallakin kuin Yhdysvalloissa. Internetissä rehottavat jopa eriaroisten morsianten välitysmarkkinat.

Aivan harvinaisia seka-avioliitot eivät ole historian saatossa olleet tavallistenkaan suomalaisten kohdalla. Venäläisten sotilaiden avioliitot suomalaisten naisten kanssa yleistyivät räjähdysmäisesti Viipurin kuvernementissa sen jouduttua Venäjälle 1700-luvun puolivälin jälkeen. 1800-luvun alkuvuosina Haminan, Lappeenrannan ja Ruotsinsalmen ortodoksiseurakunnissa vietetyissä häissä jopa puolet morsiamista oli suomalaisia ja sulhaset venäläisiä. Useimmiten morsian kääntyi ortodoksiseen uskoon, muttei läheskään aina. Venäjällä naisella oli näet siihen aikaan oikeus omaan uskontoon, mutta morsiamen tuli kuitenkin vakuuttaa, ettei kääntynyt miestänsä. Lapset kasvatettiin ortodoksiseen uskoon viimeistään kuusivuotiaina. Rankijärjestys säilyi myös näissä venäläis-suomalaisissa avioliitoissa. Upseerit naivat säätyläisiä, matruusit ja sotilaat piikatyttöjä. Avioliittojen solmimista lienee edistänyt myös se, että salavuoteudesta sakotettiin kymmenen ruplaa, kun sotamiehen vuosipalkka oli vain kahdeksan ruplaa. (Kauppi 1999).

Kohti avoimempaa, monikulttuurista yhteiskuntaa

Monikulttuurisessa avioliitossa maahanmuuttajapuoliso tulee osaksi kanta-asukkaan perhetä ja sukua, ja integroituminen on melkein pakollista, jotta avioliitto kestäisi ja ennen kaikkea tulevien lastenkin takia. Maahanmuuttajapuolison integroitumisen seurauksena myös kanta-asukaspuolison perhe, suku ja ystävät muuttuvat vastaanottavaisemmiksi erilaisille kulttuureille. Ei ole harvinaista sekään, että samassa perheessä tai suvussa on useampiakin seka-avioliittoja. Se, mitä perhepiirissä tapahtuu, ei voi olla heijastumatta jollakin tavoin myös ympäröivään yhteiskuntaan. Tämä on johtoajatus katalysaattori-idean takana. Oletuksenani on, että mitä enemmän johonkin maahan muuttaa ulkomaalaisia miniöitä tai vävyjä, sitä avoimemmaksi, monikulttuurisemmaksi ja suvaitsevaisemmaksi erilaisuutta kohtaan perheet ja heidän kauttaan sukulaiset, ystävät ja tuttavat ja lopulta koko yhteiskunta vähä vähältä muuttuu. Näin voidaan olettaa tapahtuvan jossain määrin myös maahanmuuttajan entisessä kotimaassa, jossa hänellä on omaisia, sukulaisia ja ystäviä, ja jossa pariskunta ja perhe yleensä aika-ajoin vierailee (ks. Kuva 1).

Tähänastisissa tutkimuksissa on selvitetty seka-avioliittojen yhteiskunnallista merkitystä pääasiassa maahanmuuttajan integroitumisen kannalta. Seka-avioliittojen tutkimuksen kannalta olisi kuitenkin hyvä selvittää nykyistä laajemmin myös se, missä määrin paikallisen kulttuurin edustaja edesauttaa puolisonsa sopeutumista. Samoin olisi tärkeää saada selville se, missä määrin tämä on kiinnostunut ja haluaa tutustua puolisonsa entiseen kotimaahan ja sen kulttuuriin ja jopa kieleen. On syytä olettaa, että vain siten syntyvät ja säilyvät onnel-

Kuva 1. Kaavio, miten seka-avioliitot omalta osaltaan edistävät erilaisuuden sietämistä ja uusien vaikutteiden leviämistä monikulttuurisessa yhteisössä pariskunnan omaisten, sukulaisten, ystävien ja muiden mahdollisten kontaktien kautta.

liset avioliitot. Jos paikallisen kulttuurin edustaja ei ole lainkaan kiinnostunut puolisonsa synnyinmaasta tai jopa suhtautuu siihen negatiivisesti, se on todellinen aikapommi siinä parisuhteessa. Olisikin hyvä saada näistä asioista molempien osapuolien näkemys, ja siksi pitäisi jakaa kyselylomakkeita myös kanta-asukaspuolisoille ja mahdollisuuksien mukaan haastatella heitäkin.

Uskontotekijä seka-avioliitoissa

Toisena aikapommina voidaan pitää uskontotekijää. Yhdysvalloissa on tutkittu paljon eriuskoisten (*inter-faith*) ja eri kirkkoihin kuuluvien kristittyjen välisiä (*intra-faith*) avioliittoja, joista arvioiden mukaan 40 % tai jopa puolet päätyvät eroon. Tosin eräiden kyynikoiden mukaan asumuseroon ajautuu joka neljäs kaikista avioliitoista ja avioeroon samoin joka neljäs. Joka neljännessä avioliitossa pysyttäisiin yhdessä ilman rakkautta ja vain joka neljäs avioliitto olisi onnellinen ja monipuolisesti kannustava avioliitto. (American for Divorce Reform).

Mielenkiintoista on, että Yhdysvalloissa nk. Raamattuvyöhykkeellä, joka käsittää Tennesseeen, Arkansasin, Alabaman ja Oklahoman, on 50 prosenttia enemmän avioeroja kuin muualla Yhdysvalloissa. Koko Yhdysvaltojen eroprosentti vuonna 1998 oli 4.2 avioeroa 1 000 asukasta kohti. Nevadassa se oli pikaerojen vuoksi jopa 8.4 avioeroa 1 000 asukasta kohti. Raamattu-vyöhykkeellä oli 6–6.4 avioeroa 1 000 asukasta kohti. Esim. Oklahomassa solmittiin 28 000 avioliittoa vuonna 1997 ja avioeroja oli peräti 21 000. Tutkijoiden mukaan osasyynä avioliittojen kariutumiseen ovat tiukan uskonnolliset yhteisöt, joissa naisen oletetaan tottelevan miestä sokeasti. Kirkon ihannekuva avioliitosta on todellisuuden vastainen. Lisäksi taustalla ovat liian nuorena solmitut avioliitot, matala elintaso ja alhainen koulutustaso. (Avioerot yleisempiä Yhdysvaltojen Raamattuvyöhykkeellä 1999).

Demography-lehdessä 1993 julkaistun tutkimuksen mukaan mormoni-avioliitoista viiden vuoden jälkeen 13 % oli ajautunut karille sekä mormonien ja ei-mormonien välisistä liitoista jopa 40 %. Vastaavasti juutalaisista avioliitoista 27 % päättyy eroon, kun taas juutalaisten liitoista ei-juutalaisten kanssa 42 %. (Mims 1999). Kristityistä eroavat eniten ns. uudesti-syntyneet, joiden eroprosentti on 27 % korkeampi kuin muiden kristittyjen. Erprosentti on yllättäen pienin ateistien ja agnostikkojen kohdalla. Kyselyyn oli osallistunut 3 854 aikuista 48 osavaltiosta. (Barna Research Group 1999).

Saman uskontokunnankin eri kirkkojen välisistä liitoista (*intra-faith-liitot*) päättyi eroon 20 %, jos kumpikin puoliso jatkoi kuulumista eri kirkkoihin, ja 14 %, kun pariskunta oli mukana samassa kirkossa avioparina. Sen sijaan eroprosentti oli kuusi, jos puoliset olivat alunperinkin saman kirkon jäseniä. (Interfaith Marriages Lead...1999).

Miksi uskontotekijä on niin tärkeä?

Kun tieteelliset käsitykset perustuvat tarkkailuun ja kokeiluihin, uskonnolliset käsitykset perustuvat uskoon. Tieteessä voittaa paras idea, joka on tieteellisin tutkimusmenetelmin toteen näytetty. Sen sijaan monet uskovaiset pitävät omaa uskoa Jumalan sanaan perustavana tosiasiana, kun taas toiset uskonnot ovat ihmisten keksimiä, eivätkä paikkaansa pitäviä. Useinkaan ei kompromisseille ole tilaa. Toisen on annettava periksi ja luovuttava jopa omasta uskostaan, jota puoliso ei kunnioita. Tutkijoiden mukaan paine perhesuhteissa vain kasvaa, jos jompikumpi puolisoista on luopunut omasta uskostaan, joka kuitenkin on osa hänen identiteettiään. Varsinkin silloin, kun se ei ole tapahtunut asianomaisen omasta vapaasta tahdosta, vaan puolison painostuksesta tai rakastumisen huumassa. Siitä tulee jännityksen lähde, todellinen aikapommi. (Mayer 1999).

Tosiasiana on lisäksi, että useimpien uskontojen yhteyteen on muodostunut erityinen tapakulttuuri. Niinpä juutalaisen ja kristityn välisen avioliiton erona ei ole vain Mooses ja Kristus, eikä kristityn ja islaminuskoksen avioliitossa vain Kristus ja Muhammed. Mukaan tulevat käsitykset rahasta, seksistä, lasten kasvatuksesta ja lastenhoidosta, ruuasta, perhesuhteista, tunteiden ilmaisutavoista, miehen erityisoikeuksista, naisen asemasta jne. (Perel) Joulukuusikin, jota kristityt eivät välttämättä miellä uskonnolliseksi symboliksi, saattaa loukata ei-kristittyä osapuolta. Ratkaisevaa kuitenkin on, mitä pariskunta tekee yhdessä uskonnollisessa mielessä. Miten erilaisuuksien kanssa toimitaan. Jos pariskunta luo yhteisen uskonnollisen elämän, jossa on elementtejä molempien uskonnoista, on kuin he olisivat samanuskoisia. (Lawlor 1999).

Seka-avioliitossa voi tulla esiin erimielisyyksien aiheita, jotka liittyvät:

- Arvoihin: mikä on hyväksyttävää, mikä ei.
- Ruokailuun: mitä ruokaa tai juomaa nautitaan, valmistustavat, ruokailuajat, pöytätavat jne.
- Seksiin: raskauden ehkäisy, kuukautiset, itsetyydytys, neitsyys ja siveys, perhekunnia, homoseksuaalisuus, esiaviolliset suhteet, avioukkollisuus, sukupuolielämä, inesti, tanssi, romanssit, kädestä pitäminen, kättely, meikkaaminen, yksilöllinen pukeutuminen, lasten lukumäärä ja tärkeys jne. Useinkaan näistä asioista ei keskustella etukäteen, monet asiat voivat olla tabujakin.
- Sukupuolirooleihin: länsimainen mies odottaa usein ei-länsimaiselta naiselta palveluja, joita hän ei saisi länsimaiselta naiselta, kun taas ei-länsimainen nainen odottaa länsimaiselta mieheltä enemmän vapautta ja vapauksia. Usein sekä nainen että mies havittelevat roolia, jota ei muuten olisi mahdollista saada. Siinä voi syntyä yhteentörmäyksiä varsinkin, jos vielä perhe tai ystävät painostavat.

- Ystäviin: olisi hyvä löytää seka-avioliitossa olevia ystäviä, joiden kanssa voisi jakaa kokemuksia.
- Molempien sukulaisiin: erilaiset perhekäsitykset, patriarkaalinen perhe ym. Etäisyyden otto omaisiin voi olla hyvä ratkaisu, mutta silloin menettää samalla hyödyllisen taustatuen.
- Lasten kasvatukseen: kasvatustavat ovat erilaisia eri uskontoja harjoittavilla, eri rotuisilla ja eri maissakin. Yhteistä on se, että molemmat puoliset haluavat lastensa hyvinvointia, ja sitä koskevat arvot ja uskomukset ovat samantapaisia. (Potential Pitfalls of Interracial Marriages).

Seka-avioliitot Italiassa

Vuonna 2001 Italiassa oli 1 464 589 ulkomaalaista, joilla oli oleskelulupa, mikä oli 2.56 % koko väestöstä, joka oli 56 995 774. Vuonna 1998 heitä oli 1 024 721, mikä oli jopa alle alle 2 % väestöstä.² Miesten osuus kaikista ulkomaalaisista Italiassa on jatkuvasti ollut yli puolet, ja se näyttäisi olevan jatkuvasti kasvamaan päin. Vuonna kun se vuonna 1994 oli ollut 53.2 %, oli se vuonna 2001 jo 54.1 prosenttia. Kristittyjä ulkomaalaisista oli 52 %, islaminuskoisia 34 % ja 14 % edusti muita uskontoja. Muslimeista 130 000 tuli Marokosta, 58 000 Albaniasta, 48 000 Tunisiasta, 38 000 Senegalista ja 24 000 Egyptistä. Vuonna 1999 Italiassa oli kaikkiaan noin 150 000 keskenään eri uskontoa tunnustavaa avioparia. Niistä vajaat 12 000 oli kristityn ja islaminuskoisen kesken solmittuja avioliittoja, joista 1 200 oli vihitty erivapaudella katolisin menoin. Tilastojen mukaan kristittyjen ja muslimien kesken solmituista avioliitoista kariutuu Italiassa joka kolmastoista. (Al Hiwar 1999).

Italiassa asuvilla ulkomaalaisilla naisilla on kuitenkin useammin italialainen puoliso kuin ulkomaalaisilla miehillä. Italialaisen miehen kanssa avioituneiden naisten tarkkaa lukumäärää eivät tilastot edes kerro, koska vuoteen 1983 saakka ulkomaalainen nainen, joka solmi avioliiton italialaisen miehen kanssa sai Italian kansalaisuuden ikään kuin häälahjana. Tilastoissa he ovat sen jälkeen italialaisia, kuten nekin ulkomaalaiset naiset ja miehet, jotka vapaaehtoisesti ovat anoneet ja saaneet Italian kansalaisuuden sen jälkeen. Joka tapauksessa italialaiset miehet solmivat yli kaksi kertaa niin paljon avioliittoja ulkomaalaisten kanssa (69.8 %) kuin italialaiset naiset. Vuonna 1995 italialaisten miesten ulkomaalaisten naisen kanssa solmimia avioliittoja oli 7 614, kun italiattarien avioliittoja ulkomaalaisten miesten kanssa oli 3.248. (Al Hiwar 1999; Palomba 2000:9).

Vuonna 1994 solmituissa seka-avioliitoissa morsian tuli useimmiten Itä- tai Keski-Euroopasta (33.4 %) tai Latinalaisesta Amerikasta (29.5 %) Nämä avioliitot näyttävät olevan sosiaalisesti ja kulttuurillisesti homogeenisempiä kuin italiattarien avioliitot ulkomaalaisten miesten kanssa. 60 % ulkomaalaisista morsiamista on kristittyjä, suurimmaksi osaksi katolilaisia tai Itä-Euroopan ortodokseja. Tosin myös avioliitot islaminuskoisten naisten kanssa ovat lisääntymässä, vaikka sellainen avioliitto onkin koraanin vastainen. (Al Hiwar 1999).

Ulkomaalaiset morsiamet ovat keskimäärin vähän alle kolmikymppisiä (29.7 v.) ja italialaiset sulhaset keskimäärin kahdeksan vuotta vanhempia (37.9 v.). Italiaan muuttaneiden 25–39-vuotiaiden ulkomaalaisten naisten pääasiallinen italialaiseen yhteiskuntaan integroitumisen kanava onkin avioliitto italialaisen miehen kanssa. Ulkomaalaiset sulhaset olivat vuonna 1994 useimmiten Pohjois-Afrikasta (32.9 %) tai Itä-Euroopasta (25.8 %). Yleensä ulkomaalaiset miehet olivat sosiaalisesti ja kulttuurillisesti alemmalla tasolla kuin italialaiset morsiamensa. 35–40 % heistä edusti islaminuskon eri suuntauksia: sunni, scia, Ismael, senegalilaiset uskonveljet. (Palomba 2000:10).

Katolinen kirkko ja seka-avioliitot

Jo kristillinen alkukirkko tuomitsi kristittyjen ja ei-kristittyjen väliset avioliitot. Myös katolinen kirkko on perinteisesti vastustanut kahden eri uskontokuntaan kuuluvan henkilön seka-avioliittoja ja aiemmin jopa kahta kristillistä kirkkokuntaa edustavien kristittyjen välistä avioliittoja. Syinä vastustukseen ovat olleet mm. seuraavat syyt:

- Seka-avioliitosta syntyneiden lasten kasvatus katolilaisiksi on vaikeaa.
- On vaarana, että katolinen menettää uskonsa.
- Sellainen avioliitto on epäsopua tuottava ja harvoin onnellinen.
- Ei-katolinen osapuoli voi milloin tahansa hakea avioeroa. (Mixed Marriage/Catholic Eiclopedia; Mixed Marriages, the position...).

Tosiasiassa nimenomaan luterilaisilla on Italiassa vaikea harjoittaa omaa uskontoaan, koska Italian luterilainen kirkko on pieni ja keskittynyt tietyille paikkakunnille. Lisäksi olemme lapsipuolen asemassa myös siksi, että monet italialaiset eivät miellä luterilaisia edes kristityiksi. Ei ole kauan siitäkään, kun Italian televisiossa luterilaisia sanottiin laholalaisiksi. Viimeisten kymmenen vuoden aikana on ekumeniassa kuitenkin edistytty, mitä tulee katolisen kirkon ja protestanttien, myös luterilaisen kirkon suhteisiin, ainakin johtotasolla. Olin itse läsnä, kun syksyllä 1991 Pietarin kirkossa vietettiin ensimmäistä ekumeenista messua arkkipiispa John Vikströmin sekä Ruotsin ja Norjan arkkipiispojen läsnäollessa.

Italiassa on päästy sopimukseen myös eräistä yhteisistä linjoista mm. valdolaisten ja metodistien kanssa mm. seka-avioliittojen osalta. Kahteen eri kirkkokuntaan kuuluva morsiuspari voidaan vihkiä avioliittoon jommankumman kirkossa ja liturgiatoimitukseen voi osallistua myös toisen kirkon pappi. Katolinen osapuoli tarvitsee toisessa kirkossa vihkimiseen kuitenkin erivapauden (*dispensa*). Katolinen kirkko edellyttää myös jäseneltään, että tämä tekee kaikkensa, jotta avioliitosta syntyvät lapset kasvatettaisiin katoliseen uskoon. Aiemmin protestanttinen puoliso joutui jopa allekirjoittamaan suostumuksensa siihen. Italian katolisten ja valdolaisten sekä metodistikirkkojen yhteisessä asiakirjassa todetaan jopa seka-avioliittojen edesauttavan ekumeenista liikettä: "...despite problems arising from the differences between the two communities, mixed marriages can be seen in a positive light for the contribution they give to Christian unity and the ecumenical movement, especially when both partners are faithful to their calling in their original church." (Chiesa evangelica valdese – Joint text...1997:3.1)

Katolinen kirkko pelkää islamin uskon leviämistä

Italiassa katolinen kirkko vastustaa edelleen katolilaisten avioliittoja islaminuskosten kanssa. Pelätään, eikä aivan aiheetta, että muslimimiehet kääntyvät katoliset vaimonsa islaminuskoon. Taustalla on myös italialaisten vieraantuminen kirkosta ja hälyttävän alhainen syntyvyys. Tosiasiassa suurin osa muslimeista Italiassa on maltillisia ja tullut enimmäkseen maista, joissa lainsäädäntö perustuu eurooppalaiseen oikeuskäytäntöön. Äärimuslimeja oli vuonna 1998 kymmenen prosenttia kaikista Italiassa asuvista islaminuskoisista. (Al Hiwar 1999).

Katolisen kirkon piirissä on toki niitäkin, jotka paneutuvat vakavasti katolisten ja muslimien välisen avioliittojen ongelmiin. Isä Maurice Borrmans uskoo, että katolinen ja islaminuskoinen voivat perheessä oppia tuntemaan toistensa uskonnolliset traditiot ja keskustellen päästä eroon monista ennakkoluuloistaan. Tarvittaisiin myös syventävää informaatiota islamin kulttuurista, lainsäädännöstä ja tulevan puolison uskonnollisten näkemysten arvos-

tamista ja kunnioittamista. Borrmansin mukaan “tällainen avioliitto, vaikka se ei olekaan toivottava, voisi kuitenkin toteutuessaan olla kaitsemuksen johdatusta ja vaikuttaa tapojen kehitykseen maassa, jonne puoliset myöhemmin muuttavat asumaan”. (Al Hiwar 1999). Siis toimia eräänlaisena katalysaattorina.

Myös paavi Johannes Paavali II puhuessaan Pohjois-Afrikan piispoille on todennut, että kristittyjen ja islaminuskoisten avioliitto tarjoaa ainutlaatuisen tilaisuuden dialogille näiden kahden uskonnon välillä. Kuitenkin kristitty osapuoli tarvitsee uskonveljiensä tukea, jota useinkaan ei ole saatavilla, jos pariskunta asuu islaminuskoisessa maassa. (Michel).

Joitakin hienoja esimerkkejä on olemassa siitä, miten molemmat puoliset katolisen ja islaminuskoisen välisessä avioliitossa ovat säilyttäneet oman identiteettinsä ja opettaneet lapsilleen molempien uskontojen sisällön ja historian. (Allam 2000).

Suurin osa muslimien ja katolisten avioliitoista Italiassa on sellaisia, joissa nainen on voinut säilyttää katolisen uskonsa varsinkin, kun pariskunta on asunut morsiamen kotimaassa. (Michel). Kuitenkin myös maallikoiden ja erityisesti oikeistopoliitikkojen keskuudessa Italiassa on viime aikoina esiintynyt näiden avioliittojen voimakasta vastustamista. Italialaisten naisten avioliittoja islaminuskoisten kanssa väitetään jopa mahdollistavan terroristien maahantulon. Erityisesti on arvosteltu lakia, joka sallii Italian kansalaisuuden helpon saannin italialaisen kanssa solmitun avioliiton perusteella eli puoli vuotta avioliiton solmimisen jälkeen. (Di Ferdinando 2001).

Erimielisyyksien aiheita islaminuskoisten ja kristittyjen avioliitoissa:

- Chador – musliminaisille pakollinen julkisuudessa vähintäänkin hiusten peittävä huivi.
- Infibulaatio – tyttöjen sukupuolielinten silpominen hyvin tavallista.
- Ei-uskovaisten suvaitseminen – Islam ei salli uskonnottomia ja hyväksyy uskonnoistakin vain kristinuskon ja juutalaisuuden.
- Moniavioisuus – miehellä oikeus neljään vaimoon, joskin harvoilla on siihen varaa.
- Perheoikeus – Islam ei tunne tasa-arvoisuutta. Nuorimmallakin miespuolisella suvun jäsenellä on määräysvalta naisiin nähden.
- Muslimimiehen kristitty leski ei voi periä miestänsä, mutta jää miehen lähisukulaisten huollettavaksi.
- Avioero-oikeus yleensä vain miehellä, viime aikoina mahdollinen myös Egyptissä, mutta silloin nainen menettää kaiken myötäjäisinä saamansa omaisuuden.
- Lasten huolto on isällä, joka tehtävänä on siirtää islamin uskonto lapsilleen. Vaikka lasten huolto olisi erossa määrätty äidille, lapset palaavat isänsä luo viimeistään 13 vuotta täytettyään.
- Taistelu lasten huollosta ja lapsikaappaukset ovat hyvin tavallisia erojen sattuessa.

Yhdysvallat ja monirotuiset avioliitot

Yhdysvalloilla, maailman kansainvälisimmällä maalla, on paljon annettavaa myös eri rotuja edustavien henkilöiden välisten avioliittojen tutkimukselle. Niiden historia Yhdysvalloissa on ainutlaatuinen, erityisesti Virginiassa, joka oli orjuuden suhteen johtava valtio, ja jossa myös määriteltiin ensimmäiseksi lainvoimaisesti rodulliset erot. Vuonna 1662 Virginia yhdessä Marylandin kanssa kielsi rotujen väliset avioliitot. Marylandissa tuli vuonna 1663 voimaan laki, joka määräsi, että valkoisesta naisesta, joka meni naimisiin mustan miehen kanssa, tuli orja miehensä kuolemaan asti, kun taas laki vuodelta 1692 määräsi, että valkoisesta miehestä, joka nai mustan naisen ja sai lapsen tämän kanssa, tuli orja seitsemäksi vuodeksi. (A History of Prejudices...).

Vähitellen Virginian ja Marylandin lisäksi myös 39 muulla osavalttiolla, alueella tai siirtokunnalla oli eri rotujen väliset avioliitot kielteivät lait. Erityisen ankarasti vastustettiin mustien ja valkoisten välisiä avioliittoja. Valkoisten naisten tehtävänä oli viktoriaanisten ihanteiden mukaisesti valkoisen rodun puhtauden vaaliminen. Myös valkoisten miesten seksuaaliset suhteet mustien naisten kanssa tuomittiin julkisesti, mutta yksityisesti niitä katsottiin läpi sormien. Ja ne rehottivat siitäkin syystä, että valkoisia naisia ei riittänyt kaikille. Mustalle naiselle siittämäänsä lapseen nähden valkoisella miehellä ei ollut mitään velvollisuuksia, ja lapsen status määräytyi äidin rodun mukaan. (Austin 1987) Rotujen välisestä suhteesta syntyntä lasta pidettiin äpäränä, ja kirkko otti hänet huostaansa ja jo pienestä pitäen kirkon palvelijaksi ruokapalkalla. Valkoiset, jotka menivät naimisiin värillisen rodun edustajan kanssa suljettiin ulos valkoisten yhdyskunnasta. Erään lähteen mukaan eräissä Amerikan valtioissa värillinen mies, joka meni naimisiin tai oli maannut valkoisen naisen kanssa, olisi vuoteen 1795 asti voitu tuomita jopa kuolemaan raiskauksesta. (History of Interracial Marriages)

Rotujen väliset avioliitot kielteivien lakien tarkoituksena oli säilyttää valkoisten ylemmyys, suojella valkoisia naisia mustilta miehiltä ja ennen kaikkea välttää moniroituiset lapset. Moniroituisten lasten uskottiin olevan älyllisesti ja fyysisesti alemmantasoisia kuin valkoisten vanhempien lasten. Yhdysvalloissa pelättiin ennen kaikkea valkoisten ja mustien välisten avioliittojen romuttavan valkoisten hallitsevan aseman, koska näissä avioliitoissa ilmeni sosiaalinen tasa-arvoisuus. Lisäksi haluttiin estää, että valkoiselta näyttävät kahta rotua edustavat ihmiset pääsisivät nauttimaan valkoisten etuoikeuksista. Ihmisiä jopa luokiteltiin sen mukaan, paljonko heissä oli mustaa tai värillistä verenperintönä. (History of Interracial Marriages).

Ihmisten luokittelu valkoisen ja mustan verenperinnön mukaan:

Sacatra	$\frac{1}{2}$ Griffen ja $\frac{1}{2}$ musta eli $\frac{7}{8}$ musta ja $\frac{1}{8}$ valkoinen
Griffe	$\frac{1}{2}$ musta ja $\frac{1}{2}$ mulatti eli $\frac{3}{4}$ musta ja $\frac{1}{4}$ valkoinen
Marabon	$\frac{1}{2}$ Griffen ja $\frac{1}{2}$ mulatti eli $\frac{5}{8}$ musta ja $\frac{3}{8}$ valkoinen
Mulatti	$\frac{1}{2}$ musta ja $\frac{1}{2}$ valkoinen
Quadroon	$\frac{1}{2}$ valkoinen ja $\frac{1}{2}$ mulatti eli $\frac{3}{4}$ valkoinen ja $\frac{1}{4}$ musta
Metif	$\frac{1}{2}$ valkoinen ja $\frac{1}{2}$ Quadroon eli $\frac{7}{8}$ valkoinen ja $\frac{1}{8}$ musta
Meamelouc	$\frac{1}{2}$ valkoinen ja $\frac{1}{2}$ Metif eli $\frac{15}{16}$ valkoinen ja $\frac{1}{16}$ musta
Quarteron	$\frac{1}{2}$ valkoinen ja $\frac{1}{2}$ Meamelouc eli $\frac{31}{32}$ valkoinen ja $\frac{1}{32}$ musta
Sang-mele	$\frac{1}{2}$ valkoinen ja $\frac{1}{2}$ Quarteron eli $\frac{63}{64}$ valkoinen ja $\frac{1}{64}$ musta

Kaikissa niissä valtioissa, joissa rotujen väliset avioliitot olivat kiellettyjä, Sacatra, Griffen, Marabon, mulatti, Quadroon ja Metif eivät voineet solmia avioliittoa valkoisen kanssa ja monissa myöskään Meamelouc ei voinut sitä tehdä. Eli, jos yksi isovanhempien vanhemmista ja paikoin myös, jos yksi isovanhempien isovanhemmista oli musta, henkilö katsottiin mustaksi, eikä hän voinut solmia avioliittoa valkoisen kanssa.

Mustiksi laskettiin myös Quadroonin ja valkoisen lapsi eli Octoroon (vrt. Metif), kahden mulatin lapsi Cascos (vrt. mulatti), mulatin ja mustan lapsi Sambo (vrt. Griffen) ja Sambon ja mustan lapsi Mango (vrt. Sacatra), paikoin myös Octoroonin ja valkoisen lapsi oli Mustifee (vrt. Meamelouc). Mustifeen ja valkoisen lapsi Mustifino taas laskettiin valkoiseksi.

Niiden Yhdysvaltain osavaltioiden laissa, jotka kielsivät rotujen väliset avioliitot ilmoitettiin myös se värillisyyden aste, johon saakka avioliiton solmiminen valkoisen kanssa oli kielletty. Useimmissa tapauksissa kielto koski niitä, joilla oli vähintään $\frac{1}{16}$ tai $\frac{1}{8}$ värillistä verenperintöä suonissaan. Käytännössä tämä merkitsi, että kyseisen henkilön isovanhempien vanhemmista ($\frac{1}{8}$) tai isovanhemmista ($\frac{1}{16}$) yksi oli värillinen. Aina ei kuitenkaan ollut

kovin helppoa määritellä henkilön “värillisyydestä”, kun ensimmäisen polven maahanmuuttajien esi-isistä ei ollut riittävästi tietoa. Eivätkä luokittelijat aina itsekään voineet olla täysin varmoja omasta “valkoisuudestaan”. (History of Interracial Marriages).

Tapaus Loving ja lain kumoaminen

Ensimmäisenä monirotuiset avioliitot kieltävä laki oli kumottu Kaliforniassa perustuslain vastaisena vuonna 1948, viimeisenä Alabamassa kesäkuussa 1999. (Greenberg 1999; Perkins 1994:30; Kennedy 1997). Virginiassa rotujen väliset avioliitot kieltävä laki kumottiin vasta vuonna 1967, jolloin vielä 15 muutakin Yhdysvaltain osavaltiota kielsi nuo avioliitot. Lain kumoamiseen johtaneet tapahtumat olivat alkaneet vuonna 1958, kun Virginiasta kotoisin olleet, eurooppalaissyntyinen Richard Loving ja afrikkalaista syntyperää oleva Mildred Jeter kävivät vihillä Washingtonissa, missä avioliitto ei ollut lainvastainen. Virginiassa heitä odotti vuoden vankilatuomio, josta he pelastuivat luvattuaan olla palaamatta yhdessä Virginiaan vähintään 25 vuoteen. Lovingit valittivat kuitenkin tuomiosta ensin Virginian Korkeimpaan Oikeuteen, jossa tuomio ei muuttunut, ja sitten Yhdysvaltain Korkeimpaan Oikeuteen, joka vuonna 1967 kumosi rotujen väliset avioliitot kieltävän lain perustuslain vastaisena todeten, että “avioitumisoikeus kuuluu kaikille amerikkalaisille, ja että se on on yksi tärkeimpiä yksilön oikeuksia ja oleellisen tärkeä vapaiden ihmisten onnellisuuden kannalta”. (Historical Cases – Marriage...).

Kuitenkin vielä 1970-luvulla 12 osavaltion lainsäädäntö kielsi monirotuiset avioliitot. (Perkins 1994:30). Joka tapauksessa amerikkalainen yhteiskunta on vähitellen muuttunut sallivammaksi rotujen välisten avioliittojen suhteen, joskaan se ei niitä suoranaisesti suosi. Kun vuonna 1965 tehdyssä gallupissa pohjoisten valtioiden valkoisista 42 % kannatti monirotuiset avioliitot kieltävää lakia ja etelän valtioista 72 %, oli vastaava luku vuonna 1977 joidenkin gallupien mukaan enää 20 %. (Loving v. Virginia at Thirty). Vuonna 1991 National Opinion Research Centerin suorittamassa kyselyssä valkoisista kuitenkin 66 % ei halunnut lähisukulaisen solmivan avioliittoa mustan rodun edustajan kanssa. 1990-luvun loppupuolella Henry J. Kaiser Family Foundation ja The Washington Post suorittivat kyselyn, jonka mukaan mustista 86 % hyväksyisi valkoisen perheenjäsenen, valkoisista vain 55 %. (Hartill 2001).

Jatkuvasti lisääntyvät monirotuiset avioliitot edustavat joka tapauksessa syntymässä olevaa, suvaitsevampaa yhteiskuntaa. Eri rotujen välinen kanssakäyminen on muutenkin lisääntynyt. Myös mediat ovat vaikuttaneet kehitykseen, samoin mustien ja sekaparien esiintyminen mainoksissa. Monirotuisten avioliittojen tukemiseksi on perustettu lukuisia tukiryhmiä eri puolille Yhdysvaltoja, jopa Virginian yliopistoon. (Kennedy 2002).

Nykyään rotujen välisiä avioliittoja vastustavat yllättäen mustat naiset, koska he pelkäävät jäävänsä ilman aviopuolisoa, kun mustien miesten avioliitot valkoisten naisten kanssa ovat paljon yleisempiä kuin mustien naisten ja valkoisten miesten liitot. Naimaikäisiä mustia miehiä Yhdysvalloissa on muutenkin vähemmän kuin mustia naisia ja huomattava määrä heitä on myös vankiloissa. Vuonna 1992 eräät tutkijat totesivat, että kolmea alle 30-vuotiasta mustaa naista kohti oli vain yksi musta naimakelpoinen mies, joka eli köyhyysrajan yläpuolella. (ks. esim. Kennedy 2002: ”A demographic Betrayal?”; Myra 1994:19; Lee 1996–2003). Varsinkaan mustien oikeuksien puolesta taistelevien miesten avioliittoja valkoisten naisten kanssa ei liioin katsota hyvällä silmällä mustien omassa piirissä. (ks. esim. Kennedy 2002: ”Sleeping white”).

Myös aasialaisten miesten mahdollisuudet löytää itselleen puoliso ovat vähentyneet, kun valkoiset miehet vievät vihille yhä useammin joko aasialaisen tai aasialaissyntyisen naisen. Aasialaisista miehistä naimattomiksi jää jopa 20 %. (Sailer 2003). Kiinassa vaimopulaan

on johtanut myös yhden lapsen salliminen pariskuntaa kohti. Poikalapsien suosimisen seurauksena on 20 miljoonaa kiinalaismiestä tuomittu naimattomuuteen. Se taas on johtanut morsianten kidnappaamisen lisäksi kiinalaisten miesten morsiamenhakumatkoihin mm. Taiwaniin. (Walker 2002).

Rotujen mukainen luokittelu on kuitenkin säilynyt Yhdysvalloissa, ja ihmiset tilastoidaan tarkoin sen mukaan, mitä rotua he edustavat. Sama koskee rotujen välisiä avioliittoja. Vuoden 1997 väestölaskennan mukaan väestöstä 72.7 % oli valkoisia, 12.1 % mustia, 1 % oli Amerikan intiaaneja tai syntyjään Alaskasta, 3.6 % aasialaisia tai Tyynen meren saarilta, 11 % hispani-rotua (Hispanic), johon kuuluvat meksikolaiset ja muusta Latinalaisen Amerikasta tulleet väestöryhmät. (President's Initiative on Race).

Vuonna 1970 Yhdysvalloissa oli 310 000 monirotuista avioparia, vuonna 1990 peräti 1 461 000. Sekin oli kuitenkin vajaat kolme prosenttia kaikista aviopareista (51 718 000). Mustien ja valkoisten välisiä avioliittoja oli 213 000, joista mustan miehen ja valkoisen naisen välillä solmittuja 159 000. Valkoisen ja jonkin muun kuin afrikkalaisen rodun edustajan välisiä avioliittoja oli 1 173 000, mustan ja jonkin muun värillisen rodun edustajan välisiä avioliittoja 75 000. (U.S.Bureau of the Census 1994).

Vuonna 1995 monirotuisia aviopareja oli 1 392 000. Mustien ja valkoisten avioliitot olivat lisääntyneet 328 000:een ja valkoisten miesten avioliitot mustien naisten kanssa yli kaksinkertaistuneet 122 000:nteen, kun taas valkoisten avioliitot muiden rotujen kanssa olivat vähentyneet 988 000:nteen. (U.S.Bureau of the Census 1994).

Rotujen välisiä avioliittoja solmivat henkilöt ovat usein korkeasti koulutettuja, edustavat ammatillista keskiluokkaa tai työväestöä, avioituvat vähän vanhempina, usein he ovat olleet aikaisemmin naimisissa, ja usein perhepiirissä on muitakin jäseniä, jotka ovat menneet naimisiin eri rotua tai ainakin eri kansallisuutta edustavan henkilön kanssa. Jotkut haluavat taistella vallitsevia normeja vastaan, toiset eivät hyväksy yhteiskunnan vallitsevia arvoja, uskomuksia ja politiikkaa, tai haluavat vain erottautua omasta ryhmästään. Jotkut haluavat parantaa elämänsä laatua, jotkut ovat seikkailijoita, joista eri rotua edustava henkilö on jännittävä kokemus. Jotkut uhmaavat auktoriteettia ja jotkut vain yksinkertaisesti rakastuvat toista rotua edustavaan henkilöön. (Types of People,Who...).

Myös etniset seka-avioliitot lisääntyvät jatkuvasti Yhdysvalloissa. Ennen vuotta 1930 eri kansallisuuksien välisistä avioliitoista syntyneiden lasten osuus oli 20 %, vuoden 1960 jälkeen syntyneiden joukossa se on 75 %. Ja vuonna 1980 valkoisten avioliitoista enää neljäsosa oli solmittu saman etnisen ryhmän jäsenen kanssa. Vain hispanit ja italialaiset menevät enimmäkseen naimisiin oman etnisen ryhmänsä edustajan kanssa. Ennusteiden mukaan Yhdysvaltojen väestöstä olisi vuonna 2050 enää 53 prosenttia "valkoisia", 25 % espanjalais-syntyisiä ja latinalais-amerikkalaisia, 14 % mustia, 8 % Aasiasta ja Tyynen meren saaristosta tulleita ja enää 1 % Amerikan alkuperäisten asukkaiden, intiaanien jälkeläisiä. (President's Initiative on Race).

Monirotuiset lapset

Monirotuisista avioliitoista syntyneiden lasten määrä Yhdysvalloissa on nelinkertaistunut 20 vuodessa Kun heitä oli vuonna 1970 vähemmän kuin 500 000, oli heidän lukunsa vuonna 1990 jo kaksi miljoonaa. (SF Examiner 1997). Monirotuiset lapset joutuvat usein kärsimään eriarvoisuudesta sekä kotona että yhteiskunnassa. He voivat kärsiä myös identiteettikriisistä. Jos he valitsevat identiteetikseen jommankumman vanhemman rodun, toinen vanhemmista voi loukkaantua siitä. Yhteiskuntakin voi olla hyväksymättä heidän valintaansa. Lapsi,

jolla on erituiset vanhemmat, voi joutua kärsimään rasismia molempien edustamiensa rotujen taholta. Ja heistä saattaa tulla väliinputoajia, joita ei hyväksytä kummankaan rodun joukkoon, koska he saattavat olla liian tummia valkoisiksi ja liian vaaleita mustiksi. Lisäksi joku lapsista voi olla vaaleampi tai tummempi kuin toiset. Siitä voi seurata sisarkateutta. (Issues of Biracial Children, Interracial Marriages). Tilannetta kuvaa hyvin Hughes Langstonin runo “Cross”:

“My old man’s White old man,
And my old mother’s Black,
If I ever cursed my White old man,
I take my curses back.

If I ever cursed my Black old ma,
And wished she were in hell,
I’m sorry for that evil wish,
And now I wish her well.

My old man died in a fine White house,
My ma died in a shack,
I wonder where I’m gonna die,
Being neither White nor Black.

– *Issues of Biracial Children, Interracial Marriages.*³

Kuitenkin monirotuisessa, kuten muissakin monikulttuurisissa perheissä kasvaneilla lapsilla on myös etua siitä. He tutustuvat vanhempiensa kautta kahteen kulttuuriin, jotka ovat monesti kovinkin erilaisia, ja puhuvat useimmiten myös useampia kieliä. Näin he pystyvät kommunikoimaan muita rotuja edustavien ihmisten kanssa. Näin he voivat antaa oman merkittävän panoksensa rasismien ongelman ratkaisemisessa, sillä jotakuta ihmistä tai ihmisryhmää ei voi oppia tuntemaan hyvin ja ymmärtämään olematta läheisessä suhteessa häneen tai heihin. (Lan 2003).

Summa summarum

Onnistunut yhteiselämä perustuu molemminpuoliselle kunnioitukselle toisen uskontoa ja kulttuuria kohtaan. Kaksi uskontoa voi olla rikkaus, mutta myös yhteentörmäys. Ensimmäisen lapsen syntymä konkretisoi kulttuuriset ja uskonnolliset normit. Seka-avioliittoa tai monikulttuurista avioliittoa suunnittelevien olisi hyvä puhua ja selkeästi sopia etukäteen ainakin seuraavista asioista: 1) lasten kastamisesta, 2) lasten kansalaisuudesta, 3) yhteyksistä molempien puolisoitten sukuihin, 4) uskonnollisten juhlien vietosta, 5) molempien omista harrastuksista ja 6) kummankin yhteydenpidosta omiin ystäviinsä.

Viitteet

¹ Suomessa vierastettu seka-avioliitto-käsite on laajasti käytössä kansainvälisessä kirjallisuudessa (mixed marriages, matrimoni misti jne.). Mielestäni se kuvaakin paremmin tilannetta ainakin useimmissa onnistuneissa monikulttuurisissa avioliitoissa, joissa luodaan kolmas, eräänlainen sekakulttuuri, jossa on aineksia molempien aviopuolisoiden kulttuu-

reista. Käsite “monikulttuurinen” ei tätä välttämättä ilmaise. Onhan mahdollista harjoittaa rinnakkain eri kulttuureja sekä yhteiskunnassa että avioliitossa, kuten on tapahtunut Suomessakin mitä romaniväestöön ja muihin etnisiin vähemmistöihin tulee.

- 2 Lukumäärä kertoo vain niiden Italiassa laillisesti olevien ulkomaalaisten lukumäärän, joilla on oleskelulupa. Luvussa eivät näy Italian kansalaisuuden saaneet, joita on lukuisasti italialaisten kanssa avioituneiden joukossa. Ennen vuotta 1983 Italian kansalaisen kanssa avioituneet ulkomaalaiset naiset saivat Italian kansalaisuuden automaattisesti. Uuden kansalaisuuslain mukaan Italian kansalaisen kanssa avioituneet miehet ja naiset voivat anoa Italian kansalaisuutta puoli vuotta avioliiton solmimisen jälkeen edellyttäen, että avioliitto on yhä voimassa. Tilastoissa myöskin syntyperältään ulkomaalaiset, joilla on Italian kansalaisuus, ovat italialaisia, vaikka heillä olisi myös toisen maan kansalaisuus.
- 3 ”Isäkköni on valkoinen, ja äitimuorini on musta. Jos ikinä kiroisin valkoista isäkköäni, peruutan kiroukseni. Jos konsanaan kiroisin mustaa äitimuoriani ja manasin hänet helvettiin, olen pahoillani tuosta ilkeydestäni, ja toivon hänelle kaikkea hyvää. Isäkköni kuoli hienossa valkoisessa talossa, äitini päätti päivänsä hökkelipahasessa. Mietin, missä itse tulen kuolemaan, kun en ole valkoinen enkä musta.”

Kirjallisuus

- A History of Prejudices Against African-Americans Timeline Part I from 1619–1899 (1619–1798). <http://geocities.com/CapitolHill/Senate/7715/bhistory2-2.html>
- Al Hiwar (1999). 6_99, Matrimoni Misti, Centro Peirone. www.centro-peirone.it/Alhiwar/1999/6_99/alhiwar699_11.htm#10
- Allam, Magdi (2000). Lui musulmano, lei cattolica. Sposati dal 1968. ”Uniti dai valori/ Religiosi ma non fanatici, così la nostra coppia funziona./LaChiesa Cattolica-Romana guarda con preoccupazione i matrimoni misti./ Newsletter Islam in Europa e immigrazione, gestita da Hamza R. Piccardo.10 Marzo 2000.
- American for Divorce Reform: «Divorce statistic collection: Summary of findings so far.» <http://www.divorceform.org/results.html>
- Austin, Nedra (1987). Anti-Miscegenation Laws and the Negro Woman 1987. Georgetown Law – Published Articles (GLH) Gender and Legal History in America Papers. <http://www.law.georgetown.edu/gh/austin.htm>
- Avioerot yleisimpiä Yhdysvaltojen Raamattu-vyöhykkeellä (1999). STT-IA 19.11.1999. http://www.verkkouutiset.fi/arkisto/Arkisto_1999/19.marraskuu/bibe_1699.htm
- Barna Research Group (1999). Christians are more likely to experience divorces than are non-Christians. 1999-DEC-21. <http://www.barna.org/cgibin/PagePressRelease.asp?PressReleaseID=39>
- Chiesa evangelica valdese - Joint text for the interchurch families of Roman Catholic and Waldensian or Methodist Churches in Italy (Rome, 16th June 1997): Part three. A guide to pastoral care and understanding of interchurch marriages. 3.1. The responsibility of the churches. http://www.chiesavaldese.org/english/pages/documenti/txt_comune_matrim_en.html
- Conclusion, Interracial Marriages. <http://www.angelfire.com/space/cropcircles/>
- Di Ferdinando, Fabrizio (2001). I matrimoni misti sono il passepartout per i terroristi. INTERVISTA/ L’avvocato Lusardi: rivedere le norme che consentono l’automatica cittadinanza con le nozze. 21.11.2001. <http://old.padania.com/2001/novembre/21/21112001p03a3.htm>

- Greenberg, David (1999). White Weddings: The incredible staying power of the laws against interracial marriage. Posted Monday, June 14, 1999 MSN Slate. <http://www.interracialfamilycircle.org/Library/Outside/10102.htm>
- Hartill, Lane (2001). A Brief History of Interracial Marriages, The Cristian Science Monitor, Wednesday, July 25, 2001. <http://search.csmonitor.com/durable/2001/07/25/p15s1.htm>
- Historical Cases, Marriage – an evolution Intitution. Marriage Equality USA. http://www.marriageequality.org/facts.php?page=historical_look
- History of Interracial Marriages, Interracial marriages. <http://www.angelfire.com/space/cropcircles/>
- Interfaith Marriages Lead to More Divorce, Study Says. (A Creighton University Study) Associated Press. <http://www.divorcereform.org/mel/rinterfaith.html>
- Issues of Biracial Children, Interracial Marriages. <http://www.angelfire.com/space/cropcircles/>
- Kauppi, Ulla-Riitta (1999). Vanhan Suomen venäläisten sotilaiden ja suomalaisten kanssakäyminen. Suomen sukututkimusseuran aikakauskirja Genos 70 (1999):15–25, 64–66. http://www.genologia.fi/genos/70/70_15.htm
- Kennedy, Randall (1997). Loving v. Virginia Thirty, Thursday, February 5, 1997. <http://www.speakout.com/activism/opions/3208-1.html>
- Kennedy, Randall (2002). Interracial Intimacy, The Atlantic Online December 2002. 5 March 2003. <http://www.theatlantic.com/issues/2002/12/kennedy.htm>
- Korhonen, Markus H. (1996). Morte a Frascati, Storia della Principessa Ebba zu Soms-Braunfels, figlia del governatore finlandese. Settentrione. Nuova Serie N. 8/1996, 47–53. Turku.
- Lan, Yankin (2003). Color or Real Love? 2003. <http://www.kbcc.cuny.edu/academicdepartments/english/read/color/interracial.pdf>
- Lawlor, Michael (1999). Interfaith Marriages Lead to more Divorces. <http://www.divorcereform.org/mel/rinterfaith.html>
- Lee, Bill, The reality of Interracial Marriages. 1996–2003. http://us_asians.tripod.com/articles-interracial-marriages.html
- Loving v. Virginia at Thirty. <http://speakout.com/activism/opinions/3208-1.html>
- Mayer, Egon, Inter-faith marriage: divorce data and opinions/Divorce rates among interfaith Marriages. 1999. http://www.religioustolerance.org/ifm_divo.htm
- Media Maailmanhistoria (1981). Media Maailmanhistoria, 375. Tammi, Helsinki.
- Michel, Thomas, S.J.: Matrimoni misti tra donne cattolici e musulmani. <http://www.confraterniteoggi.it/misti.htm>
- Mims, Bob (1999). Mormons: high conservatism, low divorce, big growth, 3/99, Salt Lake Tribune 1999-MAR-6. <http://www.archives.his.com/smartmarriages/msg00683.html>
- Mixed Marriage/Catholic Encyclopedia, <http://www.newadvent.org/cathe/09698a.htm>
- Mixed Marriages – the position of the Catholic Church. <http://www.truecatholic.org/marriedmixed.htm>
- Myra, H. L. (1994). Love in Black and White”, Christianity Today, 38:18–19, March 7, 1994.
- Palomba, Rossella (2000). Migrazione al femminile; Il Mondodomani 1/2000, 9–10.
- Perel, Esther, Dating Strategies: Why not intermarry, JewishDatingAndMarriage.com. http://www.jewishdatingandmarriage.com/why_not_intermarry.htm
- Perkins, M. (1994). Guess Who’s coming to Church? Confronting Christian Fear of Interracial Marriage. Christianity Today, 38: 30–33, March 7, 1994.
- Poljakov, V. (1928). Rysslands sista kejsarinna. Söderström & C:o Förlagsaktiebolag, Mercators Tryckeri aktiebolag, Helsingfors.

- Potential Pitfalls of Interracial Marriages, Interracial marriages. <http://www.angelfire.com/space/cropcircles/>
- President`s Initiative on Race/Census Data 1997./An American Love Story in Context: Resources for Journalists. Did You Know?
- Sailer, Steve (2003). "Is Love Colorblind", Interracial Marriages, National Review, 7-14-97. Retrieved May 9, 2003. <http://www.isteve.com/IsLoveColorblind.html>
- SF Examiner, Oct. 30, 1997.
- Types of People Who Choose to Marry Interracially, Interracial Marriages. <http://www.angelfire.com/space/cropcircles/>
- U.S. Bureau of the Census (1994). Current Population Reports, Series, "Household and Family Characteristics: March 1994", and earlier reports. An American Love Story in Context: Sources for Journalists. Did You Know?
- Utrio, Kaari (1984). Eevan tyttäret, naisen, lapsen ja perheen historia. Tammi, Helsinki.
- Walker, Brenda (2002). Naiset, kansainvaellus ja monikulttuurisuuden suuri valhe. 15.1.2002. http://www.vdare.com/misc/walker_women.htm

Monikulttuuristen parisuhteiden ja perheiden dynamiikka käytännön näkökulmasta tarkasteltuna

Päivi Oksi-Walter

Löytöretki omaan minuuteen

Miksi suomalainen muuttaa ulkomaille, on rakastunut ulkomaalaiseen? Hän on alunperin lähtenyt ehkä kieltä oppimaan, opiskelemaan, kesätöihin, lomalle, seikkailemaan - rakastuminen ulkomaalaiseen ja muutto toiseen maahan tulee oman elämäntarinan myötä herättämään kaikenlaisia kysymyksiä. Taustalta löytyy useimmiten tiedostamattomia motiiveja, jotka liittyvät omaan kehityshistoriaan: lapsuuden perheeseen, sisaruussuhteisiin, vanhempien odotuksiin, omaan itsenäistymisprosessiin, kasvuympäristöön ja elintilaan, jonka vanhemmat ja sosiaalinen ympäristö on antanut. Mitä avoimemmin nämä omat motiivit kohtaa, tiedostaa lähtönsä muitakin syitä ja sitä paremmin ne saa psyykkisinä voimavaroina oman kehityksensä käyttöön. Mitä rehellisemmin lähtönsä syitä kykenee erittelemään, sitä helpompaa on suhtautua uusiin tilanteisiin. Jossain vaiheessa omaa elämänhistoriaa nämä lähdön todelliset syyt kuitenkin joutuu kohtaamaan.

Avaimia omaan kehityshistoriaan

Muutto ulkomaille antaa avaimia omaan kehityshistoriaan. On hyvä selvittää, mistä joutuu luopumaan toiseen maahan muutettaessa. Ilman jäähyväisiä, kaikenlaisia, on paljon vaikeampaa aloittaa uutta elämänvaihetta. Voi jäädä kaipaamaan vaikka kotimaisemaa, sireenien tuoksua, lumen narskuntaa. Kun salaiset menetykset, isot ja pienetkin, tulevat tietoisiksi, saa ne psyykkisenä voimavarana käyttöönsä sopeutumisprosessissa. On hyvä tiedostaa myös oman minuuden vakaat vyöhykkeet, ne, joista pitää kiinni elämäntilanteista huolimatta. Nämä molemmat ovat vahvan identiteetin kulmakiviä uusissa kehitysvaiheissa. (Junkkari & Junkkari 2003:228–230). Uudessa kulttuurissa oma minuus löytää erilaisia painotuksia, lapsuudenympäristöön palatessa joutuu taas kohtaamaan “riisutun minuuden”. Tässä vuorovaikutussuhteessa oma identiteetti vahvistuu.

Etäisyys omasta lapsuudenperheestä auttaa näkemään omaa kehitystä ja kasvuympäristöä. Etäältä niitä voi paremmin tarkastella. Näin löytyy monia vastauksia ja kysymyksiä lapsuudenperheen vuorovaikutussuhteista, sisaruussuhteista, perheen toimintamalleista ja mukana saadusta ajatus- ja arvomaailmasta. Etäisyys merkitsee tässä tarkastelussa näköalapaikkaa. Toiseen kulttuuriin sopeutumisen myötä oppii yhä tarkemmin havainnoimaan pieniäkin vivahteita lapsuuden perheensä ja ystäviensä elämisen muodoissa ja sisällöissä. Näitä vivahteita tulkitaan usein heidän rajoittuneisuutena ja ajankäyttöön liittyvinä arvostuskysymyksinä. Näitä samoja vivahteita arvioi myös omassa itsessään.

Mahdollisuus nähdä itsensä toisen kulttuurin silmin

Muutto vieraaseen maahan antaa perusvalmiuden nähdä itsensä toisen kulttuurin silmin. Vieraassa maassa saattaa olla helpompaa tunnistaa tuntojaan, mikä auttaa omaan henkiseen kasvuun. Se, missä kulttuurissa on kasvanut, vaikuttaa olennaisesti tapaan hahmottaa asioita ja elämää yleensä; ajatus- ja arvomaailma syntyy aina vuorovaikutuksessa elinympäristön kanssa. (Furman 1997:53-60). Uudet kokemukset toisessa kulttuurissa suodattuvat oman maailmankatsomuksen ja arvojärjestyksen pohjalta. Näitä perittyjä kulttuuritekijöitä kannetaan aina mukana. Tiedostamatta ohjaavat monet perityt tavat, merkit ja merkitykset sosiaalista kanssakäymistä ja auttavat siten orientoitumaan jokapäiväiseen elämään. Niiden kadottaminen muutettaessa toiseen kulttuuriin on kulttuurishokki, ja psyyken shokki on kohdata itsensä täysin oudossa tilanteessa. Omat ajattelu- ja käyttäytymismallit eivät yhtäkkiä toimikaan, joten niitä täytyy muokata uudelleen. (Junkkari & Junkkari 2003: 49–50).

Sopeutuminen elämänpituusena prosessina

Sopeutuminen uuteen asuinmaahan ja monikulttuurinen avioliitto on elämänpituinen prosessi. Siitä voi muodostua todellinen löytöretki omaan kehityshistoriaan:

- omaan minään, lapsuuden perheeseen ja sukuun
- oman synnyinmaan ajatus- ja arvomaailmaan, kulttuuriin ja sen elämänrytmiin
- mahdollisuus tavallista rikkaampaan parisuhteeseen.

Se on elämisen rikkautta, jota harva ulkomailla ja monikulttuurisessa avioliitossa elävä tai elänyt haluaisi jättää vaikeuksistaan huolimatta kokematta. Uuteen maahan sopeutumisessa käydään läpi jaksoittaista prosessia, samanaikaisesti kahdessa aikaperspektiivissä. Samantyyppiset jaksot käydään läpi myös monikulttuurisessa parisuhteessa.

Sopeutumisen pinta- ja syvätaaso

Sopeutumisessa on pintataaso ja syvätaaso. Pintatasolla sopeutumisvaiheet käydään läpi parin ensimmäisen maassa vietetyn vuoden aikana, mutta syvätasolla sopeutumista tapahtuu oikeastaan koko elämänkaaren aikana. Pintatasolla sopeutuessa tullaan uudessa asuinmaassa tilapäisesti toimeen; opitaan ulkoisesti olemisen ja käyttäytymisen perusasioita, mutta varsinainen asuinmaan kulttuurin rakenteiden opettelu ja toisenlaisen ajattelutavan ymmärtäminen tapahtuu vasta vähitellen syvätasolla. Esimerkiksi sosiaalisen kanssakäymisen sisäinen logiikka uudessa kulttuurissa on vaativa haaste. Samoin hyvän verbaalisen kielitaidon lisäksi on haaste saavuttaa kulttuurinen kielitaito: kulttuurille olennaisten koodien riittävä ymmärrys ja huomioiminen on hidas prosessi. Vasta tällä sopeutumisen syvätasolla vallitsee kulttuurinen tasapaino, joka on tiedostamatonta tietoa siitä, kuinka asiat ovat ja toimivat tietyssä kulttuurissa ja yhteisössä. (Junkkari & Junkkari 2003:59-63).

Sopeutumisprosessin eri vaiheet

Sopeutumisprosessi voidaan jaotella 4 eri vaiheeseen (Tuomi-Nikula 1989:248-251): Muutto toiseen maahan on aina kulttuuri- ja psyyken shokki. Siihen sisältyy voimakkaita vastakkaisia tunteita: omia odotuksia, suuria toiveita ja haasteita, mutta samanaikaisesti luopumisia ja jäähyväisiä lapsuuden perheestä ja sukulaisista, ystäväpiiristä, työpaikasta jne. Yksi hyvin keskeinen tekijä on, että joutuu luopumaan oman äidinkielen käytöstä itseään ilmaistessa.

Oma tapa käyttäytyä ei toimikaan enää samalla tavalla uudessa ympäristössä, epävarmuus vaivaa ja itsetunto voi joutua koetukselle. (Junkkari & Junkkari 2003:49).

1. Ensimmäisessä vaiheessa muuttoon liittyvistä vastakkaisista tunteistakin huolimatta on tyypillistä täydellinen ihastuminen kaikkeen uuteen ja erilaiseen. Tätä vaihetta leimaa avoin ja myönteinen suhtautuminen valtakulttuuriin, ja elämisen paremmuutta ylistetään suhteessa omaan kotimaahan.
2. Vähitellen koetaan pettymyksiä, turhautumisia ja ristiriitaisia tunteita, ei ollakaan enää varmoja kaiken paremmuudesta. Monet maan elinolosuhteet, tavat ja tottumukset alkavat ärsyttää. Sosiaalisessa kanssakäymisessä ympäristö alkaa jo odottaa käyttäytymistä kulttuurin kirjoittamattomien sääntöjen mukaisesti, ulkomaalaisena ei enää saakaan erityiskohtelua.
3. Tunteiden ristiriitaisuus useimmiten voimistuu vihamieliseksi asenteeksi uutta asuinmaata kohtaan, kotimaassa kaikki on paremmin! Odotukset ja toiveet omassa elämässä eivät ehkä ole täyttyneet, ja tehtyjä valintoja arvioidaan uudelleen, samoin mahdollisuuksia saavuttaa tavoitteitaan.

Jos pyrkii liiaksi sopeutumaan, ei ehkä tiedosta tätä kriittisyyden vaihetta, ja se hypätään yli. Siitä voi seurata oman etnisen lojaalisuuden häviäminen, jolloin ei haluta tunnistaa omaa suomalaista syntyperää, kartetaan ja vähätellään kaikkea siihen liittyvää. Tällä on kielteinen vaikutus omaan identiteettikehitykseen. Tähän kriittiseen sopeutumisvaiheeseen siirrytään yleensä silloin, kun on jo vieraannuttu kotimaan arkielämästä, mutta uusi asuinmaa ei ole vielä tarpeeksi tuttu.

4. Integraatio, kulttuurinen tasapaino on saavutettu, kun omaa syntyperää arvostetaan, mutta asuinmaan arvot ja tavat on opittu ja hyväksytyt.

Sopeutuminen päättyy vaiheeseen, jossa

- sopeutumisyritykset valtakulttuuriin on hylätty, mistä seuraa jatkuvaa kritiikkiä asuinmaata kohtaan ja isolaatio, eristäytyminen,
- sopeutumisessa on sulautettu täydellisesti valtakulttuuriin, ja siten oma tausta on hylätty, mistä seuraa assimilaatio,
- syrjäydytään molemmista, jolloin siitä seuraa irrallisuus, marginalisaatio, vääränlainen maailmankansalaisuus,
- integroidutaan, jolloin hyväksytään uusi asuinmaa, mutta samanaikaisesti säilytetään oma etninen identiteetti.

Monikulttuurinen avioliitto kasvupintana

Monikulttuurinen parisuhde antaa paljon rakennusaineita rikkaaseen ja monipuoliseen avioliittoon, kasvun mahdollisuuksiin. Se on erityisen altis ongelmille, mutta siinä on myös erityinen mahdollisuus tavallista antoisampaan parisuhteeseen. Puolisoiden yksilöllisyydelle ja erillisyydelle jää luontaisesti tilaa tyystin erilaisista kasvuoloista ja kulttuurista johtuen, ja siten avioparin ja perheen keskinäisessä vuorovaikutuksessa syntyy ns. kolmas kulttuuri toimia. Monet ratkaisut tehdään tietoisemmin, sillä rutiinivastauksia ei yksinkertaisesti ole tarjolla, eikä päätöksiä tehdä niin helposti olettamusten varassa, joita on vaikea ennakoida.

Vielä vuosienkin kuluttua, eri muutosvaiheissa, välittyy puolisoista koko ajan uutta tietoa, ja siten uteliaisuus toiseen säilyy kauemmin. Etäisyys omista perityistä käyttäytymismalleista mahdollistaa uusien toimintatapojen omaksumista, ja niin rakentuu arkielämänsäkin tilanteisiin vaihtoehtoisia tapoja toimia, ns. takaportteja.

Monikulttuurisen avioliiton tarkastelu vaiheittain

1. Alussa on ihastelun kausi. Tyypillistä on täydellinen, kokonaisvaltainen ihastuminen toiseen. Kaikki koetaan, niin puoliso kuin ympäristökin pelkästään positiivisena, ihanana. Eletään me-tunnetta. On rakastuttu toisen erilaisuuteen. Monikulttuuristen parisuhteiden erikoispiirteenä on vastakkaisten tunteiden läsnäolo, vaikka nekin koetaan myönteisenä. Naimisiinmeno ja muutto puolison kotimaahan merkitsee väistämättä monenlaisia luopumisia ja joskus jopa konkreettista, kokonaisvaltaista antautumista toiselle, hyppyä toisen varaan niin pienissä kuin isoissakin asioissa ja tilanteissa. Elämää ja asuinmaata eletään puolison kautta. “Kun halaan miestäni, halaan samalla hänen tapojaan, perinteitään ja koko hänen maataan.” (Arteva 2000:47). Myös puoliso on tässä vaiheessa erityisen ihastunut ja kiinnostunut kaikesta suomalaisuudesta, ehkä enemmän kuin missään muussa tulevassa avioliiton vaiheessa.

Tämä ihastumisen ja yhteensulautumisen kausi saattaa kestää monikulttuurisessa parisuhteessa tavallista pitempään, sillä erilaisten tunteiden ja uusien käyttäytymismallien eriyttäminen ja niihin tutustuminen vie enemmän aikaa. Ei ole harvinaista, että monikulttuurisessa parisuhteessa ollaan alusta lähtien erityisen kiinnostuneita lapsuuden perheestä ja suvusta. Useimmissa muissa kulttuureissa suvun merkitys avioliitossa on keskeisempää kuin Suomessa. Niin puolison käyttäytymismallit kuin ympäristökin toimintamallit ovat selkeästi erilaisia kuin omat opitut, ja siten mielenkiinto puolisoon ja ympäristöön on suuri. Tähän prosessointiin annetaan itselle suuripiirteisesti aikaa ja tilaa. Sen sijaan yksikulttuurisissa parisuhteissa siirrytään nopeammin toteuttamaan omaa elämänuraa ja yhteisiä tavoitteita, esimerkiksi omaa asuntoa.

2. Kun uusi elämä alkaa saada arkielämän muotoja, ollaan aktiivisen sopeutumisen vaiheessa. Tietyt asiat, tilanteet ja ominaisuudet arkielämässä, ja erityisesti puoliossa, alkavat ärsyttää; petytään ja turhaudutaan. Kritisoidaan ja vertaillaan ympäröivän kulttuurin ulkoisia piirteitä, koetaan kielellistä yksinäisyyttä. Tässä saattaa puolison asema korostua. Ei haluta hylätä omaa taustaa, ja yritetään tasapainoilla. Nyt halutaan joka tapauksessa sopeutua, hinnalla millä hyvänsä, niin kielellisesti kuin sosiaalisestikin.

Asuinympäristön roolikäsitykset siirtyvät perhe-elämään, usein lasten syntymän kautta. Esimerkiksi saksalainen naisen rooli on hyvinkin erilainen kuin suomalainen. Saksaan muuttanut suomalaisnainen saattaa todeta, että yksistään naisena olo on kiehtovaa. Se on hyväksyttyä ilman, että olisi naisena heti kilpailuasemissa miesten kanssa, että ei tarvitse samalla tavalla päteä kuin miesten. Tämä on uusi kokemus, joka kuitenkin yleensä myöhemmässä vaiheessa koetaan nimenomaan yhtenä identiteetikriisin osatekijänä. Roolikäsityksiä ja -odotuksia verrataan omiin suomalaisiin, ja siitä seuraa epävarmuutta, yksinäisyyttä ja pettymyksiä. On vaikea erottaa aviopuolison ja vallitsevan kulttuurin määrittämiä odotuksia toisistaan. Aviopuoliso saatetaan siten kokea valtaa käyttävänä, määrävänä ja kaikkietävänä. Puolisoa kritisoidaan asioista, jotka sinänsä ovat kulttuurisidonnaisia. Tässä vaiheessa niin puoliso kuin ympäristökin odottaa toimimista kulttuurin kirjoittamattomien sääntöjen mukaan. Tähän on vaikea alistua, ja vertaillaan omaa elämäntilannetta Suomessa elämiseen.

Parisuhteessa tähän kauteen liittyy erityisesti roolikäsitysten ja -odotusten lisäksi keskinäisten valtasuhteiden esiintulo ja se, mistä asioista kukin on vastuussa; kasvatuskysymykset, kodinhoito, perheen ajankäyttö, samoin ongelmien ratkaisukeinot ja -strategiat nousevat esiin. (Martens 1990:23–28). Rakennusaineita, joita molemmat puoliset tuovat parisuhteen dynamiikkaan mukanaan, voidaan luokitella monella tapaa. Tällaisia tekijöitä ovat esimerkiksi:

- lapsuuden perheen vuorovaikutusmallit
- ristiriitojen ratkaisumallit
- ajankäyttö lapsuuden perheessä
- perheessä muodostunut tapa saada huomiota ja hyväksyntää
- visio elämästä, perusasennoituminen arvoihin, perinteisiin ja elämään. (Ijäs 2003: 61–67).

Tällaiset lapsuuden elementit vaikuttavat jatkuvasti yksilön sisäisenä maailmana.

3. Jokaisessa avioliitossa käydään yleensä tietty kriisivaihe läpi. Erityisesti monikulttuurisissa parisuhteissa liittyy tähän identiteettikriisi. Hyvin tietoisesti arvioidaan omaa elämää, tehtyjä ratkaisuja ja tulevia päätöksiä. On aviosuhteen ja koko tähänastisen elämän uudelleenarvioinnin aika. Kun asuinmaan kieli ja kulttuuri nyt hallitaan, voidaan realistisesti miettiä omaa asemaa, identiteettiä ja tulevaisuutta. Tässä vaiheessa tehdyt ratkaisut ovat ehdottomia ja kauaskantoisia, sillä ne liittyvät lähes poikkeuksetta päätökseen elää nykyisessä asuinmaassa tai päätökseen muuttaa takaisin Suomeen. Omaa minuutta rakennetaan nyt uusin edellytyksin, kun on päätetty jäädä: paneudutaan uusiin haasteisiin, esimerkiksi työelämään siirtymiseen.

Vasta tässä vaiheessa kyetään näkemään puoliso tämän omaa kulttuuritaustaa vasten, ja erottamaan persoonalliset ja kulttuurisidonnaiset ominaisuudet toisistaan. Tämä on selkeästi myös parisuhteen uudelleenarvioinnin paikka. Aviosuhteessa on nyt ratkaistu erilaiset roolikäsitykset ja -odotukset, keskinäiset valtasuhteet ja konfliktien ratkaisustrategiat. Keskeistä on yksilöllisen tilan jääminen molemmille puolisoille keskinäisessä kanssakäymisessä. Usein tässä on kyse noin 10 avioliittovuodesta. Useimmat avioerot sattuvat toiseen ja kolmanteen avioliiton vaiheeseen.

Jos aviopuoliso on liian sidoksissa omaan taustaansa, ei erilaisia rooliodotuksia ja käyttäytymismalleja kyetä järjestelemään uudella tavalla, ja ne muodostuvat parisuhteen kompastuskiviksi.

4. Objektivisen sopeutumisen vaiheessa on näihin keskeisimpiin kysymyksiin löydetty tyydyttävä ratkaisu. On opittu olemaan yhdessä ja erikseen. Suomalaispuolison oma etninen identiteetti on muodostunut arvokkaaksi tukipylvääksi parisuhteessa, saanut yksilöllisiä ilmenemismuotoja, samoin puolison oma etninen identiteetti. Suomalaisin juurin on juurruttu asuinmaahan – ei ole tarvetta liiaksi korostaa eikä vähätellä suomalaista syntyperäänsä. Soveltuvimmat etniset ominaisuudet rakentuvat omaan identiteettiin ja monikulttuurisen parisuhteen yhteiseen kolmanteen kulttuuriin.

Monikulttuurisen avioliiton kasvun mahdollisuudet

Monikulttuurinen avioliitto ja asuminen toisessa kulttuurissa tarjoaa tavallista suurempia kasvun mahdollisuuksia niin oman minuuden kehittämisessä kuin parisuhteessakin. Parisuhteessa kasvun pinta – hiomapinta on yksinkertaisesti laajempi kuin yleensä yksikulttuurisissa parisuhteissa. Kun puoliset tulevat hyvin erilaisista kasvu- ja kulttuuriympäristöistä, on oman liikkumatilan antaminen toiselle luonnollista ja helpompaa. Suvereenisti suhtaudutaan toisen arvomaailmaan, jonka merkitys yksittäisissä tilanteissa selviää vasta hitaasti.

Parisuhteen kehitysvaiheisiin liittyvissä muutostarpeissa ja -tehtävissä ei ole niin suuri vaara urautua tietäntyyppiin ratkaisumalleihin tai käyttäytymiseen olettamusten pohjalta; puolison käyttäytymistä ja ajatusmaailmaa on vaikea vielä ennakoita. Arkielämänkin tilanteissa joudutaan toistuvasti tekemään viisaita “tyhmiä kysymyksiä”. Näin syntyy valmius

tietoiisiin päätöksiin. Arvolatautuneet kysymykset on helpompi purkaa, kun molempien tausta on tarpeeksi erilainen.

Parisuhteen muutosvaiheissa koetaan puolison elämäntarinat merkityksellisinä, uutta tietoa antavina. Ne limittyvät sopivasti muun sopeutumisen vaiheisiin, joissa vasta nyt aletaan ymmärtää ympäröivän kulttuurin sisäistä koordinaatistoa.

Monikulttuurisissa avioliitoissa puoliset ovat usein itsenäisiä ja riippumattomia. Tämä liittyy siihen, että etäisyys omista perityistä kulttuuritekijöistä mahdollistaa nyt myös vaihtoehtoisen tavan toimia. Yksilö ei enää ole tiedostamatta sidoksissa niihin. Toisaalta nämä perityt toimintamallit antavat nyt uudessa ympäristössä hyviä mahdollisuuksia, takaportteja, toimia toisin kuin asuinympäristö edellyttäisi. Tämä antaa suurta joustavuutta käyttäytymiseen ja leimaa perheen kolmatta kulttuuria toimia.

Kirjallisuus

- Arteva, Sinikka (2000). Rakastuin ulkomaalaiseen. Tammi.
- Furman, Ben (1997). Ei koskaan liian myöhäistä saada onnellinen lapsuus. WSOY.
- Ijäs Kirsti (2003). Sukupuu; Avain oman elämän ja perheen ymmärtämiseen. Kirjapaja.
- Junkkari, Kaija & Lari Junkkari (2003). Nykyajan paimentolaiset. Otava.
- Martens, Gabriel (1990). Auch Eltern waren Kinder. Kösel.
- Tuomi-Nikula, Outi (1989). Saksansuomalaiset; Tutkimus syntyperäisten suomalaisten akkulturaatiosta Saksan Liittotasavallassa ja Länsi-Berliinissä. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Kreikkalais-suomalainen avioliitto: neuvottelua kahden kulttuurin leikkauspisteissä

Johanna Järvinen-Tassopoulos

Kreikkalais-suomalaista avioliittoa voidaan ajatella monitasoisena kokonaisuutena. *Ontologisella tasolla* käsitteet, kuten seka-avioliitto, sopimus (kahden yksilön tai yhteisön välinen) ja liitto (ks. hetero/homogamia, endo/eksogamia) vaikuttavat sen määrittelyssä (ks. Varro et al. 1995; Kellerhals et al. 1982). *Sosiaalisella tasolla* sitä voidaan tarkastella yhteisöllisyyden, sosiaalisten suhteiden ja sille ominaisen yhteiskunnallisen aseman kautta (esim. Streiff-Fenart 1989). *Arkisella tasolla* voidaan havainnoida, minkälaiset arvot, mallit, käytännöt ja tavat vaikuttavat tällaisessa avioliitossa. On myös selvitettävä, miten niitä ylläpidetään, miten niistä neuvotellaan ja minkälaisia muunnelmia niistä syntyy kahden kulttuurin kohdassa (esim. Chouchan 2000).

Artikkeli jakaantuu kahteen osaan. Ensin esitellään, miten seka-avioliiton käsite on episteemisesti määritelty ranskalaisessa sosiologisessa tutkimustraditiossa. Toiseksi kerrotaan väitöskirjan aineistosta nousseiden erityispiirteiden avulla kreikkalais-suomalaisesta avioliitosta, keskittyen sen sosiaaliseen tasoon.

Miten määritellä seka-avioliitto?

Catherine Delcroix et al. (1990:143) mukaan seka-avioliitossa (le mariage mixte) “kulttuurit iskevät yhteen, keskustelevat ja nojautuvat toisiinsa.” Hän kutsuu sitä “vaihtokauppojen, analyysien ja synteiesien laboratoriksi”, jossa pari tuottaa “omaperäisiä ratkaisuja” erilaisiin tilanteisiin (mt.:143–144). Tällaisessa “pienessä laboratoriossa” on mahdollista tutkia puolisojen välistä kommunikointia ja vuorovaikutusta myös kriisien kautta (Philippe 1994:223).

Seka-avioliiton määritelmää voidaan pitää sekä monitasoisena että monimerkityksisenä. Seka-avioliiton käsitteellä voidaan tarkoittaa kahden eri yhteiskuntaluokan tai ikäluokan edustajan välistä avioliittoa. Sillä viitataan myös kahden eri kirkkokunnan, uskonnon, rodun ja etnisen ryhmän edustajan avioliittoon. Samoin kulttuuri, kansalaisuus, asuinpaikka ja kieliryhmä vaikuttavat määritelmässä (Delcroix et al., 1990:144; Bensimon & Lautman 1977:9; Fenoglio 1994:233; Delcroix & Guyau 1994:249). Joidenkin tutkijoiden mukaan seka-avioliiton käsite voi merkitä myös naisen ja miehen liittoa. Elisabeth Badinterin mukaan nainen edustaa enemmän “toiseutta” kuin eräänlaista täydentävyyttä parisuhteessa (Delcroix et al. 1990:144), kun taas Anne Thévenot (1994:239) näkee kulttuurisia eroja naisten ja miesten välillä, mitä tulee heidän “tapoihinsa ajatella, toimia ja elää.” Judith Bardwickin mukaan jokaisessa avioliitossa olisi kaksi avioliittoa, sekä naisen että miehen (Varro 1994:218).

Seka-avioliiton käsite on haluttu sijoittaa myös laajempaan kontekstiin ja lisätä siten määritelmään yhteisöllinen tai yhteiskunnallinen ulottuvuus. Tämä merkitsee ensinnäkin sitä, että

määritelmään on otettava mukaan *erilaisuuden* teema. Doris Bensimon & Françoise Lautman (1977:9) määrittelevät seka-avioliitoksi sellaisen avioliiton, jossa erilaisuudet (uskonto, etninen ryhmä, rotu) aiheuttavat reaktioita puolisoiden sosiaalisessa ympäristössä. Toiseksi laajemman sosiaalisen kontekstin huomioon ottaminen merkitsee myös sitä, että kulttuurien kohtaamisessa seka-avioliiton sisäinen problematiikka voi jossain määrin toimia myös etsittäessä malleja ja ratkaisuja yhteisöjen väliseen kanssakäymiseen tai monikulttuurisen yhteiskunnan arkeen (vrt. Delcroix et al. 1990:143–144; Hamad 1994:237; Barbara 1994:243).

Yleisimmiksi seka-avioliittoa koskeviksi tutkimusteemoiksi on nostettu muun muassa *kommunikointikieli* (puolisoiden välinen, pariskunnan ja ympäristön välinen, vanhempien ja lasten välinen (Philippe); hiljaisuus, puhe, jne. (artikkelin kirjoittaja JJT)), *ruokakulttuuri* (ruokailuajat, -tavat, välineet, asenteet, ruokavalio, jne.), *ruumiiseen liittyvät asenteet* (peseytyminen, vaatetus, seksuaalisuus, ruumiinkieli, jne.), *aika- ja rahasuhte* (projektit, taloudenhoito, kodinhoito, jne.), *henkilön juridinen status* (maassaoleskelulupa, äänestys-oikeus, kansalaisuus, jne.) ja *uskonto* (uskonnollisuus, uskontokunta, päivittäiset riitit, jne.) (ks. Philippe 1994:223; esimerkit JJT). Muita tärkeitä teemoja ovat *lasten kasvat*us, *äidinkieli ja uskonto* (Varro 1984; Bensimon & Lautman 1977:51, 68) sekä *naisen ja miehen välinen suhde* (Thévenot 1994). Lopuksi voidaan vielä lisätä toiseuden teema, joka yksinkertaisimmillaan merkitsee toisen ajattelemista arjessakin ”erilaisena” (Bensimon & Lautman 1977:68).

Kaikki asianomaiset (tutkittavat) eivät kuitenkaan tunnista tai tunnusta avioliittoaan seka-avioliitoksi. Opinnot, maku asioiden suhteen, maailmankuva ja henkilökohtaiset samankaltaisuudet voivat lähentää puolisoita (Varro & Lesbet 1995:17), samoin sellaiset tekijät, kuten politiikka, ammatti ja harrastukset (Varro 1995:45). Puolisot eivät välttämättä näe tarvetta määrittellä avioliittoaan erilaiseksi tai eroavuuksia sisältäväksi. Puolisoiden väliset eroavuudet voivat yhtä lailla vähentyä ajan myötä, jos esimerkiksi toinen puolisoista kääntyy toisen uskontoon, hän anoo asuinmaansa kansalaisuutta tai yksinkertaisesti sosiaalisen/kulttuurisen jäljittelyn (”mimétisme”) kautta (Delcroix & Guyau 1994:249).

Seuraavaksi tarkastellaan kreikkalais-suomalaista avioliittoa väitöskirjan aineiston pohjalta tehdyn analyysin perusteella. Tutkimuksessa on haastateltu 39 Kreikassa pysyvästi asuvaa suomalaisnaista. Seuraavassa esitellään lyhyesti avioliittoa edeltäneet olosuhteet (tapaaminen ja seurustelu), sosiaalisessa tasossa vaikuttavat määritelmät ja lopuksi avioliiton eri vaiheet painottaen muukalaisuuden teemaa.

Kreikkalais-suomalaisesta avioliitosta

Enemmistö suomalaisnaisista oli tavannut tulevan puolisonsa Kreikassa, ollessaan siellä lomamatkalla tai työssä matkailualalla. Jotkut olivat tavanneet puolisonsa opiskellessaan ulkomailla ja jokunen jopa Suomessa. Suomalaisnaisen ja kreikkalaismiehen tapaamiseen on liittynyt sattumaa, epätavallisia ja odottamattomia tilanteita (vrt. Barbara 1993:38–40), mutta myös kohtaamiselle myönteisiä olosuhteita (opinnot, työ, harrastukset, yhteiset tuttavat, jne.) (Streiff-Fenart 1989:21–24) ja ”vetovoimaa”, joka on syntynyt matkustellessa tai vaikkapa kiinnostuksesta kreikkalaista kulttuuria kohtaan (vrt. Delcroix et al. 1990:147).

Kreikkalais-suomalaiset parit ovat seurustelleet monista heidät erottavista välimatkoista huolimatta. *Maantieteellisestä välimatkasta* johtuen tapaamisen jälkeinen yhteydenpito jatkui matkustaen kahden pisteen, Suomen ja Kreikan väliä. Matkojen välillä oli kuitenkin taukoja. Näistä syntynyt *ajallinen välimatka* saattoi aiheuttaa epäröintiä, jolloin ensiksi mainittu välimatka ja tunne miehen vieraudesta korostuivat. Toisaalta erillään vietetty aika antoi myös mahdollisuuden miettiä parisuhteen tulevaisuutta. Aika erossa ruokki samalla romanttisuutta ja kaipuuta, jolloin matkalle lähtö tuli taas ajankohtaiseksi. Parisuhteeseen saattoi

syntyä myös *odotuksen teettämä välimatka*, joka muodostui velvollisuuksista ja osapuolten itselleen asettamista tavoitteista (opinnot, armeija, työkomennus). Usein jo varhaisessa vaiheessa osapuolet tiedostivat ja huomasivat välillään olevan myös *etnisen, kulttuurisen ja kielellisen välimatkan*.

Lähiomaiset ja ystävät reagoivat ensimmäisinä parin seurusteluun (vrt. Barbara 1993: 45). Suomalaiset vanhemmat olivat huolissaan tyttären tulevaisuudesta ja osa myös naisen asemasta Kreikassa. Ystävien parissa parisuhde ja naisen maastamuutto saattoivat aiheuttaa hyvinkin emotionaalisia kannanottoja. Naisille tärkeintä oli saada vanhempien hyväksyntä avioliitolleen. Maastamuuttoa helpotti myös tieto siitä, että vanhempien kotiin oli lupa palata, jos elämä ulkomailla ei onnistuisikaan.

Kreikkalaisten vanhempien näytti olevan vaikea hyväksyä ulkomaalainen nainen perheeseen. Mies saattoi joutua neuvottelemaan vanhempiensa kanssa avioitumisesta ja tyttöstävän maahanmuutosta, joskus jopa ottaen yhteen näiden kanssa. Vanhempia saattoi järkyttää nuorten päätös yhteisestä tulevaisuudesta. Avioliitto ei ollutkaan enää yhteisöä koskeva asia, vaan kahden yksilön rakkaudelle perustuva valinta (vrt. Shibata 1998:95; Streiff-Fenart 1989:45).

Lähiympäristön reaktioista huolimatta, moni pari oli asunut avoliitossa ennen avioitumista. Yhdessä asuminen vaikutti poistavan konkreettiset välimatkat (maantiede, aika, odotus) ja aloittavan symbolisempien välimatkojen (etnisyys, kulttuuri, muukalaisuus) prosessoinnin. Avoliitto on ollut monelle ainoa keino seurustella ja tutustua tulevaan puolisoon.

Avioliiton solmimisen voidaan katsoa aina liittyvän uskontokysymykseen. Avioituminen ortodoksikirkossa oli monelle suomalaisnaiselle tapa vähentää uskonnollista välimatkaa tulevaan puolisoon ja tämän perheeseen. Ne, jotka halusivat välttää kaikki uskontoon liittyvät kysymykset ja neuvottelut, avioituivat maistraatissa. Osa taas liittyi omasta halustaan tai käytännön syistä (ks. lasten liittäminen isän uskontokuntaan) miehen kirkkokuntaan tai kääntyi toiseen uskontoon, poistaakseen uskonnollisen välimatkan perheenjäsenten väliltä ja luodakseen uskonnollisen yhteenkuuluvuuden tunteen perheeseen.

Kreikkalais-suomalaisen avioliiton problematiikka sijoittuu kolmeen erilaiseen sosiaaliin ulottuvuuteen, jotka ovat a) kreikkalainen yhteisö, b) suomalainen yhteisö ja c) kreikkansuomalainen yhteisö. Yhteisö merkitsee tässä perheyhteisöä tai laajempaa yhteisöä, joka edustaa joko enemmistöä tai vähemmistöä. Yhteisö on sosiaalinen kokonaisuus, jossa tai jonka suhteen kreikkalais-suomalainen pari määrittelee itsensä ja avioliittonsa. Vastaavasti osapuolet joutuvat käsittelemään myös ulkopuolelta tulevia seka-avioliittoa koskevia ajatuksia ja mielikuvia.

Esimerkkinä tästä mainitusta sijoittumisesta eri sosiaaliin ulottuvuuksiin voidaan käyttää suomalaisnaisten omia määritelmiä avioliitostaan. Määrittely tuotti erilaista asemoitumista suhteessa omaan avioliittoon, toisten kreikkalais-suomalaisten parien avioliittoon ja suomalais-suomalaiseen avioliittoon. Sekä “seka-avioliiton” että “kreikkalais-suomalaisen avioliiton” käsitteeseen suhtauduttiin ambivalentisti. Yhtäältä niistä haluttiin riisua kaikki negatiiviset merkitykset, jotka viittaisivat erityisyyteen ja monimutkaisuuteen, esimerkiksi vähättelemällä niitä. Erityisyyden vähättely näytti olevan keino vastata mahdolliseen kritiikkiin ja ennakkoluuloisiin asetelmiin (ks. “seka-avioliitto ei tule kestäväksi”), mutta myös toimivan tapana harmonisoida avioliitto sosiaalisen lähiympäristön kanssa ja tehdä siitä “normaali” (vastauksena oletetulle poikkeavuudelle, Neyrand & M’Sili 1996:15).

Toisaalta ajatus “kreikkalais-suomalaisesta avioliitosta” tuotti vertailua toiseen kreikkalais-suomalaiseen avioliittoon tai suomalais-suomalaiseen avioliittoon. Vertailemalla naiset eivät etsineet niinkään samankaltaisuutta annettujen avioliittotyyppien kanssa, vaan he halusivat korostaa oman avioliittonsa ainutlaatuisuutta. Ainutlaatuisuus näyttää korvaavan erityisyyden, joka vaikutti merkittävään naisille enemmänkin poikkeavuutta.

Väitöskirjassa tarkastellaan kreikkalais-suomalaista avioliittoa muukalaisuuden perspektiivistä. Suomalaisnaiset käsitetään nykyajan muukalaisiksi, jotka asettuvat pysyvästi vieraaseen yhteisöön (ks. Simmel 1999). Puhe muukalaisuudesta muodostuu naisten kokemuksellisesta kerronnasta erilaisuudesta ja toiseudesta avioliitossa ja kreikkalaisessa perheyhteisössä (vrt. Kristeva 1988). Muukalaisuus merkitsee myös eräänlaista symbolista välitilaa, jossa erilaisen alkuperän omaavat puoliset kohtaavat toisensa. *Muukalaisuuden välitila* on alue, josta ja jossa neuvotellaan koko avioliiton ajan.

Solmiessaan seka-avioliiton, puoliset kyseenalaistavat erilaisten yksilöiden ja ryhmien välille muodostuneet rajakäsitykset. Kreikkalais-suomalainen avioliitto on puolisoitten yhteinen konstruktio, joka sijoittuu yhteisöjen väliselle oletetulle raja-alueelle (vrt. Bauman 1999:70). He eivät silti elä ryhmien ulkopuolelle jäävällä muukalaisten “harmaalla alueella” (emt.:74), koska heidän avioliittonsa tila on aina osa muita ympärillä vallitsevia sosiaalisia ulottuvuuksia (ks. edellä mainitut yhteisöt).

Puolisoiden keskinäisestä yrityksestä huolimatta, muukalaisuuden välitila vaikuttaa ajoittain avioliitossa eri voimakkuudella. Välitilasta johtuvia hetkellisiä ja peräkkäisiä muutoksia on tulkittu eri vaiheiden kautta. Täten pyritään tuomaan esille voimakkuuden vaihtelusta johtuvia asetelmia, neuvotteluyrityksiä ja niiden seurauksia. Jokainen vaihe sisältää ristiriitaisia ja toisiinsa sekoittuvia elementtejä. Vaiheet purkautuvat seuraavaan muotoonsa, saavuttamatta selvää tasapainon tilaa. Viimeistä vaihetta voidaan pitää jännitteisenä tasapainon tilana, koska puoliset ovat oppineet ymmärtämään toisiaan.

Ensimmäinen vaihe, joka toimii prologina muille vaiheille, muodostuu neuvottelusta ja tasapainottelusta vastakohdista huolimatta. Avioliitossa erilaisuutta haetaan ja pyritään selittämään vastakohdista käsin. Etnisen ja kulttuurisen alkuperänsä ohella, puolisoitten yhteiskuntaluokkaan, asuinympäristöön (kylä/kaupunki) tai perheeseen (sukupolvien perhe, monilapsinen perhe, ydinperhe, jne.) liittyvät lähtökohdat saattavat olla täysin erilaiset. Erilaisuudesta ja vastakohdista huolimatta puolisoitten on kohdattava toisensa välitilassa, jossa muukalaisuudesta on pystyttävä neuvottelemaan. Naiset kokivat, että Suomeen ja suomalaisiin sukulaisiin tutustunut puoliso hyväksyi vaimonsa etnisen ja kulttuurisen taustan paremmin kuin puoliso, joka oli liian sitoutunut omaan perheyhteisöönsä ja taustaansa.

Toinen vaihe muodostuu puheesta rakkaudesta ja se toimii teesinä puheessa avioliitosta. Kreikkalais-suomalaisessa avioliitossa rakkaudella on kolme funktiota. Ensinnäkin rakkaus on toiminut motivaationa muuttopäätöksessä. Romanttisen rakkauden korostuminen elämäntarinoissa voidaan tulkita siten, että rakkauden avulla naiset kokivat ylittävänsä kaikki mahdolliset rajat (sosiaaliset, uskonnolliset, kulttuuriset, seksuaaliset, jne.), jotka erottivat heidät miehestä (vrt. Barbara 1993:83). Kun puoliset tutustuivat toisiinsa paremmin, romanttinen kuva toisesta muuttui inhimillisemmäksi.

Toiseksi rakkaus on merkinnyt tukea, kannustusta ja huolehtimista. Naiset tarvitsivat puolison tukea etenkin asettumisen alkuvaiheissa, mutta myös kaikissa mahdollisissa vastoinkäymisissä ja ongelmatilanteissa. Puolison rakkaus toimi selvästi positiivisena tekijänä naisten sopeutumisprosessissa. Rakkaudella on kolmaskin funktio: se lievensi tunnetta muukalaisuudesta. Muukalaisuuden välitila oli pienikokoisin silloin, kun puoliset kohtasivat toisensa ihmisinä. Rakkaus voi olla voiman lähde mietittäessä toisen läheisyyttä ja kaukaisuutta (vrt. Barbara 1993:301). Usein sisäiset erilaisuudet muuttuivatkin ajan myötä ja ne myös suhteellistuivat (vrt. Barbara 1993:91–92; Varro 1984:77).

Kolmas vaihe muodostuu konflikteista ja asettuu antiteesin osaan. Seka-avioliitolle ominaiset kriisit johtuvat muukalaisuuden välitilasta, joka usein laajenee arkisista ja käytännöllisistä ongelmista. Nämä ongelmat tuottavat uusia *etäisyyksiä* puolisoitten välille. Kieletaito ja kommunikointikyky, uskontokysymykset, taloudellinen tilanne ja sukupuolirollit tuottavat etäisyyttä, joka aiheuttaa väärinkäsityksiä, riitaa ja ristiriitoja (vrt. Barbara 1993:

88–90,106–107). Parisuhteen kriisejä voi pahentaa myös ajatus siitä, että naisen täytyy sopeutua kaikkeen, koska hän on tullut muukalaisena kreikkalaiseen yhteisöön. Tällöin avioliiton onnistumisen voidaan katsoa riippuvan täysin naisen sopeutumiskyvystä, ottamatta huomioon miehen roolia sen suhteen (vrt. Varro 1984:80).

Kreikkalais-suomalaiseen avioliittoon kohdistuu myös paljon ulkopuolisia paineita, jotka tulevat usein miehen sosiaalisesta lähiympäristöstä. Miehen perheyhteisö saattoi kokea, että suomalaisvaimo halusi eristää miehen (esim. nainen vaalii parisuhteen yksityisyyttä ja itsenäisyyttä) tai että mies oli katoamassa perheen vaikutusvallan piiristä (esim. pari muuttaa toisaalle) (vrt. Streiff-Fenart 1989:66). Perheyhteisön asettamien vaatimusten takia mies saattoi muuttaa käyttäytymistään säilyttääkseen sopusoinnun. Lopputuloksena suomalaisvaimo saattoi kokea olevansa ulkopuolinen kreikkalaisessa suvussa.

Vaikeimpina hetkinä suomalaisnaiset reagoivat kriiseihin harkitsemalla avioeroa ja maastamuuttoa. Kriisitilanteissa seka-avioliiton solminut pari oli ongelmiansa kanssa yksin, koska perheet eivät välttämättä ymmärtäneet parisuhteen sisäisiä ongelmia, mutteivät myöskään aiheuttamia tilanteita. Jos liitto oli solmittu vastoin vanhempien toiveita, sai pari itse kantaa vastuun ongelmistaan. Siksi puolisojen keskinäisen rakkauden merkitys korostui ongelmatilanteissa.

Neljäs vaihe toimii synteessä. Ainoa tapa estää konfliktien ja kriisien päätyminen avioeroon ja teiden eroamiseen, oli löytää ratkaisuja niihin. Arkielämässä puoliset joutuivat sopeutumaan toistensa tapoihin ja käytäntöihin, jotka ovat yksilöllisiä, sosiaalisia ja kulttuurisia (ks. ruokailu, ajankäyttö, kotityöt, jne.) (Barbara 1993:150; Philippe 1994:223). Heidän oli opittava ymmärtämään toisiaan myös symbolisemmalla tasolla, tehden sovintoratkaisuja ja erilaisia sopimuksia. Puolisoiden oli myös luotava selvät rajat perheyhteisöön ja sukulaisiin. Hioutuminen, kuunteleminen ja ymmärtäminen auttoivat ongelmien selvittämisessä ja äärimmäisyyksiin joutumisen ehkäisyssä. Omien päätöksensä hyväksyminen ja todenperäinen ote elämään näyttivät auttavan suomalaisnaisia onnistumaan parisuhteessaan.

Muukalaisuuden tunteesta ei saa tulla avioliitossa vallitsevaa jatkuvaa olotilaa, koska se aloittaisi lopullisen vieraantumisen prosessin puolisojen välille. Jokapäiväisessä elämässä tämä merkitsee sitä, että puolisojen on luotava ja keksittävä erilaisia tapoja ja käytäntöjä, joiden avulla he pystyvät luovimaan muukalaisuuden välitilassa. Luovimisyriytykset saavat eri muotoja riippuen siitä, kuinka kauan puoliset ovat olleet keskenään naimisissa. Rakkaussuhteensa alkuvaihetta elävät suhtautuvat muukalaisuuden tunteeseen toisin kuin pari vuosikymmentä yhdessä eläneet puoliset. Vieraus ja erilaisuus aiheuttavat uudessa parisuhteessa riitaa ja erimielisyyksiä, kun taas kauemmin toisensa tunteneet suhtautuvat niihin seesteisemmin.

Puolisoiden on osattava “asuttaa” avioliittonsa siten, että he pystyvät soveltamaan siihen eri tekijöitä omasta etnisestä, kulttuurisesta ja sosiaalisesta taustastaan. Näiden tekijöiden yhteen nivoutuminen synnyttää mahdollisesti omakohtaisen kulttuurin, jossa erilaiset elementit sekoittuvat. Seka-avioliitosta tulee tila, jonka puoliset ottavat ja tekevät omakseen, alkuperäisestä erilaisuudesta huolimatta (vrt. De Certeau 1990:51–53).

Lopuksi

Tutkittaessa seka-avioliittoja, on otettava huomioon ainakin kolme seikkaa: a) miten seka-avioliitto on määritelty kielellisellä tasolla, b) mitä kriteerejä tutkijat ovat käyttäneet käsitteen määrittelyssä ja c) minkälaisia käsityksiä tutkittavilla on avioliitostaan (ks. Varro 1994: 213). Tulevaisuuden haaste on kuitenkin miettiä, minkälaisia yhteiskunnallisia muutoksia yleistymässä olevat seka-avioliitot tuovat mukanaan (vrt. Waldren 1998:40). Ne ovat merkki

globaalien ihmisvirtojen sekoittumisesta, mutta myös universaaleina ja moderneina pidettyjen arvojen ja käsitysten murenemisestä. Seka-avioliitot ovat askel kohti kulttuurien välistä vuoropuhelua ja uutta monikulttuurista arvomaailmaa, jossa moninaisuus ja suvaitsevaisuus vallitsevat.

Kirjallisuus

- Barbara, A. (1993). *Les couples mixtes*. Bayard Éditions, France.
- Barbara, A. (1994). Sur le couple dit “mixte”. In Labat, C. & G. Vermes (eds.): *Cultures ouvertes. Sociétés interculturelles. Du contact à l’interaction*. Éditions L’Harmattan, Paris.
- Bauman, Z. (1999). Muukalaiset. In Bauman, Z. (ed.): *Sociologinen ajattelu*. Vastapaino. WSOY, Juva.
- Bensimon, Doris & Françoise Lautman (1977). *Un mariage, deux traditions. Chrétiens et Juifs*. Université de Bruxelles. Centre national des hautes études juives.
- Chouchan, P. (2000). *Couples mixtes – pour le meilleur et pour le pire. Voyage dans l’intimité des familles juives et non-juives*. Romillat, Paris.
- De Certeau, M. (1990). *L’invention du quotidien. Arts de faire. Folio Essais*. Éditions Gallimard.
- Delcroix, C., A. Guyaux, A. Ramdane & E. Rodriguez (1990). *Mariage mixte comme rencontre de deux cultures tout au cours de la vie*. Cahiers de CERCOM.
- Delcroix, C. & A. Guyaux (1994). Le mariage mixte comme “reflet” d’une société pluriculturelle. In Labat, C. & G. Vermes (eds.): *Cultures ouvertes. Sociétés interculturelles. Du contact à l’interaction*. Éditions L’Harmattan, Paris.
- Fenoglio, I. (1994). A propos de la désignation “couple mixte”. In Labat, C. & G. Vermes, G. (eds.): *Cultures ouvertes. Sociétés interculturelles. Du contact à l’interaction*. Éditions L’Harmattan, Paris.
- Hamad, A. (1994). Emploi et limites du concept de la mixité. In Labat, C. & Vermes, G. (eds.). *Cultures ouvertes. Sociétés interculturelles. Du contact à l’interaction*. Éditions L’Harmattan, Paris.
- Kellerhals, J., J-F. Perrin, G. Steinauer-Cresson, L.Voneche & G. Wirth (1982). *Mariages au quotidien. Inégalités sociales, tensions culturelles et organisation familiale*. Éditions Pierre-Marcel Favre, Lausanne.
- Kristeva, J. (1988). *Étrangers à nous-mêmes*. Folio Essais. Librairie Arthème Fayard.
- Neyrand, G. & M. M’Sili (1996). *Les couples mixtes et le divorce. Le poids de la différence*. Éditions L’Harmattan, Paris.
- Philippe, C. (1994). Les diverses approches adoptées par les chercheurs. In Labat, C. & G. Vermes (eds.): *Cultures ouvertes. Sociétés interculturelles. Du contact à l’interaction*. Éditions L’Harmattan, Paris.
- Shibata, Y. (1998). *Crossing Racialized Boundaries: Intermarriage between ‘Africans’ and ‘Indians’ in Contemporary Guyana*. In Breger, R. & R. Hill (eds.): *Cross-Cultural Marriage. Identity and Choice*. Berg, Oxford, NY.
- Simmel, G. (1999). L’Étranger. In Simmel, G. (ed.): *Sociologie. Études sur les formes de la socialisation*. PUF, Paris.
- Streiff-Fenart, J. (1989). *Les couples franco-maghrébins en France*. Éditions L’Harmattan, Paris.
- Thévenot, Anne (1994). La “mixité” homme-femme au sein des couples. In Labat, C. & G. Vermes (eds.): *Cultures ouvertes. Sociétés interculturelles. Du contact à l’interaction*. Éditions L’Harmattan, Paris.

- Varro, G. (1984). *La femme transplantée. Une étude du mariage franco-américain en France et le bilinguisme des enfants*. Presses Universitaires de Lille.
- Varro, G. (1994). *Sur la construction de l'objet "mariage mixte"*. In Labat, C. & G. Vermes (eds.). *Cultures ouvertes. Sociétés interculturelles. Du contact à l'interaction*. Éditions L'Harmattan, Paris.
- Varro, G. (ed.). (1995). *Les couples mixtes et leurs enfants en France et en Allemagne*. A. Colin, Paris.
- Varro, G. & D. Lesbet (1995). *Présentation*. In Varro, G. (ed.). *Les couples mixtes et leurs enfants en France et en Allemagne*. A. Colin, Paris.
- Varro, G. (1995). *La notion de "mariage mixte"*. In Varro, G. (ed.): *Les couples mixtes et leurs enfants en France et en Allemagne*. A. Colin, Paris.
- Waldren, J. (1998). *Crossing Over: Mixing, matching and Marriage in Mallorca*. In Breger, R. & R. Hill (eds.): *Cross-Cultural Marriage. Identity and Choice*. Berg, Oxford, NY.

Suomalaisten siirtolaisnaisten avioliitot Pohjois-Amerikassa toisen maailmansodan jälkeen

Johanna Leinonen

Monikulttuuriset avioliitot ovat viime vuosikymmenien aikana yleistyneet huomattavasti ihmisten liikkuvuuden lisääntyttyä. Avioliitto on myös noussut merkittäväksi siirtolaisuutta aiheuttavaksi tekijäksi: Siirtolaisuusinstituutin erikoistutkija Jouni Korkiasaari on todennut tutkiessaan 1980-luvun suomalaista siirtolaisuutta, että avioituminen on ollut tärkein yksittäinen motiivi maastamuutolle Pohjoismaiden ulkopuolelle suuntautuneissa muutoissa. Naisista jopa yli puolet on muuttanut tästä syystä (Korkiasaari 1998).¹ Tutkimuksissa onkin havaittu monikulttuurisen avioliiton solmimisen olevan tyypillisempää ulkosuomalaisille naisille kuin miehille, tosin myös miesten keskuudessa nämä avioliitot ovat yleistyneet (Björklund 1998:78–79).

Pohjois-Amerikkaan, Yhdysvaltoihin ja Kanadaan, 1960- ja 1970-luvulta lähtien suuntautunut siirtolaisuus heijastaa hyvin tätä kehitystä – avioliiton nousua merkittäväksi siirtolaisuutta aiheuttavaksi tekijäksi ja monikulttuuristen avioliittojen yleistymistä ulkosuomalaisten keskuudessa. Amerikansiirtolaisuus² on ollut aiemmin erilaista verrattuna esimerkiksi Euroopan maihin suuntautuneeseen siirtolaisuuteen. Keski-, Länsi- ja Etelä-Euroopan maiden siirtolaisuus on tyypillisesti toisen maailmansodan jälkeinen ilmiö. Näille alueille muuttaneet suomalaiset ovat olleet pääasiassa naisia, jotka ovat avioituneet muun kuin suomalaisen miehen kanssa ja joilla on ollut lähtiessään usein korkea koulutusaste (Tuomi-Nikula 1989:22). Amerikansiirtolaisuus puolestaan saavutti huipentumansa jo ennen toista maailmansotaa; vuosien 1870–1930 välistä aikaa kutsutaan usein suuriksi siirtolaisvuosiksi, koska tuolloin noin 350 000 tuhatta suomalaista muutti valtameren taakse. Siirtolaisten virta heikkeni 1920-luvun loppua kohden maahanpääsyräjoitusten tiukennuttua ja tyrehtyi sitten kokonaan toisen maailmansodan ajaksi (Korkiasaari 1989:110; Kero 1996:65). Sodan jälkeen muuttoliike taas voimistui, muttei enää sellaisiin mittasuhteisiin kuin aikaisemmin: vuosina 1945–2001 Pohjois-Amerikkaan on lähtenyt noin 42 700 suomalaista.³

Pohjois-Amerikkaan suurina siirtolaisvuosina lähteneet suomalaiset olivat erilaisia verrattuna Eurooppaan muuttaneisiin suomalaisiin. Pääosa heistä oli kouluttamatonta väkeä, joka sijoittui erilaisiin työläisammatteihin – miehet kaivos-, metsä-, rakennus- ja tehdastöihin, naiset erilaisiin palvelutehtäviin (Korkiasaari 1992:91). Pian toisen maailmansodan jälkeen, 1940- ja 1950-luvulla, lähteneet muistuttivat vielä varhemmin muuttaneita (Kero 1996:112). Tutkimukset ovat kuitenkin antaneet viitteitä siitä, että 1960- ja 1970-luvulta lähtien amerikansiirtolainen on yhä useammin ollut verrattain hyvin koulutettu henkilö, joka on muuttanut Pohjois-Amerikkaan uran, opiskelun tai avioliiton takia.⁴ Muuttajien sukupuolijakauksesta on vaikeaa saada tietoa tilastoinnin puutteiden vuoksi, sillä Pohjoismaiden ulkopuolelle suuntautuneista muutoista ei tarvinnut erikseen ilmoittaa viranomaisille ennen vuotta

1983 (Korkiasaari 1992:7). Suurten siirtolaisuusvuosien aikana muuttaneista suurin osa, yli 60 prosenttia, oli miehiä (Kero 1996:103), mutta vuosina 1980–2001 Pohjois-Amerikkaan muuttaneista lievä enemmistö on ollut puolestaan naisia.⁵ Jossain vaiheessa on siis tapahtunut muutos miesvaltaisuudesta naisemmistöön. Koska toisen maailmansodan jälkeisestä amerikansiirtolaisuudesta ei ole saatavilla tarkkoja tilastoja, tätä muutosta on hankala sijoittaa tarkemmin ajallisesti. Näyttää kuitenkin siltä, ettei toisen maailmansodan jälkeinen amerikansiirtolaisuus ole enää 1950-luvun jälkeen muistuttanut varhempaa amerikansiirtolaisuutta, vaan pikemminkin Länsi- ja Keski-Eurooppaan suuntautunutta siirtolaisuutta.

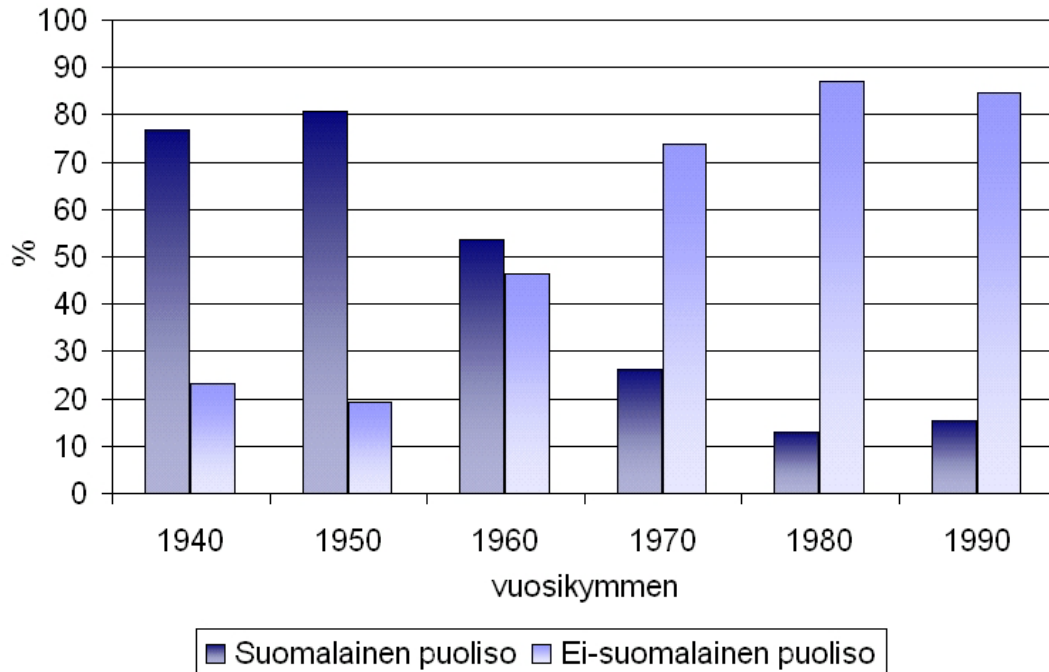
Leinosen (2002) pro gradu -tutkielmaa varten on koottu kyselylomakkeita toisen maailmansodan jälkeen Pohjois-Amerikkaan muuttaneilta suomalaisilta siirtolaisnaisilta. Kyseisten lomakkeiden sekä Turun yliopiston historian laitoksen siirtolaisuusarkiston vuonna 1968 tehdyn kyselyn vastausten (n=485) perusteella näyttää siltä, että naisten keskuudessa avioliitto oli useimmiten mainittu motiivi muutolle erityisesti 1960-luvulta lähtien. Aikaisemmin niin naiset kuin miehet muuttivat pääasiassa taloudellisista syistä. Miesten lähtömotiiveista toisen maailmansodan jälkeen ei ole tehty tutkimuksia, mutta on oletettu, että miehillä muuton motiivi on liittynyt useammin työhön ja uralla etenemiseen kuin naisilla. Kaikista 1980-luvulla Pohjois-Amerikkaan muuttaneista yli kolmasosa mainitsi lähtömotiivikseen avioitumisen (Korkiasaari 1992:50).

Monikulttuuriset avioliitot yleistyneet amerikansuomalaisten naisten keskuudessa

Suomalainen amerikansiirtolaisuus on alkanut muistuttaa Eurooppaan suuntautunutta siirtolaisuutta myös toisessa suhteessa. Monikulttuuriset avioliitot ovat yleistyneet 1960-luvun jälkeen amerikansuomalaisten naisten keskuudessa. Suurten siirtolaisuusvuosien aikana jopa 90 prosenttia avioliitoista solmittiin suomalaisten kesken (Ross 1981:252). Suomalaiset miehet avioituivat vielä naisia yleisemmin nimenomaan suomalaisten naisten kanssa: 91 prosentilla suomalaisista miehistä oli suomalainen vaimo, mutta suomalaisista naisista ”vain” 83 prosenttia avioitui suomalaismiehen kanssa. Tämän on selitetty johtuvan suomalaisten miesten ja naisten sijoittumisesta maantieteellisesti eri alueille. Naiset työskentelivät etupäässä suurkaupungeissa ja olivat niissä enemmistönä, joten naisille ei yksinkertaisesti riittänyt suomalaisia miehiä. Toisaalta naiset olivat töissä erilaisissa paikoissa kuin miehet: perheissä, ravintoloissa ja hotelleissa, joissa he tapasivat ulkomaalaisia, tottuivat heihin ja oppivat auttavasti englannin kieltä. Useimmiten suomalaisnaiset kuitenkin siis avioituivat suomalaisten miesten kanssa; heidän oli helpompaa tutustua omaa kieltä puhuvaan mieheen ja samanlaiset juuret sitoivat yhteen. Suomalaisille ei tarvinnut selitellä omia kulttuuriperinteitään (Lindström 1991:91–93).

Toisen maailmansodan jälkeen tilanne näytti aluksi pysyvän samanlaisena. Edelleen enemmistö kyselyyn vastanneista siirtolaisnaisista, yli kolme neljäsosaa, avioitui suomalaisen miehen kanssa. Tilanne on kuitenkin muuttunut radikaalisti 1960-luvun jälkeen (Kuva 1).

1960-luvulla vielä pieni enemmistö aviomielistä oli suomalaisia, mutta 1970-luvulta lähtien selvä enemmistö siirtolaisnaisista, jälleen noin kolme neljäsosaa, on avioitunut muun maalaisen miehen kanssa. Tämä muutos on ainakin osittain selitettävissä siirtolaisien kielitaidossa tapahtuneilla muutoksilla. 1940-luvun lopulla ja 1950-luvulla lähteneiden suomalaisten koulutus rajoittui yleensä edelleenkin kansakouluun, eivätkä he juuri osanneet englantia (Kero 1996:112). Tämä siis heijastui myös aviomiesten kansallisuuteen: koska englannin kielen taito ei ollut vielä kovin yleinen, tutustuminen oman maan kansalaiseen oli huomattavasti helpompaa. Luultavaa on myös, että ajan myötä suomalaiset muuttivat yhä

Kuva 1. Aviopuolisoiden kansallisuudet lähtövuosikymmenittäin.

enemmän suuriin kaupunkeihin, joissa he tapasivat enemmän ulkomaalaisia varsinkin, kun Suomessa syntyneiden määrä oli jo pienempi kuin suuren siirtolaisuuden aikana. Amerikan-suomalaiset olivat arkielämässä, kuten töissä ja harrastuksissa, yhä enemmän tekemisissä muiden kuin suomalaisten kanssa, ja onkin luonnollista, että tällöin tuleva aviopuoliso on usein löytynyt muun maalaisten keskuudesta. Siirtolaisyhteisö ei siis enää ollut niin tiivis, että oltaisiin vietetty aikaa vain oman etnisen ryhmän edustajien kanssa.

Myös liikkuvuuden lisääntyminen varallisuuden nousun myötä vaikutti varmasti: moni matkusteli Amerikassa ennen lopullista muuttoa, ja niinpä joillakin oli jo sulhanen tai poikaystävä Amerikassa. Lisäksi englannin kielen tultua saksan tilalle ensimmäiseksi kouluissa opetettavaksi vieraaksi kieleksi vuonna 1972, paljon suomalaisia lähti vaihto-opiskelijaksi valtameren taakse, erityisesti Yhdysvaltoihin, ja jotkut jäivät sille tielleen löydettyään maasta aviopuolison.

Monikulttuurinen avioliitto siirtolaisnaisen sopeuttajana

Pro gradu -tutkielman toinen tärkeä näkökulma oli vertailla homogeenisessä⁶ ja monikulttuurisessa avioliitossa elävien suomalaisnaisten sopeutumista amerikkalaiseen yhteiskuntaan. Kysymystä on tarkasteltu akkulturaatioteorioiden avulla.⁷ Lomakkeissa on kysytty esimerkiksi erilaisten suomalaisten perinteiden, kuten juhlapäivien tai ruokien, merkitystä siirtolaisnaisille sekä hahmotettu Suomea ja Amerikkaa koskevien käsitysten kautta, kuinka hyvin amerikkalaiseen elämään oli sopeuduttu. Tutkimuksessa ei tehty eroa amerikkalaisen ja muun maalaisen miehen kanssa avioituneiden välille; tosin suurin osa, yli 60 prosenttia, vierasmaalaisista aviopuolisoista oli amerikkalaisia. Sopeutumisprosessissa löytyy kuitenkin varmasti eroja riippuen siitä, edustaako puoliso valtakulttuuria vai onko hän itsekkin vä-

hemmistön edustaja. Jatkotutkimuksessa tullaan ottamaan tämänkin näkökulma huomioon.

Monikulttuuristen avioliittojen yleisyyttä on perinteisesti pidetty yhtenä indikaattoreista, joiden avulla voidaan arvioida tietyn etnisen ryhmän kykyä sulautua valtakulttuuriin (Norman 1976:269). On todettu, että avioliitto valtakulttuurin jäsenen kanssa antaa siirtolaiselle parhaat lähtökohdat vieraaseen kulttuuriin sopeutumiselle. Tällaisen avioliiton solmineet joutuvat jatkuvaan vuorovaikutukseen ainakin yhden ja todennäköisesti useamman valtakulttuurin jäsenen kanssa, ja he ovat motivoituneita tutustumaan isäntämaan kulttuuriin (Pennanen 1992:40).

Vanhatalo (1987:74–85)^s kirjoittaa pro gradu -tutkielmassaan, että suurten siirtolaisvuosien aikana siirtolaisnaisen integroitumisprosessissa monikulttuurinen avioliitto oli merkittävä tekijä. Ei-suomalainen aviopuoliso opetti naisen näkemään ympärillään muutakin kuin pelkän suomalaisen siirtolaisyhteisön ja pakotti naisen avautumaan uusille, amerikkalaisille tai jonkun muun maalaisille vaikutteille. Suomalaisen miehen kanssa avioituneiden elämässä säilyi usein suomalainen elämäntapa, joskin tapoja omaksuttiin myös ympäröivästä maailmasta. Monikulttuurisen avioliiton integroiva vaikutus ei kuitenkaan ole näin yksiselitteinen. Toisaalta avioliitto lähensi naista amerikkalaiseen yhteiskuntaan: avioituminen ja lapset loivat naiselle pysyvyyden tunnetta ja mahdollinen paluu Suomeen kaikkosi mielestä. Toisaalta taas, kun nainen melko usein jäi naimisiin mentyään tai viimeistään lapsia saatuaan ainakin väliaikaisesti pois työelämästä – tästä löytyy viitteitä myös myöhemmän siirtolaisuuden aikana lähteneiden naisten vastauksista – hän saattoi jäädä vaille säännöllisiä kontakteja ympäröivään yhteiskuntaan. Suomalaisnaisen identiteetille on usein keskeistä olla taloudellisesti riippumaton ja pystyä hyödyntämään koulutustaan. Jos nainen ei voi toteuttaa identiteettinsä tätä puolta avioliitossaan, vaikeuttaa se naisen integraatiota (Tuomi-Nikula 1988:11). Kuitenkin yleisesti ottaen voidaan todeta avioliiton valtakulttuurin edustajan kanssa edistävän siirtolaisen sopeutumista. Esimerkiksi Mikkola (2002:58) on arvioinut tutkiessaan eri Euroopan maihin muuttaneita suomalaisia, että rakastumisen tai avioitumisen vuoksi muuttaneet ovat sopeutuneet uuteen asuinmaahansa keskimääräistä paremmin.

Sekä homogeenisessa että monikulttuurisessa avioliitossa on kuitenkin omat ongelmansa naisen sopeutumisen kannalta. Jos kummatkin aviopuolisot ovat suomalaisia, saattavat he jatkaa elämäänsä samaan tapaan kuin he tekivät Suomessa yrittämättäkään integroitua amerikkalaiseen elämänmenoon. Toisaalta, jos kyseessä on monikulttuurinen avioliitto, partnereiden erilaiset käsitykset puolisoitten rooleista voivat vaikeuttaa siirtolaisnaisen sopeutumisprosessia. Yhdessä eläminen vaatii monikulttuurisessa avioliitossa eläviltä enemmän sopeutumiskykyä ja kompromissialttiutta kuin saman kulttuurin aviopareilta (Tuomi-Nikula 1989:132). Monikulttuurinen avioliitto aiheuttaa erityisesti ulkomaalaiselle partnerille haasteita. Ulkomaalaisen puolison on sopeuduttava kahdella tasolla: makrotasolla uuden kotimaansa yhteiskuntarakenteeseen ja elämänmuotoon sekä mikrotasolla partneriinsa ja hänen omaksumiinsa käsityksiin avioliiton rooliodotuksista ja arvomaailmasta. Vaikka molemmat partnerit omaksuvat toisiltaan kulttuurivaikutteita, pääpaino on kuitenkin ulkomaalaisen partnerin sopeutumisella (Tuomi-Nikula 1997:283).

Suurin pro gradu -tutkimuksen naisista avioitui 1970-luvulta lähtien muun kuin suomalaisen miehen kanssa. Tältä osin heidän mahdollisuutensa sujuvaan sopeutumisprosessiin ovat hyvät, jos vain avioparin rooliodotukset eivät poikkea toisistaan huomattavasti. Tältä osin ongelmia on varmasti kohdattu esimerkiksi sen vuoksi, että Amerikassa keskiluokkaiseen ihanteeseen on perinteisesti kuulunut näkemys, että lapsia saatuaan nainen jää ainakin väliaikaisesti kotiin pitämään perheestä huolta. Se, miten kotiin jääminen vaikuttaa naisen sopeutumiseen, riippuu hänen omasta suhtautumisestaan. Jotkut kyselyyn vastanneista olivat tyytyväisiä, että heillä oli mahdollisuus olla kotona lasten kanssa, toiset taas olisivat mieluummin olleet työelämässä mukana. Jos nainen haluaisi olla töissä, muttei syystä tai toi-

sesta voi niin tehdä, tuntee hän tyytymättömyyttä elämäänsä ja kenties haaveilee siitä, miten asiat ovat Suomessa. Tällöin hän preferoi synnyinmaansa tapoja ja sopeutuminen vaikeutuu. Jos taas nainen on onnellinen siitä, että hänellä on Amerikassa mahdollisuus jäädä kotiin lasten kanssa, herättää se myönteisiä tunteita amerikkalaista yhteiskuntaa kohtaan ja edesauttaa naisen integroitumista. Vaikka kotiäitinä olo näyttäisi olevan vastausten perusteella yleisempää Amerikassa kuin Suomessa, suurin osa naisista on kuitenkin ollut työelämässä mukana. Niinpä suurin osa tutkituista naisista on päivittäin vuorovaikutuksessa amerikkalaisten kanssa työn ja/tai sosiaalisen elämän kautta. Työtä pidetäänkin hyvänä keinona päästä mukaan valtakulttuurin toimintoihin. Se kiinnittää siirtolaisen tehokkaasti yhteiskuntaan ja sitä kautta sen sosiaaliseen elämään (ks. Hoffrén 2000:49).

Suomalaiset perinteet arjessa ja juhlassa

Pro gradu -tutkimuksen perusteella suomalaisen miehen kanssa avioituneet pitävät suomalaisia perinteitä jonkin verran tärkeämpinä kuin monikulttuurisen avioliiton solmineet. Esimerkiksi suomalaisen miehen kanssa avioituneet ottavat osaa useammin amerikansuomalaisten seurojen ja yhdistysten toimintaan. Kuitenkin myös monikulttuurisessa avioliitossa elävät naiset ovat kiinnostuneita seurojen toiminnasta, vaikka järjestöjen toiminta onkin vähentynyt vuosikymmenien saatossa. Monikulttuurisen avioliiton solmiminen ei siis väistämättä johda etnisen kulttuuriperinnön heikkenemiseen. On todettu, että jos monikulttuurisen avioliiton solminut siirtolainen on nainen, on yhteyden säilyminen siirtolaisen lähtökulttuuriin todennäköisempää (Kolehmainen 1976:273).

Näyttää kuitenkin siltä, että arkielämässä ollaan tekemisissä pääasiassa muiden kuin suomalaisten kanssa – varsinkin, jos puoliso ei ole suomalainen, mikä tilanne yhä useammalla naisella on – ja suomalaisten yhteinen toiminta keskittyy erilaisten erikoistapahtumien, kuten suomalaisten juhlapäivien, ympärille. Toisaalta pitkä maassaoloaika usein merkitsee parempaa integroitumista ja on näin ollen voinut vähentää joidenkin osalta kiinnostusta suomalaisten toimintaan. Mutta suomalaisuus voi iän myötä tulla tärkeämmäksi, kuten tämän vuonna 1967 muuttaneen amerikkalaisen miehen kanssa aviossa olevan naisen vastauksesta voidaan havaita:

Epävirallisesti kokoonnumme naisporukalla. Pidämme yhteyttä sähköpostitse ja kesällä pidämme piknikkejä perhekunnittain. Aivan viime aikoina on tullut kuvioihin FinnFunn ja jopa ilmassa on puhetta Finnfestiin osallistumisesta. Liekö ikä tekijänä, vai alammeko jotenkin tuntea, että jossain vaiheessa on ryhdyttävä mukaan, sillä vartionvaihto ja tapojen jatkuvuus on meistä seuraavaksi kiinni.

Vaikka tutkitut naiset ottavatkin suhteellisen aktiivisesti osaa amerikansuomalaisten toimintaan, ei heitä kuitenkaan voi tuomita yksiselitteisesti huonosti sopeutuneiksi. Akkulturoitumisprosessissa myös omaa identiteettiä tulee vaalia: integroitumisesta tulee vaillinainen ilman kontakteja maanmiehiin ja entiseen kotimaahan (Björklund 1998:147). Vahva kansallinen identiteetti siis edesauttaa integroitumista, mutta jos omaa etnisyyttä korostetaan niin, että eristäydytään muusta yhteiskunnasta, ei menestyksekkäs integroituminen ole mahdollista.

Kaikkein yleisin suomalaisten siirtolaisten tapa pitää yhteyttä toisiinsa on kokoontuminen tiettyjen erityistilaisuuksien merkeissä. Suurin osa naisista ilmoitti viettävänsä ainakin joi-tain suomalaisia juhlapäiviä; erityisesti jouluna halutaan noudattaa suomalaisia perinteitä. Siirtolaiset vaalivat usein uudessa kotimaassaan kansallisia ja uskonnollisia juhlapäiviään korostuneemmin ja perinteisemmin kuin on tapana heidän alkuperäismaassaan. Juhlapäivi-

en vietto toimii puolustusmekanismina valtakulttuuriin sulautumista vastaan (Tuomi-Nikula 1989:104). Sama kaava toistuu suomalaisten ruokien laitton suhteen. Tyypillistä on, että juhla-ateriat, erityisesti jouluateriat, sekä leivonnaiset tehdään suomalaisen kaavan mukaan, ja arkena laitetaan kansainvälisempiä ruokia:

Suomalaiset keittokirjat ovat jatkuvassa käytössä, varsinkin juhlapäivien aikana. Jouluateriamme ovat melkein 100 % 'suomalaisia' ja viime pääsiäisenä onnistuin jopa valmistamaan mämmiä! Arkisin tosin turvaudun tasapuolisesti myös muitten kansallisuuksien resepteihin, varsinkin ranskalaisiin ja italialaisiin, joista löytyy nopeampia ja usein helpotekoisempia joihin löytyy raaka-aineita joka kaupasta.

Suomalaisille perheille on tavallisempaa kokata pelkästään suomalaisia ruokia. Se, kuinka usein suomalaisia ruokia laitetaan, ei kuitenkaan aina kerro siirtolaisen etnisestä lojaliteetista, vaan yksinkertaisesti yksilöiden välisistä eroista. Kaikki naiset eivät ole kiinnostuneita ruoanlaitosta: ”Aika vähän [laitetaan suomalaista ruokaa], kun ei osaa tehdä, mutta tykätään.” Todennäköistä on, että heti maahanmuuton jälkeen tehdään pitkälti suomalaisia ruokia, mutta ajan kuluessa mukaan tulee vaikutteita muiden maiden ruokakulttuureista: ”Aluksi en ollenkaan tehnyt mitään muuta kuin suomalaista, vähän olen nyt uskaltanut ostaa muitakin outoja raaka-aineita.” Tämä uusien ruoanlaittotapojen muuttuminen heijastaa myös akkulturoitumisen edistymistä. Toisaalta on huomattava, että ruoanlaittokulttuuri on vuosien kuluessa kansainvälistynyt myös Suomessa, kuten eräs nainen huomauttaa: ”Kokeilen usein suomalaisia ruokaohjeita, mutta nehen ovat nykyään kovin yleismaailmallisia.”

Kotien sisustuksen suhteen ei eroja ollut havaittavissa homogeenisessä ja monikulttuurisessa avioliitossa elävien välillä: kaikki kirjoittivat kotonansa olevan suomalaisia esineitä. Useimmiten mainittiin astiat, lasitavarat, liinavaatteet, koriste-esineet, seinävaatteet ja joillakin myös huonekalut. Koska naisella on yleensä suuri päätösvalta kodin sisustusta koskevilla asioilla (ks. Tuomi-Nikula 1989:104), heijastuu tämä väistämättä tutkimuksen tuloksiin. Miehet eivät välttämättä koe suomalaisuuden näkymistä kodeissaan niin tärkeänä, mutta tutkimuksen naiset todella ympäröivät itsensä pienillä paloilla vanhasta kotimaastaan. Esineillä onkin merkittävä tehtävä siirtolaisen sopeuttajana (Björklund 1998:180–181): kun siirtolaisella on tällaisia turvallisia kiintopisteitä, joiden keskellä hän tuntee olonsa kotoisaksi, hän uskaltaa vahvan etnisen identiteettinsä turvin ottaa kontaktia myös valtakulttuurin suuntaan. Koska tutkimuksen aikana ei kuitenkaan vierailtu tutkittavien kotona, ei voida sanoa, millainen kotien yleisilme oli – suomalainen vai amerikkalainen.

Suomen kieltä jälkipolville?

Siirtolaisnaisen sopeutumisasetta voidaan tarkastella sen kautta, kuinka tärkeäksi hän on kokenut suomen kielen opettamisen lapsilleen. Jos äiti tuntee etnistä lojaaliutta kotimaataan kohtaan, hän useimmiten haluaa välittää suomen kielen jälkikasvulleen – jo senkin takia, että vierailut isovanhempien luona Suomessa ovat mielekkäämpiä lapselle, kun hän pystyy kommunikoimaan isovanhempiensa kanssa. Ehkäpä jotkut opettavat lapselleen suomea siltä varalta, että jos joskus tulee eteen paluu Suomeen, lapsi ei tuntisi oloaan täysin ulkopuoliseksi Suomessa. Näin ollen, jos suomalainen äiti – ja varsinkin suomalainen pariskunta – ei katso tarpeelliseksi opettaa lapselleen suomea, kertoo se siitä, ettei paluuta Suomeen pidetä todennäköisenä, ja sitä myötä motivaatio integraatioon on suurempi. Tämä kysymys on kuitenkin moniselitteisempi. Lasten puuttuva suomen kielen taito voi vieraannuttaa siirtolaista kotimaastaan ja sukulaisistaan ja samalla edistää hänen akkulturaatioprosessiaan. Toisaalta

taas, jos siirtolainen on hyvin integroitunut ja terveen ja vahvan kansallisen identiteetin omaava, suomen kielen opettaminen ei välttämättä kerro niinkään haluttomuudesta sopeutua kuin siitä, että siirtolainen haluaa välittää lapselleen, toisen polven siirtolaiselle, arvokkaana pitämänsä kulttuurisen perintönsä. Nykyään kaksikielisyyttä pidetään useimmiten rikkauteena, toisin kuin aiemmin, jolloin kahden eri kielen puhumisen ajateltiin vaikeuttavan lapsen kielellistä kehitystä (Tuomi-Nikula 1988:15–16).

Tutkituista perheistä monikulttuurisessa avioliitossa syntynyt lapsi ymmärsi suomea odotetusti harvemmin kuin homogeenisessä liitossa syntynyt. Kuitenkin puolet monikulttuuristen perheiden lapsistakin oli suomen kielen taitoisia. Näyttää siis siltä, että siirtolaisnaiset ovat yleensä tunteneet suomen kielen puhumisen lapsilleen tärkeäksi. Todennäköistä on, että moni lapsi on nuorempana osannut suomea paremminkin, mutta kielitaito on ajan myötä varsinkin koulussa käynnin vaikutuksesta ruostunut. Lapsi käy koulua englannin kielellä, eikä useinkaan halua erottautua joukosta ja sen takia välttelee suomen puhumista (Vanhatalo 1987:82; Tuomi-Nikula 1988:15). Suomen kielen opetusta vaikeuttaa myös kielen eksoottisuus: lapsella ei yksinkertaisesti ole mahdollisuutta puhua suomea kodin ulkopuolella, mikä väistämättä heikentää motivaatiota kielen ylläpitämiseen. Lisäksi suomen kieltä osaamaton puoliso ei välttämättä halua kotona puhuttavan suomea, koska tuntee itsensä ulkopuoliseksi. Suomi on hänen silmissään lapsen ja äidin välinen ”salakieli” (Tuomi-Nikula 1997:279). Aina ei kuitenkaan tarvita aviomiehen mielipidettä, vaan suomen kieli saattaa jäädä pois käytöstä yksinkertaisesti käytännön syistä:

P. puhui 4-vuotiaaksi asti täysin sujuvaa suomea... Lasten kasvaessa he viettivät vähemmän aikaa kanssani ja keskustelujen aiheet muuttuivat monimutkaisemmiksi... eikä suomenkielentaito kehittynyt. Joskus tuntui teennäiseltä puhua suomea lapsille kun mieheni ei ymmärtänyt.

Sopeutumisongelmien kautta integraatioon

Lomakkeissa kysyttiin myös sitä, miten siirtolaisnaiset suhtautuivat elämäänsä uudessa maassa sekä sitä, olivatko naiset harkinneet paluuta Suomeen. Useimmiten paluumuuton lähtökohtana on siirtolaisen koti-ikävä sekä eri asteinen sosiaalinen ja kulttuurinen eristyneisyys uudessa asuinmaassa (Korkiasaari 1992:132). Jos siten siirtolainen on sopeutunut hyvin amerikkalaiseen elämään, ovat tunnesiteet Suomeen heikentyneet ja paluuta ei pidetä todennäköisenä eikä edes toivottavana. Toive Suomeen muutosta ei ole yhdenmukainen akkulturaatiopyrkimysten kanssa (Tuomi-Nikula 1989:160).

Jokseenkin realistisena paluuta Suomeen pitää vain kymmenesosa kyselyyn vastanneista. Ikä tuo mukanaan joillekin halun palata Suomeen, mutta toisaalta jotkut olivat jo unohtaneet haaveet palata Suomeen eläkkeelle jäätyään: ”Ajattelin tulla eläkkeelle Suomeen ja viettää rauhallista elämää kesämökillä, mutta kun kuulumme verotuksesta, emme taidakaan tulla muuta kuin käymään vain.” Yleisimpiä syitä haaveelle Suomeen paluusta ovat ikäänymisen ohella tyytymättömyys amerikkalaiseen yhteiskuntajärjestelmään, perhesyyt ja kaipuu Suomen luontoa ja Suomessa asuvia sukulaisia ja ystäviä kohtaan: ”Suomi on vielä kotimaani ja suomen kieli sydämeni kieli.” Suomi nähdään myös turvallisena paikkana nykyisessä maailmanpoliittisessa tilanteessa: ”Vakavammin harkitsimme sitä [muuttoa Suomeen] syyskuussa ’01, kun maailma tuntui syttyvän tuleen World Trade Centerin mukana.” Jotkut naiset sanovat muuttavansa Suomeen, jos eteen tulee avioero tai jos he jäävät leskeksi: ”Olen täällä vain niin kauan kuin avioliitto pitää.” Jos nainen kuitenkin jää asumaan Amerikkaan erottuaan tai jäätyään leskeksi, on tämä vahva merkki integroitumisesta (Tuomi-Nikula 1988:19). Ai-

neistossa olikin useita sellaisia naisia, jotka eivät enää ajatelleet paluuta Suomeen, vaikka jäisivätkin yksin: ”Kun oli edessä avioero vuonna 1988, harkitsin paluuta Suomeen, mutta harkittuani asiaa päätin, että tulevaisuuteni olisi parempi täällä.”

Vastausten perusteella voidaan todeta, että täysin realistiset muuttoajatukset ovat yleisempiä suomalaisille pareille, kun taas monikulttuurisen avioliiton solmineille naisille on haaveilu tyypillisempää. Onhan toki vaikeampaa muuttaa takaisin Suomeen, kun puoliso ei useinkaan osaa suomea ja lapsetkin ovat tottuneet elämään Amerikassa. Suurin osa vastanneista, sekä homogeenisen että monikulttuurisen avioliiton solmineista, tuntuu kuitenkin olevan tyytyväisiä muuttopäätökseensä. Positiiviset kommentit voidaan jakaa kolmeen luokkaan: ensiksikin taloudellista menestystä, toiseksi työ- ja koulutusmahdollisuuksien parermmuutta ja kolmanneksi maailmankuvan ja elämänkatsomuksen rikastumista korostaviin. Lisäksi ilmasto vaikuttaa joidenkin viihtymiseen.

Tykkään kovasti tästä maasta... meitä on täällä monia rotuja, eri uskontokuntiin kuuluvia, eri kansallisuuksia, paljon mielenkiintoisia ihmisiä, joiden kanssa jakaa ajatuksia ja mielipiteitä ja elää yhdessä täällä kaikessa sovussa, asioita joutuu täällä katsomaan ihan eri näkövinkkelistä kuin ennen Suomessa – se on tosi mielenkiintoista ja avartavaa; ilmasto Californiassa on ihanteellinen ulkoilmaa rakastavalle ihmiselle kuten minulle; tämän maan ekonominen systeemi on tosi ihana, missä on mahdollisuuksia parantaa omaa elämänsä ja ei ole korkeita veroja niin kuin Suomessa ja yritteliäisyyttä kannustetaan, joten voi tehdä montaa työtä esim. tai olla oma business eikä veroilla lannisteta.

Vastaavasti Suomen ilmapiiri tunnetaan usein ahdistavaksi; katsotaan, että Suomessa oltaisiin jääty vaille monia rikastuttavia kokemuksia: ”Valitettavasti ekana tulee mieleen [Suomesta] sellainen ihmisiä painostava ilmapiiri, se suuri kateellisuus mikä Suomessa helposti vallitsee, kylmä ja pitkä talvi, korkeat verot ym.” Vaikka Suomea ja suomalaisia kritisoidaankin, nähdään suomalainen tausta samalla usein kallisarvoisena asiana, kuin aarteena (ks. Hannula 1997:152): ”On hienoa olla suomalainen, suomalaisuus on minulle ollut voimanlähde koko täällä oloni ajan.”

Vaikka positiiviset tunteet ja tyytyväisyys uutta asuinmaata kohtaan ovat sopeutumisen kannalta tärkeitä (Mäenpää 1994:7), ovat myös itsearvostus ja etninen ylpeys merkittäviä tekijöitä sopeutumisprosessissa (Pennanen 1992:39). Juurettomuus voi aiheuttaa jopa psyykkisiä ongelmia (Kennedy 1982:25). Lomakkeessa ei kysytty erikseen, tuntevatko naiset itsensä yhä suomalaiseksi, mutta monesta vastauksesta kävi ilmi, että juuret ovat tärkeitä. Vaikka Amerikkaan muutto koetaan yleisesti oikeaksi ratkaisuksi, siltikin siirtolaisnaiset pitävät useimmiten itseään edelleen suomalaisena. Kansalaisuuden vaihtaminen ei välttämättä tarkoita etnisen identiteetin muuttumista: ”Vaikka olenkin kansalaisuudeltani amerikkalainen, niin aina kuitenkin tunnen olevani suomalainen.” Arkipäivän toimissaan naiset ovat usein amerikkalaistuneet, mutta pohjimmiltaan he tuntevat itsensä suomalaisiksi: ”Mun mielestä mulla on terve suhde suomalaiseen alkuperääni, josta olen kovin ylpeä vaikka olen tietysti Amerikan kansalainen niin jotenkin suomalaisuus kuitenkin elää sydämessäni.”

Sopeutumisongelmiakin on kuitenkin kohdattu. Tyypillisimpiä kritiikin syitä Amerikkaa kohtaan ovat turvattomuuden tunne ja amerikkalaisen yhteiskunnan kylmyys, jos ihminen ei jostain syystä menestykään elämässään: ”...monet asiat ovat Suomessa paljon paremmin (terveyshuolto, koulutus, turvallisuus, eläkkeet yms.), täällä maassa kaikki mitataan rahalla ja kilpailu on kovaa (en oikein arvosta tällaisia arvoja).” Joillakin kaipuu Suomeen on kova, vaikka elämä uudessa kotimaassa onkin tyydyttävää. Menestys ei ole riittänyt poistamaan ikävää synnyinmaahan, eikä sopeutumisprosessi ole tällöin täysin onnistunut: ”Kanadassa minulla on usein selittämätön ikävä jonnekin ja usein tunnen itseni kuin olisin vain puolina-

nen ihminen kaiken ulkopuolella niin kielellisesti kuin tavoiltanikin.” Jokainen siirtolainen kokee välillä kuulumattomuuden tunteita; akkulturoituminen tapahtuu vain poikkeustapauksessa ongelmitta. Välillä siirtolainen kohtaa helppoja, välillä vaikeita vuosia (Tuomi-Nikula 1997:284).

Lopuksi

Yhteenvedona voidaan sanoa, että vain harvan siirtolaisnaisen vastauksista voi nähdä hänen etnisen lojaliteettinsa suuntautuneen täysin suomalaiseen kulttuuriin. Yleisempää tämä on naisilla, jotka ovat avioituneet suomalaisen miehen kanssa. Homogeenisessa ja monikulttuurisessa avioliitossa elävien etnisyyden korostamista ei voi kuitenkaan tarkastella täysin samalta pohjalta. Suomalaisvaikutteet monikulttuurisessa avioliitossa eivät johdu aina niinkään naisen heikosta sopeutumisasteesta, vaan kyse on kaksipuolisesta kulttuurikontaktista, jossa valtakulttuuri saa ja usein myös mielellään ottaa vastaan vaikutteita vähemmistön edustajalta. Suomalaisperheissä etnisyyden korostaminen saattaa tarkoittaa alhaista sopeutumisen tasoa, jossa perhe pyrkii säilyttämään edes pienen palan entisestä kotimaastaan. Suomalaisen kanssa avioituneetkin akkulturoituivat kuitenkin kodin ulkopuolisten aktiiviteettien, kuten työssäkäynnin, ansiosta (Tuomi-Nikula 1989:155–156).

Suurta eroa tutkimuksen homogeenisessa ja monikulttuurisessa avioliitossa elävien naisten integraatiossa ei siis ole, vaikka kulttuuriperinnön vaaliminen tuntuisi olevan tärkeämpää suomalaisen miehen kanssa avioituneille. Paluusta Suomeen on moni jossain vaiheessa haaveillut, mutta se haave on useimmilla vuosien saatossa jäänyt taka-alalle perheen juutuessa uuteen kotimaahan: ”Olen ollut erittäin onnellisessa avioliitossa ja meillä on ihanat lapset ja lapsenlapset, enkä vois missään nimessä ajatellakaan, että muuttaisin pois Suomeen, vaikka niin rakas kun Suomi minulle onkin.” Niistäkin, jotka ajattelevat realistisesti muuttavansa takaisin Suomeen, vain pari todella suunnitteli aktiivisesti muuttoa – monella siten paluu todennäköisesti jää vain ajatuksen tasolle.

Ehdottomasti suurin osa pitää kuitenkin muuttoaan Amerikkaan onnistuneena ratkaisuna ja elämäänsä Amerikassa hyvänä. On kuitenkin huomioitava se, että elämässään hyvin onnistuneet vastaavat usein mieluummin tämänkaltaisiin kyselyihin. Lisäksi voi olla, että siirtolaiset, jotka kokevat suomalaisuuden jotenkin erityisenä ja korostettavana, ovat alttiimpia vastaamaan aihetta käsitteleviin kyselyihin (Mikkola 2001:46). Ehkä lomake ei ole edes tavoittanut parhaiten akkulturoituneita. Näyttää kuitenkin siltä, että suurimmalla osalla sekä homogeenisen että monikulttuurisen avioliiton solmineista on tasapainotteleva identiteetti, joka on ensimmäisen polven siirtolaiselle turvallisin; vahva suomalainen identiteetti, jota siirtolainen haluaa osoittaa myös uudessa kotimaassaan ja samanaikainen ankkuroituminen amerikkalaiseen yhteiskuntaan (Suojanen & Suojanen 2000:81). Hyvin integroitunut siirtolainen on huomannut, ettei vertailulla voiteta mitään ja tunnustanut, että Amerikassa ovat toiset asiat hyvin, Suomessa toiset, molemmilla vain on oma kulttuurinsa ja omat tapansa.⁹ Seuraavassa lainaukset kahdelta naiselta, jotka molemmat ovat solmineet avioliiton amerikkalaisen miehen kanssa. Lainauksista tulee hyvin ilmi sekä ajoittaiset kaipauksen tunteet että se, miten sopeutuminen voi parhaimmillaan sujua.

Amerikka on monessa mielessä mahdollisuuksien maa. Ei mitenkään herttaisempi kokemus kuin Suomi, ei parempi, muttei myöskään huonompi. Tiedän aivan varmasti, etten helsinkiläistyttönä vaatimattomista oloista tullessa olisi pystynyt valintoihin, mitä olen täällä kokenut. En istuisi vuoreni rinteessä isossa talossa metsäni keskellä ja pitäisi talvia vapaana. En matkustele yhtä paljon Eurooppaan kuin suomalaiset, mutta ravaan aivan

tarpeeksi Suomen ja Yhdysvaltain väliä ja pääsen silloin tällöin Englantiin tai Italiaan niin ettei suu kuivu. Matkustamme paikallisesti. Ainakin kerran vuodessa seikkailen länteen, missä vanhin poikamme asuu. Silloin tällöin pääsemme pidemmälle: Costa Ricaan tai edes Georgiaan maaliskuussa kun talvi täällä liittotasavallan parhaassa valtiossa alkaa käydä vanhaksi. Meiltä puuttuu Suomen sosiaaliturva. Amerikka on kylmä paikka, jos ei elämä suju. Kaipaen Suomen turvaa ja lapsuuden muistoja, sitä kuuluvuuden tunnetta, kun saavun Seutulan kentälle ja yhtäkkiä tajuan ympäristöni omalla äidinkielelläni ja vaistoan kulttuurin sen takana, mikä on tuttu, mutta minkä ohikulkija minusta on tullut.

Tänä syksynä tuli 30 vuotta siitä kun muutin Amerikkaan. Vaikka elämäni tuli sen takia monimutkaisemmaksi, en vaihtaisi kokemusta. Olen yhä Suomen kansalainen, enkä vaihda sitä ellei Suomi myönnä kaksoiskansalaisuutta. Poikani on molempien kansalainen ennen kuin hän joutuu valitsemaan. Vuosien varrella olen muuttanut katsomustani paljon. En enää kaipaa Suomeen niin kuin ennen, mutta pidän silti hyvin läheiset ja lämpimät suhteet sukulaisiini siellä. Monet sukulaiseni ovat vierailleet meillä. Elämäni Amerikassa on rikasta, ei siis rahallisesti vaan kokemuksineen. Luulen, että Suomessa en ehkä voisi toteuttaa kaikkea sitä mitä täällä. Olen hyväksynyt hyvän ja huonon molemmissa maissa, ja sanoisin että olen tänä päivänä hyvin tyytyväinen ollessani suomalainen jonka koti on USA:ssa.

Viitteet

- ¹ Avioliitto on myös usein ollut syynä väliaikaisen oleskelun muuttumiselle pysyväksi. Esimerkiksi Outi Tuomi-Nikulan mukaan 90 % yli 30 vuotta Saksassa asuneista suomalaisista on muuttanut aikoinaan Saksaan aviopuolison takia (Tuomi-Nikula 1989:53–54).
- ² Tässä yhteydessä käytetään termiä Amerikka tarkoittaessa sekä Yhdysvaltoja että Kanadaa, ja kirjoitettaessa amerikkalaisista tarkoitetaan sekä yhdysvaltalaisia että kanadalaisia.
- ³ Vuosina 1945–2001 Yhdysvaltoihin on muuttanut 20 600 ja Kanadaan 22 100 suomalaista (Korkiasaari 2003a).
- ⁴ Ks. esim. Kero 1996 ja Leinonen 2002.
- ⁵ Vuosina 1980–2001 Yhdysvaltoihin muuttaneista 53 % ja Kanadaan muuttaneista 54 % on ollut naisia (Korkiasaari 2003b).
- ⁶ Tarkoitan homogeenisella avioliitolla liittoja, joissa partnerit ovat kansallisuudeltaan ja etnisiltä ominaisuuksiltaan verrattain samankaltaisia (Tuomi-Nikula 1997:269–270).
- ⁷ Ks. esim. Berry 1980 ja Padilla 1980.
- ⁸ Ks. myös Hoffrén 2000:49.
- ⁹ Ks. myös Tuomi-Nikula 1989:174.

Kirjallisuus

- Berry, John W. (1980). Acculturation as Varieties of Adaptation. In Padilla, Amado M. (ed.): Acculturation: Theory, Models and Some New Findings. Boulder, Colorado.
- Björklund, Krister (1998). Suomalaiset Sveitsissä 1944–1996. Turku. 218 p.
- Hannula, Mika (1997). Self-understanding as a Process: Understood through the Concepts of Self-Understanding as a Narrative Form, the Third Dimension of Power, Coming to Terms with the Past, Conceptual Change and Case Studies of Finnishness. Turku.
- Hoffrén, Henriikka (2000). Suomalaiset Ranskassa. Sosiologian pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto.

- Kennedy, Vieno (1982). English Life for the Finnish Wife. *Siirtolaisuus-Migration* 4/1982, 21–28.
- Kero, Reino (1996). Suureen länteen: Siirtolaisuus Suomesta Pohjois-Amerikkaan. Siirtolaisuusinstituutti, Suomalaisen siirtolaisuuden historia, osa 1. Jyväskylä. 307 p.
- Kolehmainen, John I. (1976). Americanization and the Search for Identity. In Niitemaa, Vilho, Jussi Saukkonen, Tauri Aalto & Olavi Koivukangas (eds.): *Old Friends, Strong Ties*. Vaasa.
- Korkiasaari, Jouni (1989). Suomalaiset maailmalla: Suomen siirtolaisuus ja ulkosuomalaiset entisajoista tähän päivään. Turku. 161 p.
- Korkiasaari, Jouni (1992). Siirtolaisia ja ulkosuomalaisia: Suomen siirtolaisuus ja ulkosuomalaiset 1980-luvulla. Työministeriö, Työpoliittinen tutkimus 33. Helsinki.
- Korkiasaari, Jouni (1998). Suomalaiset maailmalla. Siirtolaisuusinstituutti. Päivitetty 1998. [Viitattu 21.10.2003] <http://www.utu.fi/erill/instmigr/art/joukork1.htm>
- Korkiasaari, Jouni (2003a). Suomalaisen siirtolaisuus kautta aikain (–2001). Siirtolaisuusinstituutti. Päivitetty 25.8.2003a. [Viitattu 9.11.2003] http://www.utu.fi/erill/instmigr/fin/f_01.htm
- Korkiasaari, Jouni (2003b). Maastamuuttaneet sukupuolen ja kohdemaan mukaan 1980–2001. Siirtolaisuusinstituutti. Päivitetty 28.8.2003 b. [Viitattu 21.10.2003] http://www.utu.fi/erill/instmigr/fin/f_06.htm
- Leinonen, Johanna (2002). Toisen maailmansodan jälkeen Pohjois-Amerikkaan muuttaneiden suomalaisten siirtolaisnaisten avioituminen ja akkulturaatio. Turun yliopisto, yleisen historian pro gradu -tutkielma.
- Lindström, Varpu (1991). Uhmattaret: Suomalaisen siirtolaisnaisten vaihteita Kanadassa 1890–1930. Juva.
- Mikkola, Juha (2001). Siirtolaisia ja vierailijoita: Suomalaisen siirtolaisten akkulturaatio ja identiteetti Espanjassa, Isossa-Britanniassa, Kreikassa, Ranskassa ja Saksassa. Turun yliopisto, sosiologian pro gradu -tutkielma.
- Mäenpää, Elina (1994). Suomalaisnaiset Lontoossa: Sopeutuminen ja identiteetti. Helsingin yliopisto, sosiaalipsykologian pro gradu -tutkielma.
- Norman, Han (1976). Swedes in North America. In Runblom, Harald & Hans Norman (eds.): *From Sweden to America: A History of the Migration*. Uppsala.
- Padilla, Amado M. (1980). The Role of Cultural Awareness and Ethnic Loyalty in Acculturation. In Padilla, Amado M. (ed.): *Acculturation: Theory, Models and Some New Findings*. Boulder, Colorado.
- Pennanen, Helena (1992). Suomalaisnaiset Hollannissa. Jyväskylän yliopisto, sosiologian pro gradu -tutkielma.
- Ross, Carl (1981). Finnish American Women in Transition, 1910–1920. In Karni, Michael G. (ed.): *Finnish Diaspora II: United States*. Toronto.
- Suojanen, Matti K. & Päivikki, Suojanen (2000). Retulaatsissa Miamissa: Kasvokkain amerikkansuomalaisten kanssa. Siirtolaisuusinstituutti, Siirtolaisuustutkimuksia A 23. Vammala. 205 p.
- Tuomi-Nikula, Outi (1988). Acculturation in the Ethnic Mixed Marriage. *Ethnologia Fennica* 1987–1988, Volume 16, 5–26.
- Tuomi-Nikula, Outi (1989). Saksansuomalaiset: Tutkimus syntyperäisten suomalaisten akkulturaatiosta Saksan Liittotasavallassa ja Länsi-Berliinissä. Helsinki.
- Tuomi-Nikula, Outi (1997). Kaksikulttuurinen perhe eurooppalaisen etnologian tutkimuskohteena. In Korhonen, Teppo & Pekka Leimu (eds.): *Näkökulmia kulttuurin tutkimukseen*. Turku.
- Vanhatalo, Raija (1987). Suomalaisen siirtolaisnaisen integroituminen amerikkalaiseen yhteiskuntaan vuosina 1914–1939. Turun yliopisto, yleisen historian pro gradu -tutkielma.

Suomalais-venäläiset avioliitot: odotukset ja pettymykset

Yrjö Männistö & Ella Lazareva

Yhteiset Lapsemme ry -lastensuojelujärjestö

Yhteiset Lapsemme – All Our Children ry – on valtakunnallinen lastensuojelujärjestö, joka on perustettu Helsingissä vuonna 1988. Yhdistyksen toiminnan tavoitteena on moniarvoinen, erilaisuutta hyväksyvä yhteiskunta, jossa kaikkien lasten – kieleen, kulttuuriin, uskontoon, ihonväriin tai syntyperään katsomatta – on hyvä elää.

Viime vuosina on Suomessa kovasti lisääntynyt venäjänkielisen väestön määrä. Sen vuoksi yhdistys on aiempaa enemmän toiminnassaan kiinnittänyt huomiota venäjänkielisten lapsiperheiden tilanteeseen. Yhdistys muun muassa perusti neljä vuotta sitten ensisijaisesti venäjänkielisille lapsille tarkoitetun ammatillisen perhekodin. Syyskuussa 2003 yhdistys avasi Itä-Helsingissä venäjänkielisille lapsiperheille tarkoitetun monikulttuurisen psykososiaalipedagogisen keskuksen. Lisäksi yhdistys on tehnyt lähialueyhteistyötä Virossa ja Karjalan tasavallassa. Kymmenkunta vuotta sitten yhdistys perusti yhdessä espanjankielisten lasten vanhempien kanssa Helsinkiin espanjankielisen lastentarhan. Yhdistyksen jäsenkunnassa on runsaasti kahdenkulttuurin perheitä.

Edellä mainituissa toimintamuodoissa ja mainituista syistä yhdistys on oppinut näkemään, että lasten hyvinvointiin todella vaikuttaa ratkaisevasti perhetilanne. Suomessa on paljon erinomaisen hyvin toimivia kahdenkulttuurin perheitä, joissa lapset omaksuvat pienestä pitäen kaksi kieltä ja kaksi kulttuuria. Valitettavasti on kuitenkin paljon myös sellaisia kahdenkulttuurin perheitä, joissa parisuhde ei toimi ja myös lapset joutuvat siitä kärsimään. Uudessa monikulttuurisessa psykososiaalipedagogisessa keskuksessaan yhdistys pyrkii auttamaan myös niitä perheitä, joissa toinen vanhemmista on venäjänkielinen.

Avioliitot

Suomessa on kaiken kaikkiaan 40 000 perhettä, joissa vähintään toinen puolisoista on ulkomaalainen. Näistä perheistä 16 000 on kokonaan ulkomaalaisia. Kahdenkulttuurin perheitä on siis 24 000. Vuosittain avioliiton kautta tulee Suomeen yli 2 000 aviopuolisoa eri puolilta maailmaa. Viimeisen 13 vuoden aikana suurin osa heistä tulee Venäjältä ja entisen Neuvostoliiton alueelta. Esimerkiksi vuonna 2000 Suomessa solmittiin yli 2 700 avioliittoa, joissa toinen aviopuoliso on ulkomaalainen. Suomalaisen miehen kanssa meni naimisiin 614 naista Venäjältä, 208 naista Virosta, Thaimaasta 150, Ruotsista 54 ja 36 naista Yhdysvalloista.

Tilastokeskuksen tilaston mukaan venäjänkielisten ja Venäjältä tulleiden naisten määrä on siis suuri verrattuna muista kulttuureista tulleiden naisten määriin. Kahdenkulttuurin avioliitosta löytyy tutkimuksia muun muassa Väestöliiton tutkimuslaitoksella, Ensi- ja turvakotien

liitosta ja myöskin yliopistoista. Silti tutkimuksia tarvittaisiin enemmän ja nimenomaan suomalais-venäläisistä avioliitoista.

Avioliiton tarkoitus

Syitä, miksi ihmiset solmivat avioliiton, voi olla hyvin erilaisia. Avioliiton solmimisen tarkoituksen perusteella suomalais-venäläiset avioliitot voidaan jakaa kolmeen ryhmään:

- ”rakkaus” avioliitot
- ”teko” avioliitot
- ”kokeilu” avioliitot

Rakkausavioliittoja solmitaan aika pieni määrä. Venäjältä tulevien naisten kohdalla ne ovat melko harvinaisia heti aluksi. Eron jälkeen suomalaisen miehen kanssa solmittava avioliitto voi olla sellainen. Sellainen voi olla varsinkin toinen avioliitto suomalaisen miehen kanssa. Venäjän naisilla on todella pieni mahdollisuus löytää sopiva mies omasta maastaan miesten alkoholiuongelman ja miesten vähäisen määrän takia (mm. sodat). Varmasti jokaiselle venäläiselle naiselle rakkausavioliitto olisi paras vaihtoehto, mutta todellisuudessa niitä on todella vähän.

Suurin osa avioliitoista on ”teko” avioliittoja. Syy on yleensä se, että venäläiset naiset haluavat muuttaa vaikeista olosuhteista Venäjältä tai muualta entisen Neuvostoliiton alueelta parempiin oloihin. Yksi syy voi olla se, että naiset uteliaisuuden takia haluavat muuttaa toiseen maahan. Venäjä oli niin pitkään kiinni muulle maailmalle, että halu tutustua muihin maihin on suuri. Varsinkin nuoret kokemattomat naiset haluavat muutoksia. ”Kokeilu” avioliitossa nainen ajattelee, että jos onnistuu -hyvä, jos ei -otan eron. Ne ovat aika turvattomia. Usein ne vievät naisilta halun rakentaa oma perhe.

Tutustuminen: aika, paikka ja puolisojen ikäero

Luultavasti suuressa osassa avioliitoista tutustumisaika ennen naimisiin menoa on melko lyhyt. Siihen vaikuttavat rajan ylittämisen vaikeudet (viisumin haku, työlomat) sekä naisten halu mennä nopeasti naimisiin ja muuttaa Venäjältä. Syvälinen tutustuminen ei voi kuitenkaan tapahtua ilman yhteistä kieltä. Ennen naimisiin menoa tiedetään toisesta melko vähän.

Suurin osa suomalaisista miehistä tulee Venäjälle turistina, eikä heillä ole siellä tuttavuuksia, jotka voisivat esitellä heille naisia. Sen takia tutustuminen usein tapahtuu ravintoloissa tai tanssipaikoilla, joissa yleensä Venäjällä käyvät 16-25-vuotiaat naiset. Miesten ja naisten ikäero on usein 15-20 vuotta, ja se vaikuttaa parisuhteeseen.

Entiset parisuhteet ja perhekokemukset

Ulkomaalaisen kanssa solmitut avioliitot eivät yleensä ole ensimmäiset. Usein suomalaisilla miehillä avioliitto voi olla toinen tai kolmas, joskus viideskin. Nuorilla venäläisillä naisilla avioliitto voi olla ensimmäinen mutta vähän vanhemmilla toinen tai kolmas. Jos ihmiset eivät käytä riittävästi aikaa avioeron suruprosessiin, uusi parisuhde vaikeutuu vanhojen kokemusten ja pelkojen vuoksi.

Perhestruktuuri ja perhedynamiikka

Avioliitot voivat olla ihan eri struktuurisia ja se vaikuttaa mahdollisuuksiin onnistua uudessa perheessä. Uusien perheiden struktuurit voivat olla monenlaisia. On otettava huomioon vaikeudet entisessä avioliitossa ja lasten sopeutuminen uuteen tilanteeseen uudessa maassa. Murrosikäiset lapset oireilevat eniten.

Odotukset ja pettymykset

Oheisessa asetelmassa esitetään, millaisia odotuksia ja pettymyksiä suomalainen mies ja venäläinen nainen voivat kohdata avioliitossaan.

Suomalainen mies

Odotukset

- vaimo oppii kielen nopeasti
- vaimo löytää työpaikan ja auttaa hoitamaan perheen taloutta rahallisesti
- vaimo saa työttömyyspäivärahaa
- vaimo pystyi asettamaan rajat lapsille entisestä avioliitossa
- kotikieleksi tulee suomi
- vaimo viettää kotona aikaa
- vaimo rakastaa häntä ja haluaa elää pitkään yhdessä

Pettymykset

- kielen oppiminen vie paljon aikaa
- vaimo käy kurssin kurssin perään eikä ole valmis lähtemään töihin mitä on tarjolla
- miehelle syntyy rahahuolia. jos miehen palkka on tietyn suuruinen vaimo ei saa päivärahaa
- vanhemmuuden rooli heikkenee ja mies alkaa komentaa lasta, lapsi alkaa oireilla
- kotona vaimo ja lapset puhuvat venäjää, mies jää ulkopuolelle
- vaimo etsii kavereita ja viettää paljon aikaa kodin ulkopuolella
- ”teko”avioliitossa vaimo jo alkuvaiheessa suunnittelee eroa ja kodista lähtöä

Venäläinen nainen

Odotukset

- mies terve, eikä käytä paljon alkoholia
- mies tuntee maahanmuuttajien ongelmia ja on valmis henkisesti tukemaan
- mies valmis uuteen parisuhteeseen
- mies antaa rahaa elämiseen
- mies hyväksyy nopeasti kotikielenä myös venäjän
- mies valmis käymään usein Venäjällä
- miehen sukulaisten tuki

Pettymykset

- usein miehillä mielenterveys- ja alkoholi-ongelmia
- miehillä ei tietoa maahanmuuttajien sopeutumisvaikeuksista
- miehillä on ollut jo monta suhdetta
- miehillä on oma tili ja vaimon pitää pyytää rahaa häneltä
- mies kieltää venäjän puhumisen lasten kanssa sekä rajoittaa vaimon ja lasten venäläisten kavereiden tulemistä kotiin
- joskus mies ei halua käydä itse ja kieltää vaimoa menemästä kotimaahan
- tukeminen on heikkoa

Oikeudellisia pulmakysymyksiä monikulttuurisissa avioliitoissa

Oikeudellisia pulmakohtia suomalais-saksalaisissa avioliitoissa

Markku Arends

Asianajaja (Rechtsanwalt)

Saksassa oikeudellinen neuvontaoikeus on pääasiallisesti vain asianajajilla. Asianajajan mukanaolo prosesseissa on jo muodollisista syistä useimmiten välttämätöntä (asianajajakomppani = Anwaltszwang). Tästä seuraa myös se, että anomukset voi tehdä esim. perheoikeudellisissa asioissa useimmiten vain asianajajan kautta ja että asian suullisessa käsittelyssä on oltava asianajaja paikan päällä.

Avioehtosopimus (Ehevertrag)

Avioehtosopimuksen tekeminen on Saksassa sosiaalisesti heikommalle osapuolelle useimmiten vähemmän suositeltava ratkaisu, koska Saksan lainsäädäntö suosii sosiaalisesti heikompa osapuolta jo riittävän hyvin. Jos avioehtosopimuksen solmimiseen on kuitenkin päätytty, niin kummankin osapuolen kannattaa tarkistuttaa sopimus ennen sen allekirjoittamista omalla, eikä yhteisellä asianajajalla.

Jos kihla- tai aviokumppanit haluaisivat mennä teettämään avioehtosopimusta yhden ja saman asianajajan luokse, niin tätä ei voi suositella, koska saksalainen asianajaja ei voi eikä saa neuvoa samanaikaisesti molempia osapuolia. Suomessa käytäntö on kuitenkin osoittautunut toisenlaiseksi. Perusteluksi on ilmoitettu, että osapuolet olivat avioehtosopimuksen tekemisestä ja sen sisällöstä yksimielisiä.

Avioero

Anomuksien teko käräjäoikeuden perheosastolle on Saksassa mahdollista vain oman asianajajan kautta. Yksi ja sama asianajaja ei saa Saksassa ajaa molempien osapuolten avioeroasiaa oikeudessa. Suomessa käytäntö on osoittanut olevan täysin toisin: yksi ja sama asianajaja tekee tarvittaessa myös molempien ja samojen aviopuolisojen puolesta yhteisen avioeroanomuksen.

Saksassa tällainen menettely olisi rikos ja saattaisi johtaa asianajajaoikeuksien menettämiseen tietyillä toimialueilla tai jopa asianajajakamarista erottamiseen. Asianajaja, joka on erotettu asianajajakamarista, ei saa käyttää asianajaja-nimikettä, eikä saa enää hoitaa toisten oikeudellisia asioita millään tavalla.

Avioeroasissa on käsiteltävä pakollisesti tai anomuksesta mm. seuraavia seurannaisasioita:

- lapsen elatus
- lapsen huolto ja tapaamisoikeus
- yhteinen avioasunto ja asunnossa olevat tavarat
- erossa asuvan aviopuolison elatus
- eläketasinko
- avioliiton jälkeinen aviopuolison elatus

Olisiko avioeroprosessi käytävä Suomessa (tuomioistuimen kulut: 65 € + 40 € = 105 €) tai Saksassako (tuomioistuimen kulut: *ansiotulojen suuruudesta riippuvainen*), riippuu siitä, kenen etuja halutaan ajaa. Jos asianajaja on saanut tehtäväkseen ajaa sosiaalisesti voimakkaamman osapuolen etuja, niin avioeroprosessi on edullista käydä Suomessa, jos Suomen käräjäoikeuden toimivaltaisuus muuten on olemassa.

Jos aviopuoliset tienaisivat yhdessä esim. kuukaudessa 4 000 €, niin tällaisessa avioeroasiassa olisi (saksalaiselle) käräjäoikeudelle maksettavat (vähimmäis)palkkiot yhteensä 657 €, joka menisi molempien osapuolten yhdessä eli useimmiten puoliksi maksettavaksi. Asianajajan palkkiot olisivat tällaisessa tapauksessa sen osapuolen kohdalla, joka asianajajansa kautta on tehnyt avioeroanomuksen ja jolle ei ole myönnetty yleistä oikeusapua, yhteensä 1 853.68 €. Jos oikeusapu olisi myönnetty, niin asianajaja saisi 987.36 € valtion varoista, jonne tämän osapuolen olisi maksettava tietynsuuruisia kuukausimaksuja, mikäli ansiotulot ylittävät tietyn minimimäärän. Kahdessa edellä mainitussa summassa on mukana 16 % lvv.

Suomessa käytävässä avioeroprosessissa ei käännyttäne kovinkaan usein (noin 10 %) asianajajan puoleen, koska asianajajapakkoa ei tunneta. Lähtokohtana on se, että asianomainen voi tehdä tarvittavat anomukset itsekin. Tästä seuraa, että monet oikeudet (elatus, eläketasinko jne.) jäävät käyttämättä, ja esim. taloudelliset rasitteet siirtyvät yhteiskunnan kannettavaksi.

Suomessa käsitellään vain joka neljännessä tapauksessa myös liitännäisasiota, kun se Saksassa on täysin tavallista. Pelkästään asioissa, joissa aviehtosopimuksella on liitännäisasiat pätevästi suljettu kokonaan pois, voisi avioeroprosessi olla mahdollista ilman liitännäisasiota.

Avioerotuomio

Suomalaisen avioeroratkaisu on usein erittäin lyhyt, usein ilman minkäänlaisia leimoja ja siitä puuttuu tavallisesti myös lainvoimaisuusmerkintä. Näistä seikoista johtuen suomalainen avioeropäätös ei vaikuta kovinkaan uskottavalta ja aiheuttaa ainakin Saksan viranomaisissa usein vaivalloisia jälkiselvittelyjä.

Avioliiton solmiminen

Avioliiton solmiminen avioliiton vihkijän toimialueen ulkopuolella, Tanskassa tai jossakin vieraan valtion edustustossa aiheuttaa epäselvyyttä, jos avioliiton osapuolena on jonkun muun kuin EU-jäsenmaavaltion kansalainen, jonka tavoitteena on ollut ilmeisesti vain oleskeluoikeuden saaminen Saksan valtion alueelle. (lumeavioliitto = Scheinehe/tunnustettavuus?)

Avoliitto

Avoliitto on edelleen “suosittu” yhdessä elämisen tapa. Tämä tarjoaa sosiaalisesti heikom-
malle osapuolelle kuitenkin erittäin huonon aseman. Tällaisessa asetelmassa elatusoikeuteen
pääseminen on ilman sopimusta melkein mahdotonta. Perintöoikeudellisestikin “avoliiton
leski” on täysin ilman oikeuksia ja siten perillisiä kohtaan täysin suojaton.

Eläketasinko (Versorgungsausgleich)

Kun avioliitto päättyy esim. avioeron perusteella, niin saksalaisen kärjäoikeuden on viran
puolesta tai anomuksen johdosta avioeroprosessin puitteissa suoritettava osapuolten koh-
dalla liitännäisasiana eläketasinko. Koska eläketasingon suorittaminen käytännössä saattaa
kestää 4 kk–2 vuotta ja jos tasoitettava summa on vain vähäinen, niin osapuolet voivat so-
pia, että eläketasinko jätetään suorittamatta. Jos sopimuksen tekoajankohdasta on kulunut
vähemmän kuin vuosi ja jos tänä aikana pannaan avioeroasia vireille, niin sopimuksen päte-
vyyteen tarvitaan käräjoikeuden hyväksyminen.

Tätä eläketasinkosysteemiä ei tunneta Suomessa. Tästä johtuen Suomessa käsiteltävässä
avioeroasiassa ei ainakaan suomalaisen kärjäoikeuden taholta voida tehdä mitään eläketa-
sinkoa, jota Saksassa olevat eläkelaitokset olisivat velvollisia huomioimaan.

Seuraus on, että Suomessa vireille pantu avioeroasia voi olla ainakin sosiaalisesti hei-
kommalle osapuolelle hyvin haitallinen ratkaisu, mikäli avioliiton aikana on eläkemaksuja
suoritettu myös jollekin Saksassa olevalle eläkelaitokselle.

Tässä tapauksessa olisi kyseisen henkilön annettava jälkikäteen saksalaisessa kärjäoikeu-
dessa eläketasingon suoritusta. Tämän johdosta hänen olisi käytännöllisistä syistä melkein
pakosta käännyttävä Saksassa toimivan asianajajan puoleen. Tästä olisi odotettavissa asian-
ajajalle ja tuomioistuimellekin maksettavia kuluja, ja näiden maksujen vuoksi päämies voisi
jättää suorittamatta eläketasingon kokonaan.

Yllämainitusta seuraa myös, että suomalaisen asiamiehen on oltava tietoinen saksalaisesta
eläketasinkosysteemistä, jotta voisi välttyä päämiehensä mahdollisilta vahingonkorvausvaa-
timuksilta. Viimeistään tämän eläketasinkoasian kohdalla suomalaisenkin asiamiehen tulisi
huomata, ettei hän saa edustaa molempia aviopuolisoita samanaikaisesti.

Elatus

Mikäli aviopuolisot menevät asumaan erilleen tai jos avioliitto päättyy avioeroon, niin sosi-
aalisesti heikompi osapuoli voi vaatia toiselta aviopuolisolta riittävää elatusta. Sen suuruus
on määritelty jo melko pitkälti ylempien muutoksenhakutuomioistuinten ohjeissa. Sama
koskee alaikäisen, koulua käyvän tai opiskelevan lapsen elatusmaksua ja sen suuruutta.

Koska saksalainen säännöstö suo suuremmat elatusmaksut kuin suomalainen oikeuskäy-
töntö, pyrkivät sosiaalisesti voimakkaammat osapuolet siihen, että avioeroasia saataisiin pi-
kaisesti vireille Suomessa. Tämä sitten vaikeuttaisi tai jopa estäisi elatusasiankin käsittelyn
Saksassa.

Lapsikaappaus

Lapsikaappaus, johon kuuluu myös lapsen palauttamatta jättäminen, esiintyy myös suoma-
lais-saksalaisissa perhesuhteissa riittävän usein. Tämä teko on Saksan lain mukaan rikos

(§ 235 II StGB), josta voi saada jopa viisi vuotta vankeutta. Rikosilmoitusta ei tavallisesti tehdä, koska se voisi esim. vaikeuttaa elatussaatavien saamista ja muutenkin vaikeuttaa osapuolten mahdollisia kohtaamisia. Turvakoteja on Saksassa useimmilla paikkakunnilla, mutta niistä tiedottaminen on usein kuitenkin puutteellista.

Jos äiti poistuu Saksasta Suomeen lapsensa kanssa ilman mitään ennenaikaisia sopimuksia miehensä kanssa tai jopa salaisesti, niin tämä on elatusapujen suuruuksien ja vaatimusten täytäntöönpanon kannalta yleisesti ottaen heille haitallisempi ratkaisu, kuin se, että jos pyritäisiin hoitamaan asiat kuntoon, ennenkuin siirrytään Suomeen.

Lähetetyn työntekijän aviovaimon eläketurvasta

Kun joku toimii Saksassa Suomesta lähetettynä työntekijänä ja jos hän on ottanut vaimonsa ja lapsensa mukaan Saksaan ja mikäli vaimo ei käy työssä ja huolehtii kotona lapsista, niin vaimon sosiaalisen aseman suhteen olisi huomioitava seuraavaa. Jos esim. mies suorittaa eläkemaksuja vain Suomessa olevalle eläketurvavakuutuslaitokselle, niin avioeron yhteydessä tällaiset maksut eivät kasvata vaimon eläkettä välillisestikään millään tavalla, koska Suomesta odotettavat eläkkeet eivät ole Saksassa suoritettavan avioeroprosessin yhteydessä tasoituskykyisiä. Siksi lähetetyn henkilön aviovaimolle olisi edullista, jos eläkemaksut avioliiton ja Saksan olon aikana suoritettaisiin jollekin Saksassa olevalle eläkelaitokselle.

Perhe-eläke

Entisellä puolisoilla on oikeus perhe-eläkkeeseen, mikäli edunjäntäjä oli velvollinen määräajoin suorittamaan hänelle elatusapua. Pelkästään lapsille määrätty elatusapu ei kuitenkaan tuo entiselle puolisoille perhe-eläkeoikeutta.

Koska Saksassa ”edunjäntäjä” vain hyvin harvoissa tapauksissa on velvollinen suorittamaan määräajoin avioliiton jälkeistä elatusta loputtomiin, ei sosiaalisesti heikommalla osapuolella täten tavallisesti ole minkäänlaista oikeutta Suomesta mahdollisesti saatavaan perhe-eläkkeeseen.

Oikeusapu

Vähävaraisella on mahdollisuus saada oikeusapua. Käytännössä on kuitenkin omat vaikeutensa löytää sellaista oikeusavun antajaa (pääasiallisesti itsenäiset asianajajat), joka olisi valmis antamaan oikeudellista apua. Tämä johtuu siitä, että oikeusavun antamisesta (valtion varoista) maksettavat palkkiot ovat erittäin alhaisia, jos nimeenomaan huomioidaan asiaan uhrattu aikamäärä. Se, että tuomioistuimessa käydyt istunnot saattavat kestää vain lyhyen hetken, ei kerro koko totuutta asiaan todellisuudessa uhratusta aikamäärästä. Valtion ylläpitämiä oikeusaputoimistoja ei tunneta Saksassa.

Omaisuuuden ositus

Omaisuuuden ositus on Suomessa eroavien aviopuolisoitten kesken suoritettava, jos heillä ei ollut ”avioehtoa”. Saksassa suoritettava omaisuus ositus on Suomen lain mukaan käytännöllisistä syistä melkein täysin mahdotonta. Tästä seuraa, että avioehtosopimuksen laatiminen olisi suositeltavaa, jos osapuolet asuvat Saksassa.

Liite 1. Tilastotietoa 31.12.2002

Saksassa asui yhteensä noin	82 440 000
suomalaisia	15 827
ruotsalaisia	19 417
turkkilaisia	1 912 169
ulkomaalaisia yhteensä	7 335 592

Kansainväliset lapsikaappaukset

Outi Kempainen

Aluksi

Kansainvälisen kanssakäymisen yleistyminen on ulottanut vaikutuksensa myös perhesuhteisiin. On yhä enemmän perheitä, joissa puoliset ovat eri maan kansalaisia. On myös yhä enemmän suomalaisia perheitä, jotka muuttavat ulkomaille. Uudenlaiset tilanteet tuovat uusia haasteita myös kansainväliselle perheoikeudelle ja sitä soveltaville tuomareille ja muille lakimiehille.

Kansainvälisten lapsikaappausten selvittäminen on vain yksi osa yhä monimuotoisemmaksi käyvää kansainvälistä perheoikeutta (Kurki-Suonio 2000). Tässä kirjoituksessa keskitytään kuitenkin ainoastaan kansainvälisiin lapsikaappauksiin ja niistäkin vain ns. Haagin lapsikaappaussopimuksen mukaisiin tapauksiin, jotka kuuluvat oikeusministeriön toimivaltaan Suomessa.

Haagin lapsikaappaussopimus

Sopimuksen peruslähtökohdat

Kun puhutaan kansainvälisistä lapsikaappauksista, tarkoitetaan useimmiten ns. Haagin lapsikaappaussopimuksessa määriteltyjä tilanteita. Vuonna 1980 tehdyn lapsikaappaussopimuksen virallinen nimi on Yksityisoikeuden alaa koskeva yleissopimus kansainvälisestä lapsikaappauksesta (Liite 1). Nimensä mukaisesti siinä tarkoitettu menettely on puhtaasti yksityisoikeudellista menettelyä. Sopimuksessa tarkoitettu oikeudenkäynti ei siis ole rikosprosessia.

Sopimuksen taustalla on se kansainvälisessä perheoikeudessa nykyään vallitseva periaate, että lapsen huoltoa koskevat asiat on ratkaistava lapsen asuinpaikkavaltiossa. Asuinpaikkavaltiolla (habitual residence) tarkoitetaan sitä valtiota, jossa lapsi tosiasiallisesti asuu ja jossa on hänen keskeisin elinympäristönsä (Helin 1995). Asuinpaikkavaltion viranomaisilla katsotaan olevan parhaimmat edellytykset selvittää lapsen huoltoon liittyvät seikat niin, että asia voidaan ratkaista lapsen edun kannalta parhaimmalla mahdollisella tavalla. Sopimuksella pyritään siihen, että lapsen huoltoa koskevia päätöksiä kunnioitetaan.

Haagin sopimuksen tarkoituksena on turvata johonkin sopimusvaltioon luvattomasti viety lapsen mahdollisimman pikainen palauttaminen asuinpaikkavaltioonsa. Luvattomaan poisviemiseen rinnastetaan myös luvaton palauttamatta jättäminen. Sopimuksella on luotu mekanismi, jonka nojalla lapsen palauttamista voi vaatia oikeudellista tietä.

On muistettava, että palauttamisasiä ei ole huoltajuusoikeudenkäynti eikä palauttamispäätöksessä oteta kantaa lapsen huoltajuuteen. Haagin sopimuksella pyritään vain ennallistamaan tilanne palauttamalla lapsi maahan, josta hänet on oikeudettomasti viety. Lapsen huoltajuutta koskeva asia on tarvittaessa ratkaistava tämän jälkeen erikseen.

Sopimuksen soveltamisedellytykset

Haagin sopimusta sovelletaan vain sopimusvaltioiden välillä. Sopimus on maailmanlaajuisesti hyvin suosittu: lokakuussa 2003 sopimusvaltioita oli jo 74. Sopimukseen kuuluvat mm. kaikki Euroopan unionin valtiot, Yhdysvallat, Kanada, Australia ja monet Etelä-Amerikan valtiot. Suomen kannalta merkityksellisiä uusia sopimusvaltioita ovat Viro, Turkki ja Thaimaa. Ajantasainen luettelo sopimusvaltioista löytyy Haagin kansainvälisen yksityisoikeuden konferenssin internet-sivulta osoitteesta www.hcch.net (ks. kyseisen sopimuksen kohdalla "Full Status of the Convention"). Internet-sivuilla on myös sopimusteksti sekä sopimuksen soveltamiseen liittyvää materiaalia, kuten soveltamista koskevia suosituksia.

Edellä mainituilta internet-sivuilla on myös linkki konferenssin perustamaan ja ylläpitämään kansainväliseen oikeustapauspankkiin nimeltä INCADAT (The International Child Abduction Database), jonka suora osoite on www.incadat.com. Oikeustapauspankissa on lapsen palauttamista koskevia tuomioistuinratkaisuja eri puolilta maailmaa. Tavoitteena on Haagin lapsikaappausopimuksen yhdenmukainen tulkinta eri sopimusvaltioissa.

Sopimuksen toimintaperiaate on suhteellisen yksinkertainen: jos lapsi on luvottomasti viety toiseen sopimusvaltioon tai jätetty sieltä palauttamatta, hänet on pikaisesti palautettava asuinpaikkavaltioonsa. Poisvieminen tai palauttamatta jättäminen on luvaton, jos se loukkaa toisen henkilön huoltoon liittyviä oikeuksia ja näitä oikeuksia oli tosiasiallisesti käytetty. Lisäksi edellytetään, että hakija ei ole hyväksynyt poisviemistä.

Jos lapsi on viety toiseen sopimusvaltioon ja hakija haluaa vaatia lapsen palauttamista sopimuksen perusteella, hakemuksessa on siis selvitettävä seuraavat seikat.

Ensinnäkin lapsen on oltava alle 16-vuotias, koska sopimusta sovelletaan vain alle 16-vuotiaisiin. Lapsen kansalaisuudella ei ole väliä.

Toiseksi on selvitettävä, että lapsen asuinpaikka oli ennen poisviemistä siinä valtiossa, johon hänet halutaan palautettavan. Lapsen asuinpaikkavaltion määrittäminen onkin yksi keskeisimmistä sopimuksen käsitteistä. Jos lapsi on asunut useita vuosia keskeytyksettä yhdessä valtiossa, asuinpaikan määrittämisessä ei useimmiten ole ongelmia. Jos sen sijaan lapsi on asunut vain lyhyen ajan tietyssä valtiossa, voi asuinpaikan määrittäminen vaatia näyttöä siitä, että asuminen oli tarkoitettu pysyväksi ja että lapsen asuinpaikka oli tosiasiallisesti siirtynyt tuohon valtioon (Kemppainen et al. 2001).

Yllätyksiä on käytännössä syntynyt mm. niissä tilanteissa, joissa perhe on kokeiluluontoisesti muuttanut toisen puolison kotimaahan asumaan. Oman kotimaansa jättänyt puoliso ei ole aina tullut ajatelleeksi, ettei hänen paluunsa myöhemmin lasten kanssa entiseen kotimaahan välttämättä onnistu pelkästään hänen oman päätöksensä perusteella. Jos nimittäin lasten asuinpaikan katsotaan jo muodostuneen uuteen asuinmaahan, saattaa lasten paluumuutto edellyttää riitaisissa tapauksissa tuomioistuimen lupaa tai täysimääräistä huoltajuusoikeudenkäyntiä.

Kolmanneksi on selvitettävä, että hakijalla on lapsen huoltoa koskevat oikeudet. Haagin sopimuksessa tällä tarkoitetaan oikeutta huolehtia lapsen henkilöä koskevista asioista ja erityisesti oikeutta määrätä lapsen asuinpaikasta.

Suomessa tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että hakija voi olla joko yhteishuoltaja tai yksinhuoltaja. Huoltajuus voi perustua sosiaaliviranomaisen vahvistamaan sopimukseen tai tuomioistuimen päätökseen. Huoltajuus voi myös perustua suoraan lakiin: jos vanhemmat ovat lapsen syntyessä avioliitossa keskenään, heistä kummastakin tulee lapsen huoltajia suoraan lain nojalla. Jos vanhemmat eivät ole lapsen syntyessä avioliitossa keskenään, on äiti lapsen huoltaja.

Hakijalla voi olla Haagin sopimuksessa tarkoitetut huoltoa koskevat oikeudet myös silloin, kun hänelle on oikeuden päätöksellä myönnetty oikeus määrätä lapsen asuinpaikasta, vaikka hänellä ei olisikaan laajempaa huoltajuutta.

Muissa sopimusvaltioissa voi olla erilaisia säännöksiä siitä, millä perusteella vanhemmat voivat määrätä lapsensa asuinpaikasta. Esimerkiksi joissain valtioissa lapsen isällä on jo pelkästään biologisen isyytensä perusteella oikeus määrätä lapsensa asuinpaikasta lapsen äidin kanssa, vaikka vanhemmat eivät olisi koskaan olleet naimisissa. Näissä tapauksissa äidin ja lapsen maastamuutto voi vaatia tuomioistuimen luvan. Asian selvittämiseksi on parasta kääntyä paikallisen asianajajan puoleen.

Neljänneksi on selvitettävä, että hakija ei ole hyväksynyt lapsen poisviemistä. Tämän vuoksi vanhemman kannattaa tarkasti harkita, minkälaisia suostumuksia hän lapsen maastaviemisen yhteydessä allekirjoittaa. Suostumuskriteeri on syytä ottaa huomioon myös sopimusneuvotteluissa: mitä kauemmin lapsen palauttamisasiaa sovitellaan, sitä suuremmaksi kasvaa riski siitä, että hakijan katsotaan hyväksyneen maasta muuton.

Kieltäytymisperusteet

Eräissä tilanteissa lapsen palauttamisesta voidaan kieltäytyä, vaikka palauttamisen edellytykset sinänsä täyttyisivät. Sopimuksessa on kolme kieltäytymisperustetta.

Palauttamisesta voidaan kieltäytyä ensinnäkin sillä perusteella, että poisviemisestä on kulunut yli vuosi, kun palauttamishakemus tehtiin ja lapsi on sopeutunut uuteen ympäristöön.

Toiseksi palauttamisesta voidaan kieltäytyä, jos on olemassa vakava vaara, että palauttaminen saattaisi lapsen ruumiillisille tai henkisille vaurioille alttiiksi taikka, että lapsi muutoin joutuisi kestävämpään tilanteeseen. Tällä tarkoitetaan vain sellaisia äärimmäisen vakavia tilanteita, joissa lapsi jouduttaisiin palauttamaan sotatila-alueelle tai vastaaviin oloihin (HE: 186/1994). Perustetta on sopimuksen soveltamista koskevien suositusten mukaan sovellettava suppeasti.

Kolmanneksi palauttamisesta voidaan kieltäytyä, jos lapsi vastustaa palauttamista ja lapsi on saavuttanut sellaisen iän ja kypsyyden, että lapsen mielipiteeseen on aiheellista kiinnittää huomiota. Tuomioistuin arvioi lapsen kypsyyden.

Keskusviranomainen

Haagin lapsikaappausopimuksessa on luotu keskusviranomaisjärjestelmä: kukin sopimusvaltio nimeää keskusviranomaisen huolehtimaan sopimuksessa asetetuista velvoitteista. Suomessa keskusviranomaisena on oikeusministeriö (ks. Kansainvälinen lapsikaappaus-esite osoitteessa www.om.fi).

Järjestelmän tarkoituksena on helpottaa yhteyden ottamista toisen valtion viranomaisiin. Hakija voi kääntyä joko oman valtion keskusviranomaisen puoleen tai suoraan kohdevaltion keskusviranomaisen puoleen. Keskusviranomaisen käyttäminen ei kuitenkaan ole pakollista, vaan hakija voi myös toimittaa palauttamishakemuksen suoraan kohdevaltion tuomioistuimelle tai muulle toimivaltaiselle viranomaiselle. Käytännössä hakemuksen tekeminen tuomioistuimelle edellyttää paikallisen asiamiehen käyttämistä.

Sopimuksessa edellytetään, että palautusta yritetään ensin vapaaehtoista tietä. Jos tässä ei onnistuta, asia on hakijan niin halutessa vietävä tuomioistuimen ratkaistavaksi. Viime kädessä tuomioistuin päättää, onko lapsi palautettava.

Oikeudenkäyntikulut

Haagin sopimuksen mukaan sopimusvaltiot eivät saa vaatia maksuja hakemusten tekemisestä tai oikeusavustajan käyttämisestä. Jotkut valtiot ovat kuitenkin tehneet varauksia oikeudenkäyntikulujen osalta. Keskusviranomaisen toiminta on aina maksutonta.

Jos lapsi on kaapattu Suomeen, hakija on tuloistaan riippumatta oikeutettu oikeusapuun Suomessa. Jos lapsi on kaapattu Suomesta toiseen sopimusvaltioon, oikeudenkäyntikustannukset kohdemaassa riippuvat kyseisen sopimusvaltion järjestelmästä. Joissain valtioissa hakijaa edustaa valtion virkamies, jolloin erillisiä kustannuksia ei aiheudu. Joissain valtioissa hakija puolestaan saa valtion kustannuksella asianajajan, jos hänen tulonsa oikeuttavat oikeusapuun. Yhdysvalloissa, jossa varsinaista oikeusapujärjestelmää ei tunneta, keskusviranomaisen pyrkii järjestämään hakijalle kohtuuhintaisen tai jopa ilmaisen asianajajan.

Lapsen palauttamisesta aiheutuvia matkakuluja voi vaatia vastapuolen korvattaviksi palauttamisoikeudenkäynnissä. Käytännössä lapsen paluulippu jää useimmiten hakijan maksettavaksi.

Kehitysnäkymiä

Suomi on ollut Haagin sopimuksen osapuoli vuoden 1994 elokuusta alkaen. Oikeusministeriössä käsiteltyjen tapausten määrä on pysynyt melko tasaisena kuluneiden vajaan kymmenen vuoden aikana.

Oikeusministeriön kautta välitetyjä hakemuksia on ollut vuosittain noin 10–15 (Taulukko 1). Lukumäärä sisältää sekä Suomesta ulkomaille lähetetyt hakemukset että ulkomailta Suomeen lähetetyt hakemukset. Varsinaiseen palauttamisoikeudenkäyntiin on kuitenkin päädytty vain osassa näistä, sillä moni tapaus on ratkennut jo ennen oikeudenkäyntivaihetta. Hakemus on peruttu, koska lapsi on palautettu vapaaehtoisesti tai vanhemmat ovat päässeet lapsen asumisesta muutoin sovintoon.

Taulukko 1. Lapsen palauttamista koskevat hakemukset oikeusministeriössä 1995–2002.

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Suomesta ulkomaille	4	4	4	11	5	8	6	6
Ulkomailta Suomeen	7	10	6	2	2	7	6	5
Yhteensä	11	14	10	13	7	15	12	11

Oikeusministeriön havaintojen mukaan Haagin sopimuksella on myös ennaltaehkäisevä vaikutus. Moni lapsen kanssa maasta toiseen muuttoa harkitseva vanhempi ottaa etukäteen selvää, miten asiat hoidetaan syyllistymättä luvattomaan lapsikaappaukseen. Tämä onkin lapsen kannalta paras mahdollinen tapa, sillä vanhempien välinen yhteistyökyky on edellytys sille, että lapsella on mahdollisuus pitää yhteyttä molempiin vanhempiinsa heidän asuessaan eri maissa. Lapsikaappaus ja siihen liittyvät prosessit ovat omiaan tulehduttamaan vanhempien välejä, minkä vuoksi sovintoon pyrkiminen jo alun alkaen on kaikkien osapuolten etu.

Oikeusministeriön kokemusten mukaan sopimus toimii suhteellisen hyvin. Se antaa mahdollisuuden saada kaapattu lapsi palautettua oikeudellista tietä. Niissä tapauksissa, joissa lapsi on viety muuhun valtioon kuin sopimusvaltioon, ei ole olemassa vastaavaa kansainvälistä oikeudellista keinoa lapsen palauttamiseksi. Käytännössä ainoa juridinen keino näissä tapauksissa on huoltajuusoikeudenkäynnin aloittaminen kyseisessä maassa.

Kirjallisuus

- Haagin kansainvälisen yksityisoikeuden konferenssin internet-sivu: www.hcch.net
- Helin, Markku (1995). Lapsen huolto- ja tapaamisoikeuslain säännökset lasta koskevista kansainvälisluonteisista riidoista DL 1995, 901-931.
- Kansainvälinen lapsikaappaus -esite, saatavilla suomen-, ruotsin- ja englanninkielisenä oikeusministeriön kotisivuilta osoitteessa www.om.fi (ks. Esitteitä)
- Kansainvälisiä lapsikaappaustapauksia sisältävä maailmanlaajuinen oikeustapaustapankki osoitteessa www.incadat.com.
- Kemppainen, Outi, Merja Norros & Hilka Salmenkylä (2001). Kansainvälisiin lapsikaappauksiin ja tapaamisoikeuksiin liittyvistä kysymyksistä DL N:o 4 /2001, 674-685.
- Kurki-Suonio, Kirsti (2000). Kotimaiset ja kansainväliset riidat lapsen huollosta DL N:o 5/2000, 748-761.

Liite 1. Haagin lapsikaappaus sopimus (www.finlex.fi).

SopS n:o 57/1994
Annettu 01.08.1994

Asetus

Asetus kansainvälisestä lapsikaappauksesta tehdyn yksityisoikeuden alaa koskevan yleissopimuksen voimaansaattamisesta Ulkoasiainministerin esittelystä säädetään:

1 §

Haagissa 25 päivänä lokakuuta 1980 kansainvälisestä lapsikaappauksesta tehty yksityisoikeuden alaa koskeva yleissopimus, jonka tasavallan presidentti on hyväksynyt 16 päivänä toukokuuta 1994 ja jota koskeva hyväksymiskirja on talletettu Alankomaiden ulkoasiainministeriön huostaan 25 päivänä toukokuuta 1994, tulee voimaan 1 päivänä elokuuta 1994 niin kuin siitä on sovittu.

2 §

Suomi on tehnyt yleissopimukseen seuraavat varaukset:

1. Suomi varaa yleissopimuksen 42 artiklan ja 24 artiklan 2 kappaleen mukaisesti oikeuden hyväksyä sen keskusviranomaiselle lähetetyt hakemukset, tiedonannot tai muut asiakirjat ainoastaan englannin kielellä.
2. Suomi selittää yleissopimuksen 42 artiklan ja 26 artiklan 3 kappaleen mukaisesti, että se ei ole velvollinen vastaamaan niistä 26 artiklan 2 kappaleessa mainituista kustannuksista, jotka aiheutuvat oikeusavustajan tai oikeudellisen neuvonnan käyttämisestä tai oikeudenkäynnistä tuomioistuimessa siltä osin kuin tällaisia kustannuksia ei voida suorittaa Suomen maksutonta oikeudenkäyntiä ja oikeusapua koskevan järjestelmän mukaisesti.

3 §

Yleissopimuksen 6 artiklan 1 kappaleessa tarkoitettu keskusviranomainen on Suomessa oikeusministeriö.

4 §

Tämä asetus tulee voimaan 1 päivänä elokuuta 1994.

Naantalissa 15 päivänä heinäkuuta 1994

Yksityisoikeuden alaa koskeva YLEISSOPIMUS kansainvälisestä lapsikaappauksesta
Tämän yleissopimuksen allekirjoittajavaltiot, jotka ovat lujasti vakuuttuneita siitä, että lapsen etu on kaikkein tärkeimmällä sijalla lapsen huoltoa koskevissa kysymyksissä, haluavat suojata lasta kansainvälisesti lapsen luvattoman poisviemisen tai palauttamatta jättämisen haitallisilta vaikutuksilta ja saattaa voimaan menettelyjä, joiden tarkoituksena on turvata lapsen pikainen palauttaminen valtioon, jossa lapsella on asuinpaikka, sekä turvata tapaamisoikeuden suojaaminen, ovat tässä tarkoituksessa päättäneet tehdä yleissopimuksen ja ovat sopineet seuraavista määräyksistä:

I LUKU

Yleissopimuksen soveltamisala

1 artikla

Tämän yleissopimuksen tarkoituksena on:

- a) turvata johonkin sopimusvaltioon luvattomasti viedyn tai sieltä luvattomasti palauttamatta jääneen lapsen pikainen palauttaminen;
- b) turvata se, että sopimusvaltion oikeusjärjestykseen perustuvia huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevia oikeuksia kunnioitetaan toisissa sopimusvaltioissa.

2 artikla

Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin asianmukaisiin toimenpiteisiin turvatakseen sopimuksen tarkoituksen toteuttamisen alueillaan. Tässä tarkoituksessa niiden on noudatettava nopeimpia käytettävissä olevia menettelyjä.

3 artikla

Lapsen poisviemistä tai palauttamatta jättämisestä on pidettävä luvattomana, jos:

- a) se loukkaa huoltoon liittyviä oikeuksia, jotka kuuluvat henkilölle, laitokselle tai muulle elimelle, joko yhdessä tai yksin, sen valtion oikeusjärjestyksen mukaisesti, missä lapsella oli asuinpaikka välittömästi ennen poisviemistä tai palauttamatta jättämistä; ja
- b) näitä oikeuksia oli poisviemisen tai palauttamatta jättämisen hetkellä tosiasiallisesti käytetty, joko yhdessä tai yksin, tai olisi käytetty, jollei poisviemistä tai palauttamatta jättämistä olisi tapahtunut.

Edellä kohdassa a) tarkoitetut huoltoja koskevat oikeudet saattavat perustua etenkin välittömästi lakiin tai oikeus- tai hallintoviranomaisen päätökseen taikka sopimukseen, jolla kyseessä olevassa valtiossa on oikeudellisia vaikutuksia.

4 artikla

Yleissopimusta sovelletaan jokaiseen lapseen, jonka asuinpaikka oli sopimusvaltiossa välittömästi ennen huoltoa tai tapaamisoikeutta koskevien oikeuksien loukkaamista. Yleissopimuksen soveltaminen lakkaa lapsen täyttäessä 16 vuotta.

5 artikla

Tässä yleissopimuksessa

- a) "huoltoa koskevat oikeudet" käsittävät lapsen henkilöä koskevien asioiden hoitoa koskevat oikeudet, erityisesti oikeuden määrätä lapsen asuinpaikasta;
- b) "tapaamisoikeus" käsittää oikeuden viädä lapsi rajoitetuksi ajanjaksoksi muuhun paikkaan kuin lapsen asuinpaikkaan.

II LUKU

Keskusviranomaiset

6 artikla

Kukin sopimusvaltio nimeää keskusviranomaisen huolehtimaan niistä velvoitteista, joita tämä sopimus näille viranomaisille asettaa. Liittovaltiot, valtiot, joilla on yhtä useampia oikeusjärjestelmiä tai valtiot, joilla on itsehallinnollisia alueellisia järjestelmiä, voivat nimetä useamman kuin yhden keskusviranomaisen ja määrittellä niiden alueellisen toimivallan laajuuden. Valtion, joka on nimennyt useamman kuin yhden

keskusviranomaisen, tulee nimetä keskusviranomaisen, jolle hakemukset voidaan lähettää toimitettavaksi edelleen sanotun valtion asiassa toimivaltaiselle keskusviranomaiselle.

7 artikla

Keskusviranomaisten tulee olla keskenään yhteistyössä ja niiden tulee edistää yhteistyötä valtioidensa toimivaltaisten viranomaisten välillä turvatakseen lapsen pikaisen palauttamisen ja toteuttaakseen muut tämän sopimuksen tavoitteet.

Niiden tulee erityisesti, joko itse tai asianomaisten elinten välityksellä, ryhtyä kaikkiin asianmukaisiin toimenpiteisiin:

- a) luvattomasti poisviedyn tai palauttamatta jääneen lapsen olinpaikan selvittämiseksi;
- b) lapselle koituvan enemmän vahingon tai asianosaisille aiheutuvien haittojen ehkäisemiseksi ryhtymällä väliaikaisiin toimenpiteisiin tai huolehtimalla niihin ryhtymisestä;
- c) lapsen vapaaehtoisen palauttamisen turvaamiseksi tai sovinnollisen ratkaisun aikaansaamiseksi;
- d) lapsen sosiaalista taustaa koskevien tietojen vaihtamiseksi, sikäli kuin tämä on tarpeen;
- e) yleisluontoisten tietojen toimittamiseksi valtioidensa oikeusjärjestyksen sisällöstä sopimuksen soveltamista koskevilta osilta;
- f) oikeudenkäynnin tai hallinnollisen menettelyn vireille panemiseksi tai vireille panon helpottamiseksi, tarkoituksena saada lapsi palautetuksi taikka, asian koskiessa tapaamisoikeutta, järjestää tai turvata tapaamisoikeuden tehokas käyttäminen;
- g) olosuhteiden niin vaatiessa, maksuttoman oikeusavun ja maksuttoman oikeudellisen neuvonnan antamiseksi tai saamisen helpottamiseksi, mukaan luettuna oikeusavustajan palvelut;
- h) sellaisten hallinnollisten toimenpiteiden järjestämiseksi, jotka voivat olla välttämättömiä ja soveliaita lapsen turvallisen palauttamisen varmistamiseksi;
- i) keskinäisten tietojen vaihtamiseksi tämän yleissopimuksen toimivuudesta ja, sikäli kuin mahdollista, sen soveltamisessa esiintyneiden esteiden poistamiseksi.

III LUKU

Lapsen palauttaminen

8 artikla

Henkilö, laitos tai muu elin, joka väittää, että lapsi on viety pois tai jätetty palauttamatta huoltoa koskevien oikeuksien vastaisesti, voi tehdä hakemuksen joko sen valtion keskusvi-

ranomaiselle, missä lapsella on asuinpaikka, tai jonkin toisen sopimusvaltion keskusviranomaiselle saadakse apua lapsen palauttamisen turvaamiseksi.

Hakemuksen tulee sisältää:

- a) henkilötiedot sekä muut tunnistamista varten tarvittavat tiedot hakemuksen tekijästä, lapsesta sekä henkilöstä, jonka väitetään vieneen lapsen pois tai jättäneen lapsen palauttamatta;
- b) lapsen syntymäaikaa koskevat tiedot, jos nämä ovat hankittavissa;
- c) perusteet, joihin hakijan vaatimus lapsen palauttamisesta nojautuu;
- d) kaikki saatavissa olevat tiedot lapsen olinpaikasta ja siitä henkilöstä, jonka luona lapsen oletetaan olevan.

Hakemukseen voidaan liittää tai sitä voidaan täydentää seuraavilla asiakirjoilla:

- e) oikeaksi todistettu jäljennös asiaa koskevista päätöksistä tai sopimuksesta;
- f) todistus tai vakuutus, jonka on antanut keskusviranomaisen tai muu toimivaltainen viranomaisen siinä valtiossa, jossa lapsella on asuinpaikka, tai asianmukaisen kelpoisuuden omaava henkilö, ja joka koskee sanotun valtion oikeusjärjestyksen sisältöä asiaan vaikuttavilta osilta;
- g) muut asiaa koskevat asiakirjat.

9 artikla

Jos keskusviranomaisella, joka ottaa vastaan 8 artiklassa tarkoitetun hakemuksen, on aihetta olettaa, että lapsi on jossakin toisessa sopimusvaltiossa, sen on viipymättä toimitettava hakemus suoraan sanotun sopimusvaltion keskusviranomaiselle ja ilmoitettava tästä pyynnön esittäneelle keskusviranomaiselle tai vastaavasti hakemuksen tekijälle.

10 artikla

Sen valtion keskusviranomaisen, missä lapsi on, tulee ryhtyä tai huolehtia siitä, että ryhdytään kaikkiin asianmukaisiin toimenpiteisiin lapsen palauttamiseksi vapaaehtoista tietä.

11 artikla

Sopimusvaltioiden oikeus- tai hallintoviranomaisten tulee noudattaa kiireellistä menettelyä lapsen palauttamiseksi.

Jos asianomainen oikeus- tai hallintoviranomainen ei ole antanut asiassa päätöstä kuuden viikon kuluessa menettelyn vireillepanosta lukien, hakijalla tai pyynnön vastaanottaneen valtion keskusviranomaisella on, omasta aloitteestaan tai pyynnön esittäneen valtion keskusviranomaisen pyynnöstä, oikeus pyytää selvitystä viivästyksen syistä. Jos selvitys annetaan pyynnön vastaanottaneen

valtion keskusviranomaiselle, tämän tulee toimittaa selvitys pyynnön esittäneen valtion keskusviranomaiselle tai vastaavasti hakemuksen tekijälle.

12 artikla

Jos lapsi on 3 artiklassa tarkoitetulla tavalla luvottomasti viety pois tai jätetty palauttamatta ja lapsen palauttamista koskeva menettely on pantu vireille sen sopimusvaltion oikeus- tai hallintoviranomaisessa, missä lapsi on, vuoden kuluessa luvottomasta poisviemisestä tai palauttamatta jättämisestä lukien, asianomaisen viranomaisen on määrättävä lapsi välittömästi palautettavaksi.

Oikeus- tai hallintoviranomaisen on määrättävä lapsi palautettavaksi, vaikkakin menettely on pantu vireille vasta sen jälkeen, kun ensimmäisestä kappaleesta tarkoitettu vuoden määräaika on kulunut umpeen, jollei näytetä, että lapsi on sopeutunut uuteen ympäristöönsä.

Jos pyynnön vastaanottaneen valtion oikeus- tai hallintoviranomaisella on aihetta olettaa, että lapsi on viety toiseen valtioon, se voi lykätä asian käsittelyn toistaiseksi tai jättää hakemuksen tutkimatta.

13 artikla

Edellä olevan artiklan määräysten estämättä pyynnön vastaanottaneen valtion oikeus- tai hallintoviranomainen ei ole velvollinen määräämään lasta palautettavaksi, jos henkilö, laitos tai muu elin, joka vastustaa palauttamista, näyttää toteen, että:

- a) henkilö, laitos tai muu elin, jolle lapsen henkilöstä huolehtiminen kuului, ei ollut tosiasiallisesti käyttänyt huoltoa koskevia oikeuksia lapsen poisviemisen tai palauttamatta jättämisen ajankohtana taikka oli poisviemisen tai palauttamatta jättämisen joko sen tapahtuessa tai jälkikäteen hyväksynyt; tai
- b) on olemassa vakava vaara, että palauttaminen saattaisi lapsen ruumiillisille tai henkisille vaurioille alttiiksi taikka että lapsi muutoin joutuisi kestävämpään tilanteeseen.

Oikeus- tai hallintoviranomainen voi lisäksi kieltäytyä määräämästä lasta palautettavaksi, jos lapsi vastustaa palauttamista ja jos viranomaisen katsoo, että lapsi on saavuttanut sellaisen iän ja kypsyyden, että lapsen mielipiteeseen on aiheellista kiinnittää huomiota.

Tässä artiklassa tarkoitettuja olosuhteita harkitessaan oikeus- ja hallintoviranomaisten on otettava huomioon ne lapsen sosiaalista taustaa koskevat tiedot, jotka on toimittanut

sen valtion keskusviranomainen tai muu toimivaltainen viranomainen, jossa lapsella on asuinpaikka.

14 artikla

Harkitessaan, onko kysymyksessä 3 artiklassa tarkoitettu luvaton poisvieminen tai palauttamatta jättäminen, pyynnön vastaanottaneen valtion oikeus- tai hallintoviranomainen voi viran puolesta ottaa huomioon sen valtion lainsäädännön, missä lapsella on asuinpaikka sekä tämän valtion oikeus- ja hallintoviranomaisten päätökset, siitä riippumatta, tunnustetaanko ne muodollisesti tässä valtiossa vai ei, noudattamatta sitä erityistä menettelyä sanotun lainsäädännön sisällön selvittämistä tai vieraassa valtiossa annettujen päätösten tunnustamisesta, jota muutoin olisi sovellettava.

15 artikla

Ennen kuin sopimusvaltion oikeus- tai hallintoviranomainen antaa päätöksen lapsen palauttamisesta, se voi kehottaa hakijaa hankkimaan sen valtion viranomaisilta, missä lapsella on asuinpaikka, päätöksen tai muun selvityksen siitä, että lapsen poisvieminen tai palauttamatta jättäminen oli luvaton tämän yleissopimuksen 3 artiklan tarkoittamassa merkityksessä, jos tällainen päätös tai selvitys on sanotussa valtiossa saatavissa. Sopimusvaltioiden keskusviranomaisten tulee sikäli kuin mahdollista avustaa hakijaa edellä tarkoitetun päätöksen tai selvityksen hankkimisessa.

16 artikla

Jos sen sopimusvaltion oikeus- tai hallintoviranomainen, minne lapsi on viety tai mistä lapsi on jätetty palauttamatta, on saanut tiedon siitä, että kysymyksessä on 3 artiklassa tarkoitettu luvaton lapsen poisvieminen tai palauttamatta jättäminen, se ei saa antaa ratkaisua lapsen huoltoa koskevista oikeuksista ennen kuin on selvitetty, että tämän sopimuksen mukaisia edellytyksiä lapsen palauttamiselle ei ole olemassa, tai ellei hakemusta lapsen palauttamisesta ole tehty kohtuullisessa ajassa edellä mainitun tiedon saamisesta lukien.

17 artikla

Yksinomaan se seikka, että huoltoa koskeva päätös on annettu tai voidaan tunnustaa pyynnön vastaanottaneessa valtiossa, ei ole peruste kieltäytyä lapsen palauttamisesta tämän yleissopimuksen mukaisesti, mutta sanotun valtion oikeus- tai hallintoviranomainen voi ottaa huomioon tällaisen päätöksen perusteet tätä yleissopimusta sovellettaessa.

18 artikla

Tämän luvun määräykset eivät rajoita oikeus- tai hallintoviranomaisen valtaa määrätä lapsi palautettavaksi minä ajankohtana tahansa.

19 artikla

Tämän yleissopimuksen mukaisesti annettua päätöstä, joka koskee lapsen palauttamista, ei ole pidettävä huollosta annettuna asiaratkaisuna.

20 artikla

Lapsen palauttamisesta 12 artiklan mukaisesti voidaan kieltäytyä, jos palauttaminen ei olisi sallittua pyynnön vastaanottaneen valtion ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suoja koskevien perusperiaatteiden mukaisesti.

IV LUKU

Tapaamisoikeus

21 artikla

Hakemus toimenpiteisiin ryhtymisestä tapaamisoikeuden tehokkaan toteuttamisen järjestämiseksi tai turvaamiseksi voidaan tehdä sopimusvaltion keskusviranomaiselle samalla tavoin kuin lapsen palauttamista koskeva hakemus.

Keskusviranomaiset ovat velvolliset 7 artiklassa tarkoitettujen yhteistoimintavelvoitteiden mukaisesti toimimaan siten, että tapaamisoikeutta voidaan käyttää häiriöttömästi ja että tapaamisoikeuden käyttämiselle mahdollisesti asetetut ehdot voidaan täyttää. Keskusviranomaisten tulee, sikäli kuin tämä on mahdollista, ryhtyä toimenpiteisiin poistaakseen kaikki tapaamisoikeuden käyttämisen esteet.

Keskusviranomaiset voivat joko itse tai muun elimen välityksellä ryhtyä menettelyyn tapaamisoikeuden järjestämiseksi tai turvaamiseksi ja tapaamisoikeuden käyttämiselle mahdollisesti asetettujen ehtojen noudattamisen varmistamiseksi, taikka avustaa tällaiseen menettelyyn ryhtymistä.

V LUKU

Yleiset määräykset

22 artikla

Minkäänlaista kuluja tai kustannuksia koskevan vakuuden tai takuun asettamista ei saa vaatia tässä yleissopimuksessa tarkoitetuista oikeudellisesta tai hallinnollisesta menettelystä aiheutuvien kulujen ja kustannusten maksamisen vakuudeksi.

23 artikla

Tätä yleissopimusta sovellettaessa ei saa vaatia asiakirjan laillistamista tai tätä vastaavaa muodollisuutta.

24 artikla

Hakemuksen, tiedonannon tai muun asiakirjan, joka lähetetään pyynnön vastaanottaneen valtion keskusviranomaiselle tulee olla laadittu alkuperäisellä kielellä ja siihen tulee liittää pyynnön vastaanottaneen valtion viralliselle kielelle tai jollekin viralliselle kielelle tehty käännös tai, jos tällaisen käännöksen toimittaminen aiheuttaisi vaikeuksia, käännös ranskan tai englannin kielelle.

Sopimusvaltio voi kuitenkin tekemällä varauksen 42 artiklan mukaisesti kieltäytyä hyväksymästä joko ranskan tai englannin kielen, mutta ei kummankin, käyttämistä hakemuksessa, tiedonannossa tai muussa asiakirjassa, joka lähetetään tämän valtion keskusviranomaiselle.

25 artikla

Sopimusvaltioiden kansalaiset ja henkilöt, joilla on asuinpaikka näissä valtioissa, ovat tämän yleissopimuksen soveltamista koskevissa asioissa oikeutettuja saamaan maksuttoman oikeudenkäynnin ja oikeusapua jokaisessa sopimusvaltiossa samoin edellytyksin kuin, jos he olisivat tuon valtion kansalaisia ja heillä olisi siellä asuinpaikka.

26 artikla

Jokainen keskusviranomainen vastaa itse tämän yleissopimuksen soveltamisesta aiheutuvista kustannuksista.

Sopimusvaltioiden keskusviranomaiset ja muut julkiset toimielimet eivät saa vaatia maksuja tämän sopimuksen mukaisesti tehtyjen hakemusten johdosta. Ne eivät saa etenkään vaatia hakijalta maksuja menettelystä aiheutuvista kustannuksista ja kuluista tai kuluista ja kustannuksista, jotka mahdollisesti ovat aiheutuneet oikeusavustajan tai oikeudellisen neuvonnan käyttämisestä. Ne voivat kuitenkin vaatia maksettavaksi kustannukset, jotka aiheutuvat tai tulevat aiheutumaan lapsen palauttamisen toimeenpanosta.

Sopimusvaltio voi kuitenkin tekemällä varauksen 42 artiklan mukaisesti antaa selytyksen, että se ei ole velvollinen vastaamaan niistä edellisessä kappaleessa mainituista kustannuksista, jotka aiheutuvat oikeusavustajan tai oikeudellisen neuvonnan käyttämisestä tai oikeudenkäynnistä tuomioistuimessa, siltä osin, kuin tällaisia kustannuksia ei voida suorittaa sanotun valtion maksutonta oikeudenkäyntiä ja oikeusapua koskevan järjestelmän asettamisissa rajoissa.

Kun oikeus- tai hallintoviranomainen määrää lapsen palautettavaksi tai antaa päätöksen tapaamisoikeudesta tämän yleissopimuk-

sen mukaisesti, se voi, jos tämä katsotaan aiheelliseksi, velvoittaa henkilön, joka on vienyt lapsen pois tai jättänyt lapsen palauttamatta tai estänyt tapaamisoikeuden käyttämisen, suorittamaan tarpeelliset kustannukset, jotka hakijalle tai hakijan puolesta ovat aiheutuneet, mukaan luettuna matkakulut, kustannukset ja maksut lapsen olinpaikan selvittämisestä, kustannukset oikeusavustajan käyttämisestä ja lapsen palauttamisesta.

27 artikla

Jos on ilmeistä, että tämän yleissopimuksen mukaiset vaatimukset eivät ole täytetyt tai jos hakemus muutoin on perusteeton, keskusviranomainen ei ole velvollinen hyväksymään hakemusta. Tällaisessa tapauksessa keskusviranomaisen tulee heti ilmoittaa päätöksensä perusteista hakijalle tai vastaavasti sille keskusviranomaiselle, jonka välityksellä hakemus mahdollisesti oli tehty.

28 artikla

Keskusviranomainen voi vaatia, että hakemukseen liitetään kirjallinen valtuutus, joka oikeuttaa keskusviranomaisen toimimaan hakijan puolesta tai nimeämään tätä tarkoitusta varten hakijalle asiamiehen.

29 artikla

Tämä yleissopimus ei estä henkilöä, laitosta tai elintä, joka väittää, että huoltoa tai tapaamisoikeutta koskevia oikeuksia on loukattu 3 tai 21 artiklan tarkoittamassa merkityksessä, tekemästä hakemusta suoraan sopimusvaltion oikeus- tai hallintoviranomaiselle siitä riippumatta, onko asiassa sovellettava tämän yleissopimuksen määräyksiä.

30 artikla

Sopimusvaltioiden tuomioistuinten ja hallintoviranomaisten tulee ottaa vastaan jokainen hakemus, joka on jätetty sopimusvaltion keskusviranomaiselle tai suoraan oikeus- tai hallintoviranomaiselle tämän yleissopimuksen määräysten mukaisesti, sekä asiakirjat ja selvitykset, jotka on liitetty hakemukseen tai jotka keskusviranomainen on toimittanut.

31 artikla

Sellaiseen valtioon nähden, jossa lapsen huoltoa koskevissa asioissa on voimassa kaksi tai useampia oikeusjärjestelmiä, joita sovelletaan eri alueilla:

- a) viittauksen asuinpaikkaan sanotussa valtiossa on katsottava tarkoittavan asuinpaikkaa asianomaisella alueella tuossa valtiossa;
- b) viittauksen asuinpaikkavaltion oikeusjärjestykseen on katsottava tarkoittavan sen

alueen oikeusjärjestystä, missä lapsella on tuossa valtiossa asuinpaikka.

32 artikla

Sellaiseen valtioon nähden, jossa lapsen huoltoa koskevilla asioilla sovelletaan kahta tai useampia oikeusjärjestelmiä eri henkilöryhmiin nähden, viittauksen tuon valtion oikeusjärjestykseen on katsottava tarkoittavan sitä oikeusjärjestelmää, jota sanotun valtion oikeusjärjestyksen mukaan on sovellettava.

33 artikla

Valtio, jossa eri alueilla on omat lapsen huoltoa koskevat oikeussäännöt, ei ole velvollinen soveltamaan tätä yleissopimusta, jos valtio, jossa on yhtenäinen oikeusjärjestelmä, ei olisi tähän velvollinen.

34 artikla

Tällä yleissopimuksella on etusija yleissopimuksen soveltamisalan piiriin kuuluvissa kysymyksissä 5 päivänä lokakuuta 1961 viranomaisten toimivallasta ja sovellettavasta laista alaikäisten suojelua koskevilla asioilla tehtyyn yleissopimukseen nähden, molempien yleissopimusten osapuolten välisissä suhteissa. Muutoin tämä yleissopimus ei estä soveltamasta kansainvälistä sopimusta, joka on voimassa alkuperävaltion ja pyynnön vastaanottaneen valtion välillä, tai muuta pyynnön vastaanottaneen valtion lakia luvattomasti pois viedyn tai palauttamatta jätetyn lapsen palauttamiseksi tai tapaamisoikeuden järjestämiseksi.

35 artikla

Tätä yleissopimusta on sovellettava sopimusvaltioiden välillä ainoastaan luvattomiin poisi- viemisiin ja palauttamatta jättämissiin, jotka ovat tapahtuneet sen jälkeen kun yleissopimus on tullut voimaan näissä valtioissa.

Jos 39 tai 40 artiklassa tarkoitettu selitys on annettu, edellisessä kappaleessa olevan viittauksen sopimusvaltioon on katsottava tarkoittavan sitä tai niitä alueita, joihin nähden tätä yleissopimusta sovelletaan.

36 artikla

Tämän yleissopimuksen määräykset eivät estä kahta tai useampia sopimusvaltioita, jotka haluavat vähentää lapsen palauttamiseen nähden mahdollisesti sovellettavia rajoituksia, poikkeamasta keskinäisellä sopimuksellaan sellaisista tämän yleissopimuksen määräyksistä, jotka saattavat sisältää tällaisia rajoituksia.

VI LUKU

Loppumääräykset

37 artikla

Tämän yleissopimuksen voivat allekirjoittaa valtiot, jotka olivat Haagin kansainvälisen yksityisoikeuden konferenssin jäseniä silloin, kun sen 14. istunto pidettiin.

Yleissopimus on ratifioitava tai hyväksyttävä ja ratifioimis- tai hyväksymiskirjat on talletettava Alankomaiden ulkoasiainministeriön huostaan.

38 artikla

Jokainen muu valtio voi liittyä yleissopimukseen. Liittymiskirja on talletettava Alankomaiden ulkoasiainministeriön huostaan.

Tämä yleissopimus tulee voimaan siihen liittyneen valtion osalta kolmannen kalenterikuukauden ensimmäisenä päivänä sen jälkeen, kun asianomainen valtio on tallettanut liittymiskirjansa.

Liittyminen tulee voimaan vain liittyjävaltion ja sellaisten sopimusvaltioiden välisissä suhteissa, jotka ovat antaneet selityksen liittymisen hyväksymisestä. Tällaisen selityksen on velvollinen antamaan myös jokainen jäsenvaltio, joka ratifioi tai hyväksyy yleissopimuksen liittymisen jälkeen. Selitys on talletettava Alankomaiden ulkoasiainministeriön huostaan; ministeriön tulee diplomaattista tietä toimittaa oikeaksi todistettu jäljennös jokaiselle sopimusvaltiolle.

Yleissopimus tulee voimaan liittyjävaltion ja liittymisen hyväksyneen valtion välillä kolmannen kalenterikuukauden ensimmäisenä päivänä sen jälkeen, kun hyväksymistä koskeva selitys on talletettu.

39 artikla

Valtio voi tämän yleissopimuksen allekirjoittaessaan, ratifioidessaan tai hyväksyessään tai siihen liittyessään selittää tämän yleissopimuksen ulottuvan kaikkiin alueisiin, joiden kansainvälisistä suhteista se on vastuussa, taikka yhteen tai useampaan näistä alueista. Tällainen selitys tulee voimaan samana päivänä kuin yleissopimus tulee voimaan kysymyksessä olevan valtion osalta.

Tällaisesta selityksestä sekä myöhemmin tapahtuvista soveltamisalan laajennuksista on ilmoitettava Alankomaiden ulkoasiainministeriölle.

40 artikla

Jos sopimusvaltioon kuuluu kaksi tai useampia alueita, joissa tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvissa asioissa sovelletaan erilaisia oikeusjärjestelmiä, sopimusvaltio voi

tämän yleissopimuksen allekirjoittaessaan, ratifioidessaan tai hyväksyessään tai siihen liittyessään selittää, että tämän yleissopimuksen soveltaminen ulotetaan koskemaan sen kaikkia alueita tai vain yhtä tai joitakin niistä, ja milloin tahansa muuttaa selitystään antamalla uuden selityksen.

Tällaisesta selityksestä on ilmoitettava Alankomaiden ulkoasiainministeriölle ja siinä on nimenomaisesti mainittava alueet, joilla yleissopimusta sovelletaan.

41 artikla

Jos sopimusvaltion hallitusjärjestelmän mukaan toimeenpano-, tuomio- ja lainsäädäntövalta on jaettu maan keskus- ja muiden viranomaisten kesken, tämän yleissopimuksen allekirjoittaminen, ratifioiminen, hyväksyminen tai siihen liittyminen tai 40 artiklan mukainen selitys eivät vaikuta millään tavoin vallan keskinäiseen jakautumiseen tuossa valtiossa.

42 artikla

Valtio voi viimeistään ratifioidessaan, hyväksyessään tai liittyessään tai antaessaan 39 tai 40 artiklan mukaisen selityksen tehdä 24 artiklan tai 26 artiklan 3 kappaleessa tarkoitetun varauman taikka molemmat varaumat. Muita varaumia ei sallita.

Valtio voi milloin tahansa peruuttaa tekemänsä varauman. Peruutuksesta on ilmoitettava Alankomaiden ulkoasiainministeriölle.

Varauman voimassaolo lakkaa kolmannen kalenterikuukauden ensimmäisenä päivänä sen jälkeen, kun edellisessä kappaleessa mainittu ilmoitus on tehty.

43 artikla

Yleissopimus tulee voimaan kolmannen kalenterikuukauden ensimmäisenä päivänä sen jälkeen, kun kolmas 37 ja 38 artiklassa tarkoitettu ratifioimis-, hyväksymis- tai liittymiskirja on talletettu.

Sen jälkeen yleissopimus tulee voimaan:

- (1) jokaisen sen myöhemmin ratifioivan tai hyväksyvän tai siihen liittyvän valtion osalta kolmannen kalenterikuukauden ensimmäisenä päivänä sen jälkeen, kun asianomainen valtio on tallettanut ratifioimis-, hyväksymis- tai liittymiskirjansa;
- (2) alueen osalta, jota yleissopimus on ulotettu koskemaan 39 tai 40 artiklan mukaisesti,

kolmannen kalenterikuukauden ensimmäisenä päivänä sanotussa artiklassa tarkoitettun ilmoituksen jälkeen.

44 artikla

Yleissopimus on voimassa viisi vuotta siitä päivästä lukien, jolloin se 43 artiklan 1 kappaleen mukaan on tullut voimaan. Tämä koskee myös niitä valtioita, jotka ovat sen myöhemmin ratifioineet tai hyväksyneet tai siihen liittyneet.

Yleissopimus katsotaan uudistetuksi viideksi vuodeksi kerrallaan, ellei sitä sanota irti. Irtisanomisesta on ilmoitettava Alankomaiden ulkoasiainministeriölle vähintään kuusi kuukautta ennen kuluvaan viisivuotiskauden päättymistä. Irtisanominen voidaan rajoittaa koskemaan määrättyjä alueita, joihin yleissopimusta sovelletaan.

Irtisanomisen vaikutus koskee vain ilmoituksen tehnyttä valtiota. Muiden sopimusvaltioiden osalta yleissopimus jää voimaan.

45 artikla

Alankomaiden ulkoasiainministeriön on ilmoitettava konferenssin jäsenvaltioille sekä 38 artiklan mukaisesti yleissopimukseen liittyneille valtioille:

- (1) 37 artiklan mukaisista allekirjoituksista, ratifioimisista ja hyväksymisistä;
- (2) 38 artiklan mukaisista liittymisistä;
- (3) päivästä, jona yleissopimus 43 artiklan mukaisesti tulee voimaan;
- (4) 39 artiklan mukaisista soveltamisalan laajennuksista;
- (5) 38 ja 40 artiklan mukaisista selityksistä;
- (6) 24 artiklassa ja 26 artiklan 3 kappaleessa tarkoitetuista varaumista ja 42 artiklassa tarkoitetuista peruutuksista;
- (7) 44 artiklan mukaisista irtisanomisista.

Tämän vakuudeksi allekirjoittaneet, siihen asianmukaisesti valtuutettuina, ovat allekirjoittaneet tämän yleissopimuksen.

Tehty Haagissa 25 päivänä lokakuuta 1980 ranskan ja englannin kielellä, molempien tekstien ollessa yhtä todistusvoimaiset, yhtenä kappaleena, joka talletetaan Alankomaiden hallituksen arkistoon ja josta oikeaksi todistettu jäljennös toimitetaan diplomaattista tietä kaikille valtioille, jotka ovat Haagin kansainvälisen yksityisoikeuden konferenssin jäseniä sen 14. istuntoa pidettäessä.

Monikulttuuristen lasten identiteetti

Monikulttuuristen lasten identiteetti

Minna Lähteenmäki

Mitä on elää lapsena perheessä, jossa kummallakin vanhemmalla on erilainen kulttuuri- ja kielitausta? Millaiseksi lapsen identiteetti muodostuu, jos vanhemmat haluavat keinolla millä hyvänsä lapsen omaksuvan oman kulttuurinsa hyvät ja joskus myös huonot puolet? Entä, jos vanhempi ei syystä tai toisesta halua tai pysty siirtämään lapselle omaa kulttuuriperinnettään tai puhumaan omaa äidinkieltään? Mitä, jos lapsi itse ei halua omaksua vanhempansa outoja tapoja ja tottumuksia?

Vaikka vanhemmat sulassa sovussa päättäisivätkin, miten he omaa kulttuuriperinnettä kotona jakavat ja kieltä opettavat, on olemassa vielä se kolmas osapuoli – lapsi. Hän ei välttämättä ole lainkaan halukas hyväksymään vanhempiensa tapojen ja kielen ”siirtämissuunnitelmia”, vaan päättää noudattaa omaa linjaansa. Kuinka paljon tämä lapsen oma ”kolmas” kulttuuri muodostuu äidin ja isän kulttuureista, riippuu lapsesta itsestään. Hän voi toki pakon edessä noudattaa itselleen vieraita tapoja ja puhua vierasta kieltä, mutta miten tärkeinä lapsi tavat ja kielen näkee ratkaisee sen, miten hän ne sisäistää ja hyväksyy.

Yksi perhe, monta kulttuuria

Yhden kulttuurin perheessä kasvavalle lapselle oman kulttuurin sisäistäminen ei ole ongelma. Hän saa kulttuurimallinsa valmiina, eikä hänen tarvitse miettiä, miksi meidän perheessä asiat tehdään toisin kuin naapuriperheessä tai kavereiden kotona. Monikulttuurisessa perheessä kasvanut lapsi sen sijaan joutuu itse rakentamaan oman kulttuurinsa. Usein tämä tapahtuu siinä iässä, jolloin lapsella ei välttämättä vielä ole siihen riittäviä valmiuksia. Lapsen saattaa olla vaikea ymmärtää, miksi elämä naapuriperheessä on niin kovin erilaista. (Ollikainen 1996).

Kuinka paljon lapsen oma kulttuuri koostuu isän ja äidin kulttuureista riippuu hyvin monesta asiasta. Vanhempien etninen tausta, kodin ja asuinympäristön asenneilmapiiri, perheen uskonnollinen vakaumus, ympäröivä kulttuuri, perheenjäsenten luonteenpiirteet ja lapsen ikä ovat tekijöitä, jotka muokkaavat perheen toimintatapoja ja vaikuttavat lapsen valintoihin. Etenkin murrosiässä lapset haluavat yleensä samaistua ikätoveriensa kulttuuriin ja jopa hylätä kokonaan vanhempiensa kulttuurit. Myös muilla perheenjäsenillä, sukulaisilla ja ystävillä on suuri merkitys lapsen kulttuuri-identiteetin rakentumiselle. Saman perheen sisarukset saattavat arvostaa eri asioita vanhempiensa kulttuureissa. Myös tyttöjen ja poikien suhtautuminen saattavat poiketa toisistaan.

Monikulttuuristen perheiden ongelma on usein se, että lapselle kaikkein läheisimpien ihmisten eli isän ja äidin kulttuurit vetävät häntä eri suuntiin. Kun lapsi muodostaa omaa identiteettiään, joutuu hän hyväksymään, hylkäämään tai sulauttamaan kahden tai useamman erilaisen kulttuurin normit ja roolimallit. Vanhempien ja heidän kulttuuriensa välimaastossa identiteetin rakentaminen ei aina ole helppoa. Lapsi voi olla ylpeä identiteetistään silloin, kun hän tuntee yhteenkuuluvaisuutta sekä perheeseen että ympäröivään kulttuuriin ja saa jatkuvasti myönteistä palautetta kanssaihmisiltään.

Elämä kahden kulttuurin perheessä antaa lapselle keinoja ja vaihtoehtoja kohdata arkielämän ongelmatilanteita ja on lapselle rikkaus, jos vanhempien kulttuurit täydentävät toisiaan. Monikulttuurisen perhe-elämän onnistuminen edellyttää perheeltä ja sen jäseniltä tietynlaisia valmiuksia. Näitä ovat avoimuus sekä kyky suhtautua tasa-arvoisesti omien vanhempiensa tai puolisonsa edustamaan kulttuuriin ja käyttämään kieleen.

Jos lapselle annetaan mahdollisuus ja hänellä on kyky tasapuolisesti omaksua elämänsä kummankin vanhemman kulttuurien hyvät puolet, hän pystyy hyödyntämään syntymätaustansa parhaalla mahdollisella tavalla (Kangas et al. 2001). Lapsesta todennäköisesti tulee suvaitsevainen ja avoin muita kulttuureja ja uskontoja kohtaan. Hänellä on hyvät edellytykset toimia myöhemmin työelämässä kulttuuritulkkinä työtoverien välillä. Suurella todennäköisyydellä lapsi on myös joustava, sillä erityisesti joustavuutta monikulttuurisissa perheissä vaaditaan. Lapsi voi käyttää ja jakaa muille kahden eri kulttuurin taitoja ja tietoja.

Elämä eri kulttuurien ristipaineessa voi olla lapselle myös raskas kokemus. Jos vanhemmat vetävät lasta eri suuntiin ja yrittävät väkisin saada hänestä oman kulttuurinsa edustajan, on lapsi todella hankalassa tilanteessa. Syynä tämänkaltaiseen käyttäytymiseen voi olla esimerkiksi huoli lapsesta: pelätään vieraalla kulttuurilla olevan vahingollisia seurauksia lapsen kasvulle ja kehitykselle. Useimmiten pelot ovat onneksi turhia ja johtuvat yleensä tietämättömyydestä. Vanhemmat voivat myös väheksyä muita kulttuureita ja siksi haluta lapsen noudattavan omia tapojaan ja tottumuksiaan. Joskus vanhemmalla on hyvin suuri kaipuu omaa maataan, kieltään ja uskontoaan kohtaan. Silloin hän haluaa kasvattaa lapsensa niin, että tämän kanssa voi jakaa omia kokemuksiaan.

Vaikka kahden tai useamman kielen ja kulttuurin omaksuminen on usein vaivatonta ja siitä on lapselle paljon hyötyä tulevaisuudessa, aiheutuu siitä myös päänvaivaa vanhemmille. Vanhempien on hyvässä ajoin syytä sopia pelisäännöt, miten kumpaakin kieltä ja kulttuuria käytetään perheessä tasapuolisesti. Vanhempien on myös sovittava jo varhaisessa vaiheessa yhteisistä kasvatustavoitteista. Vanhempien tulee myös päättää, minkälaista tapakulttuuria kodissa noudatetaan ja mikä koulu valitaan. Lapsen etua ajatellen on tärkeää tehdä päätös lapsen koulukielen valinnasta jo paljon ennen koulun alkua (Nylander 2003).

Vanhemmat saattavat vaatia lasta noudattamaan omia kulttuuritapojaan ja uskomuksiaan, joita lapsi ei tunne ja joihin hänellä ei ole kunnollista kosketuspintaa (Ranni 2001). Jos lapsi pakotetaan vanhempiensa tapojen orjaksi, ei siitä hyvää seuraa. Lapsella on oltava oikeus omaan kulttuuriinsa, ”kolmanteen kulttuuriin”. Vanhemmat eivät voi antaa lapselle valmista mallia. Vanhempi voi näyttää lapselle erilaisia käyttäytymismalleja, kertoa hänelle perinteistä, suvusta ja historiasta sekä noudattaa uskonnollisia tapoja ja rituaaleja esim. juhlapyhien yhteydessä, mutta hän ei voi pakottaa lastaan toimimaan, kuten hän itse toimii. Miten lapsi lopulta käyttäytyy, riippuu siitä, miten paljon hän vanhempiaan ja heidän kulttuuriaan arvostaa.

Monta kieltä, yksi perhe

Suurin osa maailman ihmisistä osaa useampaa kuin yhtä kieltä. Kaksikielisyyteen suhtautuminen vaihtelee eri maissa. Monien maiden kouluissa opetetaan eliitille vieraita kieliä samaan aikaan, kun vähemmistöjen kaksikielisyys nähdään haittana ja oppimisen esteenä. Lapsia voidaan jopa kieltää puhumasta omaa äidinkieltään. Näin tapahtui esimerkiksi entisen Neuvostoliiton aikana inkerinsuomalaisille.

Suzanne Romaine (1995) jakaa monikielisyyden kuuteen eri perhetyyppiin. Näitä ovat:

- Vanhemmillä on eri äidinkielet, joista toinen on ympäristön kieli. Molemmat vanhemmat puhuvat lapselle omaa kieltään.
- Vanhemmillä on eri äidinkielet, joista toinen on ympäristön kieli. Vanhemmat eivät puhu lapselle ympäristön kieltä, vaan toisen vanhemman äidinkieltä. Lapsi omaksuu ympäristön kielen kodin ulkopuolella.
- Vanhemmillä on sama äidinkieli. Ympäristön kieli on eri. Vanhemmat puhuvat lapselle omaa kieltään. Lapsi omaksuu ympäristön kielen kodin ulkopuolella.
- Vanhemmillä on eri äidinkielet, joista kumpikaan ei ole ympäristön kieli. Molemmat vanhemmat puhuvat lapselle omaa äidinkieltään. Lapsi omaksuu ympäristön kielen kodin ulkopuolella.
- Vanhemmillä on sama äidinkieli, joka on myös ympäristön kieli. Vanhempi/vanhemmat eivät puhu lapselle omaa äidinkieltään eivätkä ympäristön kieltä, vaan puhuvat tälle esim. isovanhemman kieltä.
- Vanhempi/vanhemmat ovat kaksikielisiä ja ympäristö on usein kaksikielinen. Vanhempi/vanhemmat puhuvat lapselle kahta kieltä (koodinvaihto).

Jo aivan pienelle laelle on tyypillistä, että hän vastaa eri kieltä puhuville vanhemmilleen heidän äidinkielellään. Hän tulkitsee isän puhuman kielen isänkieleksi ja äidin käyttämän kielen äidinkieleksi. (Kangas et al. 2001). Vaikka puheen oppiminen tällöin saattaa olla hitaampaa, varsin nopeasti lapsi saa ikätoverinsa kiinni. Jos itse puheen tuottamisessa on vaikeita ongelmia, kahden kielen oppiminen samaan aikaan saattaa olla lapselle ylitsepääsemätöntä.

Lapsi pystyy yleensä varsin hyvin oppimaan kaksi tai jopa kolme kieltä samaan aikaan. Vaikka vanhemmat puhuvat eri äidinkieltä ja asuvat vielä kolmannessa maassa, on tärkeää, että he siitä huolimatta puhuvat lapselle omaa kieltään. Valtakulttuurin kielen oppiminen sujuu yleensä pieneltä lapselta hyvin, jos hän vain tapaa muita lapsia. Parhaiten valtakulttuurin kielen lapsi oppii päiväkodissa tai koulussa. (Kangas et al. 2001). Äidinkielellä on erityisen tärkeä merkitys tunteiden tulkkina.

Perheen perustehtävä on siirtää kulttuuriperinnettä ja perimätietoa sukupolvelta toiselle. Mitä harvemmin lapsella on mahdollisuus kuulla ja puhua vanhempansa kieltä kodin ulkopuolella, sitä tärkeämpää on sen vaaliminen kotona. Apuna voi olla kirjojen lukeminen, loru- ja laulujen laulaminen ja audiovisuaalisten menetelmien käyttäminen, kuten televisio-ohjelmat, äänitteet, videot tai internet. Yhdessä leikkimällä ja pelaamalla voidaan auttaa lasta oppimaan. Omakieliset runot, sananlaskut ja elämäntapa-aiheet ovat hyviä keinoja myös tukea lasta. (Kangas et al. 2001).

Jos lapsen isän- tai äidinkielen kielitaito on heikko, se voi olla esteenä identiteetin kasvulle ja pahimmillaan johtaa psyykkisiin tai sosiaalisiin ongelmiin. Myös menestys muissa kielissä vaatii oman äidinkielen vahvaa hallintaa ja tarvittaessa sen tukemista myös koulussa. Sukulaisvierailut auttavat kulttuurin siirtämisessä ja kielen oppimisessa. Jos lapsi ei tapaa lainkaan sukulaisiaan, saattaa hänelle jäädä suppea käsitys omista juuristaan ja sukunsa historiasta. Jos lapsella ei ole yhteistä kieltä isovanhempiensa ja muiden sukulaistensa kanssa, he eivät pysty keskenään jakamaan kokemuksiaan, tietoaan ja tunteitaan. Tästä syystä lapsen kasvaessa yhteydenpito isovanhempiin ja muuhun sukuun saattaa katketa kokonaan.

Vieraaseen maahan muuttaneella vanhemmalla on yleensä tarpeeksi huolia uuden kielen opettamisessa ja omassa kotoutumisessaan, ja hänellä ei aina ole riittävästi resursseja tukea lasta tämän kieliopinnoissa. Joskus vanhempi tai vanhemmat eivät halua puhua lapselle omaa äidinkieltään. (Ollikainen 1996). He saattavat pelätä esimerkiksi puolikielisyttä eli tilannetta, jossa lapsi ei opi kunnolla kumpaakaan kieltä. Yleensä vanhempien pelko on turha, sillä lapsi oppii yleensä helposti ja täydellisesti molemmat kielet. Joskus vanhempi yrittää

nopeuttaa lapsen valtakielen oppimista ja puhuu siksi lapselle vierasta kieltä. Toisinaan vierasta kieltä käytetään siksi, että sen avulla on helpointa kommunikoida. Voi myös olla, että vanhempi häpeää käyttää omaa kieltään. Vanhempi saattaa kokea, ettei hänen taustaansa ja kieltänsä arvosteta riittävästi uudessa kotimaassa.

Yksinkertaistetun, kömpelön kielen käyttö usein hidastaa valtakielen oppimista ja vähentää omaa tunteiden ilmaisua. Kommunikointivaikeudet saattavat aiheuttaa vanhemmille masennusta. Vieraan kielen käyttö voi johtaa pahimmillaan kielimuuriin, jolloin kommunikaatiota perheenjäsenten välillä ei juuri ole. Kielimuuri vaikeuttaa perhesuhteita ja aiheuttaa väärinkäsityksiä kanssakäymisessä. (Kangas et al. 2001).

Monikielisyys ja -kulttuurisuus ovat lapselle vaativa lahja. Kun lapsi pystyy ammentamaan siitä voimia, oppii näkemään asioita kahden kulttuurin silmin, pystyy ratkaisemaan kulttuurien kohtaamisen aiheuttamia väärinymmärryksiä ja ongelmatilanteita, vasta silloin monikulttuurinen perhetausta on lapselle voimavara ja rikastava osa elämää (Ranni 2001).

Kirjallisuus

- Kangas, Riitta, Päivi Gullichsen & Pirjo-Leena De Michele (2001). Nettiradio Mikaeli.
Nylander, Mikaela (2003). Kaksikielisyysden monet kasvot. www.mikaelnylander.net.
Ollikainen, Marketta (1996). Minun maailmani on erilainen. *Yliopisto-lehti* 6/96.
Ranni, Arja (2001). Kaksikulttuurisuus on voimavara. *Kymen Sanomat* 26.10.2001.
Romaine, Suzanne (1995). *Bilingualism*. 2. painos. Oxford & Cambridge; Blackwell.

Elinikäinen oppiminen perheessä ja perheestä

Helena Oikarinen-Jabai

Jokainen perhe on erilainen. Jokainen perhe on monikulttuurinen. Jokainen monikulttuurinen perhe on erilainen. Edellisistä väittämistä voi olla montaa mieltä. Perheen ymmärtäminen ei ole koskaan yksinkertaista, sillä jokainen perhe nivoutuu kulttuuriseen yhteisölliseen taustaansa ja jäsentensä henkilökohtaisiin taustoihin, käsityksiin ja odotuksiin siitä, mitä perhe on ja mitä sen tulisi olla.

Yhteisön asettamat normit perheille voivat olla tiukkoja tai hämäävän epämääräisiä. Keskeistä on hierarkioiden määrittely. Kenellä perheessä on valta? Kuka päättää? Kuka määrää? Mitä velvollisuuksia perheen jäsenillä on toisiaan kohtaan? Kuinka perheessä käyttäydytään ja toimitaan? Odotetaanko lapsilta kuuliaisuutta vai onko aikuisten toimittava lasten ehdoilla?

Juutalais-kristillisen kulttuuritradition piirissä, joka on Suomessakin vaikuttanut kasvatuskäsityksiin, on vuosituhansien ajan korostettu lasten nöyrää roolia vanhempien edessä. Usein perheyhteisössä pienimpiä ja taloudellisesti riippuvaisempia yksilöitä on tarkoituksellisesti nöyryytetty, jotta he pysyisivät kurissa ja herran nuhteessa. Viime vuosikymmeninä ihanteet perheestä ovat Suomessa nopeasti muuttuneet. Lasten ja naisten asemaan perheessä on tullut muutoksia. Monta sukupolvea tai perhekuntaa kattonsa alle mahdollittaneen suurperhe-mallin tilalle on tullut ydinperhe-ideaali, johon kuuluu isä, äiti, kaksi lasta ja kotieläin. Tällaiset perheet eivät kuitenkaan liene enemmistönä muualla kuin oppikirjoissa ja mainoskuvastoissa. Yhä useammin kahta vanhempaa paikkaa yksi. Myös kahden aikuisen ja eläimen perheet ovat yleistyneet. Useampi lapsisia ja sisarus- ja vanhemmuussuhteet suomalaisen mittapuun mukaan avoimesti tulkitsevia perheitä on pääasiassa maahanmuuttajaväestön keskuudessa.

Asun eräässä Helsingin lähiössä, talossa, jossa suurimman osan lapsista toinen tai molemmat vanhemmat ovat ensimmäisen polven maahanmuuttajia. Saan arjessa olla aitiopaikalla katselemassa erilaisten perheiden elämää. Iloineen, ongelmineen, suruineen, pääasiassa kuitenkin arkisten pikkuasioiden ympärille kietoutuvien tapahtumien ketjuineen.

Seuratessani ideologisesti, uskonnollisesti kasvatuskäytännöiltään ja varakkuudeltaan toisistaan poikkeavien pienyhteisöjen elämää ja sitä, miten pikkuhiljaa opitaan elämään rinnakkain, tai sitten ei, olen ollut yllättynyt. Lähiösuurperhekin elää. Eri puolelta Suomea ja maailmaa tulleet ihmiset kohtaavat ja muovaavat toisiaan elämän näyttämöllä. Talossamme on viimeksi kuluneen vuoden aikana vietetty ristiäisiä, häitä, hautajaisia, läksiäisiä ja tupaantuliaisia. Vaikka olen ollut harvoin noissa tapahtumissa läsnä, perherituaalit ja niihin johtaneet syyt ovat tulleet tietooni tavalla tai toisella. Jonkun pitkäaikaista masennusta on alettu joukolla pohtia vasta hänen ajaututtuaan itsemurhaan. Häiriköksi haukutusta pojasta on tullut marttyyri hänen vanhempansa lähetettyä hänet rangaistustoimenpiteenä sodassa olevaan kotimaahansa. Joku on tullut raskaaksi vahingossa, toinen synnyttänyt tytön kolmen pojan jälkeen. Homopariskunta on julkistanut suhteensa avioitumalla. Naapurin rouva on saanut töitä, joihin hukkuu. Eikä minullakaan ole salattuja elämiä.

Pienempi perheeni koostuu minusta ja kahdesta tyttärestäni. Tyttäreni ovat isänsä puolelta gambialaisia. Heidän erilainen kulttuurinen taustansa näkyy ihonvärissä. Vaikka he itse lukevat itsensä suomalaisiksi, tavallisin heille tuntemattomien esittämä kysymys on: Mistä sinä tulet?

Samoin kuin omat tyttäreni useimmat pihapiirimme perheen lapsista ja nuorista ovat Suomen kansalaisia. Väriskaala on laaja. Uskontunnustuksiakin löytyy useampia. Heidän vanhempiansa kotimaita löytyy George Bushin määrittelemän pahan akselin molemmin puolin. Monet heistä osaavat Suomen kieltä ja tuntevat suomalaista kulttuuria vanhempiaan paremmin. Kasvatuskäytäntöjä on joka lähtöön.

Kaksi tarinaa

Ymmärtääkseni hieman paremmin tämän 2000-luvun Suomen monikulttuurista lähiöperhettä, jossa saan jälkijättöisesti olla mukana, aloin monikulttuurista taidekasvatusta käsittelevässä väitöskirjatyössäni kirjoittaa tekstejä, joissa itsellenikin avautuisi maailma, jossa lapseni ja heidän ikätoverinsa elävät.

Lainaan tässä artikkelissa kahta omaa tekstiäni, joissa dialogin keinoin kuvaan kahden erilaisen kaksikulttuurisen perheen arkea ja pohdiskeluja. Ensimmäinen otos on lastenkirjasta, joka kertoo gambialaissuomalaisten kaksostyttöjen, Soonan ja Moonan, päivästä Helsingissä. Referoitu kohtaus tapahtuu tyttöjen äidin kaupassa.

Äidin kaupan näyteikkunassa iso puinen elefantti tervehtii ohikulkijoita. Soonalle se sanoo:

- Hei, Soona, minun on ollut sinua ikävä. Miksi et ole käynyt luonani pitkään aikaan?
- Minulla on ollut matkakiireitä ja päiväkotikiireitä ja kotikiireitä ja lumikiireitä ja kavereikiireitä, Soona toteaa vakavana.

Soonan ja Moonan äidin kaupassa on ihania värejä ja esineitä ja kavereita. Takaseinällä on äidin tekemä kuva Isiksestä. Äiti on kertonut, että Isis on muinainen egyptiläinen jumalatar, joka on hyvin vanha ja viisas ja kokenut nainen. Se suojelee katseellaan kauppaa ja kaikkia, jotka käyvät siellä. Äiti sanoo, että Isiksen syliin mahtuu sukupolvien kokemus ja laulu.

- Minusta Isis näyttää vähän äidiltä ja joskus mummolta. Moona ajattelee.
- Kun kukaan ei huomaa, Isis vilkuttaa minulle silmää ja alkaa laulaa, Direpimpperipompperipedum. Minä tanssin matolla, huilunsoittajat ovat piirissä ympärilläni.

Yhtäkkiä Isis hyppää pöydälle ja tekee kepeän voltin suoraan kirjahyllyn päälle. Hän ojentaa kätensä Moonaa kohti ja he tanssivat ja laulavat yhdessä.

- Soona ja enkelit, tulkaa tanssimaan! Meillä on juhlat! Moona huutaa.

Äiti laulaa kertosaettä:

– Hei kaikki, kaikki, hei kaikki, kaikki, hei kaikki, hei kaikki, kaikki tanssimaan! Diripimpperipompperipedum

Kaupan ovi käy. Kauppaan tulee asiakas.

– No päivää, täällähän on iloista. Näin nuo kirahvit ikkunassa ja ajattelin, että ne olisivat hauska lahja lapsenlapsilleni. Voisikohan niitä katsoa lähemmin. Onpas täällä suloisia tyttöjä. Mistäs te olette heidät tuoneet? Minunkin tyttärelläni on adoptiolapsia, hän kertoo.

- Olen ihan itse heidät synnyttänyt, Gambiassa, vastaa äiti.
- Ihanko totta? No on se onni, että he voivat olla täällä. Eikö siellä Sambiassa olekin sota?

Kummastelee setä.

– Ei Sambiassa ole sota eikä Gambiassakaan, toteaa äiti, – Kai onni on vähän samannäköistä kaikkialla, sielläkin, mistä nämä kirahvit ovat kotoisin. Katsokaa, eikö niillä olekin unelmoiva katse suurissa silmissään, äiti toteaa.

– Miksi sedät ja tädit kysyvät joskus, mistä meidät on tuotu. Mistä ihminen tulee? Moona kysyy äidiltä.

– Teidän mummonne sanoo, että ihminen on tehty maan tomusta. Minä ajattelen, että ihminen tulee taivaan valosta. Isän mielestä ihmisen asia ei ole kysellä, kuinka hän on maan päälle joutunut. Monet ihmiset ajattelevat, että se paikka, jossa he asuvat on maailman keskipiste ja heidän tapansa ajatella on ainoa oikea, vastaa äiti.

– Suomen mummo kertoi, että hän luuli aina ennen, että missään muualla ei voi olla onnellinen kuin Suomessa. Kun Gambian mummo kysyi häneltä, miten joku voi asua niin kylmässä maassa, hän vastasi, ettei hän kestäisi Gambian kuumuutta, muistelee Soona.

– Ihmiset kai ajattelevat, että se paikka, jossa he asuvat, on juuri oikean lämpöinen, pohtii Moona.

– Minä tykkään olla sekä kuumassa että kylmässä. Joskus, kun olen Suomessa, minulla on ikävä Gambiaan, ja jos asuisin Gambiassa, ikävöisin varmaankin Suomeen, Soona toteaa.

Toinen lainaus on tarinasta, jossa käsittelen tutkijan erilaisia rooleja muun muassa kentällä, kirjoittajana ja äitinä. Seuraavissa kohtauksissa äiti ja teini-ikäinen tytär ovat matkalla eräissä eurooppalaisissa suurkaupungissa ja keskustelevat kohtaamistaan ilmiöistä.

Kolmimetrisen naishahmon suippo rinta ojentautui kohti sylissä lepäävän pikkumiehen suuta. Mirja katsoo lumoutuneena tennispallon kokoista nännin nipukkaa.

– Äiti, lähetäänkö jo? Mä haluan mennä sinne kirpputorille ennen kuin ne sulkee, Norea ehdotti.

Mirja jatkoi, – Eikö ole outoa, että naisen rinnat ovat kautta aikojen olleet kaikkialla keskeinen palveluksen ja kuvaamisen kohde.

– Onko se kumma?

– Miten niin?

– No, no, kun tuota, Norea etsii sanoja, – Onhan ne ihmisen ensimmäinen turva.

– Madonnien mesinen maito, maailmojen makea malto, muistojen muhkea mätäs, Mirja lorui, – on saanut kaikissa kulttuureissa taiteilijat panemaan parastaan.

– Matkaajan mehukas mälli, mierolaisen muikea ... mi, mu, ma, menopeli, plastiikkakirurgin pankkitilin pelastaja. Lähetään nyt! Norea totesi kärsimättömästi ja otti äitiään käsikynkästä.

– Jos vaihdetaan kenkiä. Mä en ymmärrä miksi sin piti pakottaa minut ottamaan nämä kopukat. Mun jalat on ihan tohjana. Auh! Mirja parahti kääntyessään kannoillaan.

– Pakottaa. Itsehän sinä suostuit vaihtamaan. Ja sinä et antanut mun ottaa mukaan niitä toisia korkeakorkoisia. Mä en voi pitää näiden housujen kanssa muita kuin näitä. Norean ääni kiristyi hänen peilatussa sivukuvaansa taideteosta suojelevasta lasikaapista.

– Kuinka sinä voit joskus olla niin itsekäs! Mirja äksyi. ”Vai olenko se sittenkin minä, joka venyn ja venyn. Ehkä Norea on oikeassa. Mun pitäisi pitää puoleni.” hän ajatteli puristaessaan kiukkuisesti huuliaan yhteen.

– Nilkutetaan sitten vielä vähän, sanoi Norea sovittelevammin, – Mä haluaisin nähdä ne egyptiläiset muumiot. Mennään sitten jonnekin istumaan ja jätetään kirpputori huomiseen.

”Kumpi on kiinnostavampaa, nähtävyydet ja taideteokset vai niiden ympärillä parveilevat matkamuistojen myyjien ja turisteilla elävien laumat. Tapasimme juuri Wotokundasta koitoisin olevan nuorukaisen, joka satoi käsinauhoja yllätetyille ohikulkijoille, ehkä kaukainen sukulainen.”, kirjoitti Mirja päiväkirjaansa.

”Imperiumin kunniakkaasta historiasta muistuttavien monumenttien ympärillä leijuu läpileikkaus globaalista akvaariosta. Toiset nukkuvat viiden tähden hotellissa, toiset sisäkonpedissä parinkymmenen kaverinsa kanssa. Toiset matkustavat bisnesluokassa, toiset pimennetyissä kajuutoissa. Toiset kasvattavat tiliään vaihtelemalla pörssiosakkeita, toiset

välittämällä postikortteja. Kaikki jonottavat tai odottavat, hetkeä, joka repeää edessäpäin. Joka on toinen. Taivaan halkaiseva salama.”

– Eiks tää oo sikamakee kaupunki. Mä haluan tulla tänne kesätöihin, Norea sanoi, – tai ehkä koko vuodeksi sitten, kun lukio loppuu.

– Jos minä saisin valita, vaihtaisin asuinpaikkaa puolen vuoden välein tai useammin. Täällä tai jossakin muualla Ranskassa olis kiva olla keväällä. Mirja totesi ja kaivoi laukustaan kolikon kantohuivissa nukkuvan vauvan kanssa kerjäävälle romaniniaiselle.

– Anna nyt vähän enemmän, Norea sanoi paheksuvasti ja otti lompakostaan pari viisikymmenttistä. – Ehkä sä voit tulevaisuudessa tehdä niin. Siis asua siellä sun täällä.

– Ja sitten, kun väsyn kiertämiseen muutan luoksesi.

– Jos minäkin kierrän.

– Vaelletaan sitten yhdessä. Siivet kantapäissä. Mirja nauroi.

– Ja lapsi selässä, lisäsi Norea.

Mirja kulautti vesipullon pohjan kurkkuunsa ja nousi jaloilleen kivusta irvistäen.

– Nyt meidän pitää etsiä laastarikauppa ja lähin metro.

Mirja laski korjailemansa tekstin yöpöydälle. ”Asiat ovat niin monisäikeisiä. On vaikeaa kirjoittaa niin, että rivien välissä kulkevan hengityksen taustamusiikki ei peittyisi valmiina annettuihin selityksiin. Kirjoittamisessa pitäisi olla tilaa lukijalle, yllätyksille, pirueteille, hpyille, naurulle, mustille aukoille, joiden edessä ajatus hetkeksi salpautuu pakottautuakseen etsimään uusia polkuja, tyhjistä pulppuilevia virtoja, tuntemattomia maastoja.” Huomaamattaan hän ajatteli ääneen.

Parivuoteen toiselle puolelle nukahtanut Norea kohotti päätään ja sanoi selkä Mirjaan päin

– Äiti, eiks ollu ihanaa ruokaa.

– Nautinnollista. Sai hyvälle tuulelle. Mirja totesi.

– Äiti, asuuko ne romanit täällä, jotka kerjää tai soittaa kaduilla? Norea kysyi hetken päästä.

– Varmaankin.

– Eikö täällä ole sosiaalihuoltoa, kun niiden pitää kerjätä? Tytär kääntyi ja avasi silmänsä.

– Monet on varmaankin sellaisia maahanmuuttajia, jotka ei ole sosiaaliturvan piirissä.

Romaneilla on tosi vaikeat oltavat monessa Euroopan maassa.

– Miksi Hitler halusi tappaa romanitkin? Norea hypisteli peiton reunaa.

– Ne oli sen mielestä juutalaisten tapaan kelvottomia. Ehkä ihmisiä, jotka jotenkin koetaan ulkopuoliseksi tai muualta tulleiksi usein vieroksutaan, pelätään tai vihataan. Tai niitä on ainakin helppo osoittaa sormella.

– Hitlerin yksi lempihaukkuma oli juutalainen kapitalisti bolshevikki. Eihän siinä ole mitään järkeä.

– No ei, eikä ollut muissakaan Hitlerin lausahduksissa. Nukutaan nyt. Mirja sammutti valon yöpöydän lampusta ja veti peiton leukaansa.

– Äiti, kuka keksi rodut? Kuului vuoteen toiselta puolelta. Kun Mirja ei vastannut, Norea tarttui varovasti hänen käteensä.

– Äiti, joko sä nukut?

– Rotuteorioilla on pitkä historia, mutisi Mirja unisena. – Niitä on perusteltu uskonnollisilla ja tieteellisillä faktoilla. Lapsena mä tutkin usein mun serkun vanhaa biologian oppikirjaa, joka meillä oli hyllyssä. Siinä oli yhdistetty ihmisten ulkonäkö ja henkiset ja psyykkiset ominaisuudet. Joku oli ihan vakavissaan kirjoittanut sen ja toiset luki sitä valistuakseen. Irene kohottautui kyynärpänsä varaan ja jatkoi.

– Euroopassa kansallisvaltioajattelu ehkä lisäsi segregointia, erottelua. Kansat ja ihmisryhmät, joita oli syystä tai toisesta vaikea integroida nationalistisiin tai ideologisiin aate- ja

hallintojärjestelmiin, tulkittiin usein uhiksi. Toisaalta esimerkiksi semmoinen ajattelija kuin Julia Kristeva on sitä mieltä, että ranskalainen valtiomuoto on kantanut mukanaan juutalaisuuden, stoalaisuuden ja kristinuskon universalisoivia ja kosmopoliittisia piirteitä ja sisältää siksi suvaitsevaisuuden ja nationalismista luopumisen mahdollisuuden. Imperialismin aikaan Euroopan ulkopuoliset kansat nähtiin lähes aina rodullisesti kehittymättömimpinä ja alempiarvoisina. Ei suomalaisetkaan kovin korkealla ole rotuhierarkioissa olleet. Euroopasta katsoen me ollaan liian idästä ja pohjoisesta.

– Miksi pitää olla valtioita? Norea pohti.

– Hyvä kysymys. Kai valtio on maallistuneessa ajattelussa tullut keisarin ja Jumalan paikalle. Aika useinkin valtio yhdistyy niihin: Koti, uskonto, isänmaa. Tuhattuotinen valtakunta. Isä aurinkoinen. Kunnia. Uskollisuus. Velvollisuus. Kohtalo. Väistämättömyys. Tehtävä. Mirja luutteli.

– Platonin valtiossa vain vapailla miehillä oli äänivalta. Miksi on äidinkieli, mutta isänmaa? Norea keskeytti kyllästyneenä äidin jargongiin.

– Kieli on lihaa. Alussa oli kohtu, sydämen rytmi, valon ääriiviat, ihon leikki, mielihyvä. Sitten joku keksi, että kehoa voi kontrolloida, kahlita, hyödyntää. Äänivaltaa on aina jaettu aika säästeliäästi. Kenellähän se juuri tällä hetkellä on?

– Lipposella ja Bushmanilla. Norea naurahti ja nousi istumaan.

– Hierotaanko vähän. Jos sää mua niin mäkin sit sua.

– Ihan vähän. Mirja heitti peiton sivuun ja sytytti lampun. – Mä laitan ensin jalkoihini laastarit. Rakkoja kirvelee. Hän levitti voidetta verestäviin kantapäihinsä.

Norea otti vuoteella lojuvan voideputkilon käteensä.

– Äiti! Viimeinen käyttöpäivä oli kymmenen vuotta sitten!

Mirja nappasi voiteen Norean kädestä ja puristi läpikuultavaa töhnää etusormelleen.

– Tämä on kallista nännivoidetta. Käytin sitä viimeksi imettäessäni sinua. Kyllä se mun varpasiin vielä kelpaa. Loput voi säästää makuuhaavoihin sitten, kun kengät ei enää kulje.

”Aina jokin ruumiinosa ruvella. Nännit tai varpaat. Sydän tai nivuset.” Mirja ajatteli. ”Eltaantunut tissivoide minun ja tyttäreni jaetun maailman kolhuja pehmentämässä. Kohtaamisista ei selviä kivutta.”

– Äiti, oliko sinulla oikeasti joskus ranskalainen poikaystävä? Norea tiedusteli. – Millainen se oli?

– Kiva. Komea. Ja rohkea... Mahdollisesti rohkeampi kuin minä.

– Ja sitten jätit, ettet tulisi jätetyksi.

– Ehkä.

– Ranskalainen poikaystävä vois olla aika kiva.

– Vaikka semmonen, joka me tavattiin tänään kahvilassa. Tai senegalilainen eiffeltorni-kauppias. Tai sitten se pikkupikku kiinteistövälittäjä liian suuressa takissaan. Voisitte maistella yhdessä alkupaloja ja eturuokia ja jälkijälkiruokia, eikä hän enää koskaan olis yksin.

– Hullu! Norea sanoi ja löi Ireneä leikillisesti tyynyllä. – Sinunkin pitäis löytää mies. Ihan oikeesti.

– Niin, totesi Mirja, – olen kyllästynyt isieni haamuihin. Hän istuutui polvilleen tyttärensä selän taakse, asetti kätensä olkapäille ja tunnusteli sormillaan pehmeitä lihaksia.

Osanottajaluettelo

(esitelmänpitäjien nimet kursivoitu)

- Ahti Yolanda**, projektityöntekijä, Kansainvälinen kulttuurikeskus CAISA/
Avoin keskus -projekti, email: trieuvuhung@hotmail.com
- Akanyildiz Kristiina**,-, Diakoniaopisto, email: kristiina.akhanyuldiz@helsingindiakoniaopisto
- Alitolppa-Niitamo Anne**, tutkija, perheneuvoja, Väestöliiton KotiPuu,
email: anne.alitolppa-niitamo@vaestoliitto.fi
- Arends Markku**, asianajaja (Saksa), email: markkuarends@cybernet-ag.de
- Astanen Eila**, seniorineuvoja, Suomi-Seura ry, email: eila.astanen@suomi-seura.fi
- Bausch-Kamu Sybille**, freelancer saksan opettaja, email: Kamu.Bausch@T-online.de
- Beretova-Komulainen Irina**, pakolaisohjaaja, Kajaanin vastaanottokeskus, email:
irina.komulainen@kajaani.fi
- Brewis Kielo**, tutkija, Ulkomaalaisvirasto/oikeus- ja maatietopalvelu, email:
kielo.brewis@uvi.fi
- Cools Carine**, tutkija, Jyväskylän yliopisto/viestintätieteiden laitos, email:
carine.cools@jyu.fi
- Dincay Riitta**, projektipäällikkö, Vantaan kaupunki/Vasama-projekti, email:
riitta.dincay@vantaa.fi
- Estola Marja**, Suomi-Seuran tukihenkilö, puheenjohtaja, Torinon Suomi-Seura (Italia),
email: maria.estola@mscsoftware.com
- Hakala Hanna**, projektityöntekijä, Leppävaaran sosiaali- ja terveyskeskus, email:
Hanna.Hakala@espoo.fi
- Hanifi Riitta**, tutkija, Tilastokeskus, email: riitta.hanifi@tilastokeskus.fi
- Hartikainen Miira**, sosiaali-/maahanmuuttajatyöntekijä, tutkija, Pääkaupungin turvakoti,
Helsingin yliopisto, email: miirah@luukku.com
- Heikkilä Elli**, tutkimuspäällikkö, dosentti, Siirtolaisuusinstituutti, email: elli.heikkila@utu.fi
- Heimonen Johanna**, tiimin vetäjä, Helsingin yliopiston Vantaan täydennyskoulutus-
laitos, email: Johanna.Heimonen@helsinki.fi
- Hellsten Tarja**, maahanmuuttajatyön diakoniatyö, Helsingin seurakuntayhtymä, email:
tarja.hellsten@evl.fi
- Hennen Helena**, ma hovioikeudenneuvos, asessori, Kouvolan hovioikeus, email:
helena.hennen@om.fi
- Hiltunen Rainer**, maahanmuuttajien oikeudellinen avustaja, Vähemmistövaltuutetun
toimisto, email: Rainer.Hiltunen@mol.fi
- Huusko Arja**, päivähoitoyksikön esimies, projektin vetäjä, Vantaan kpi, URBAN-
ohjelma, ETMO-projekti, email: arja.huusko@vantaa.fi
- Hyvärinen Maarit**, Suomi-Seura ry, email: maarit.hyvarinen@suomi-seura.fi
- Hämäläinen Pirkko**, vastaava ohjaaja, Lahden monikulttuurikeskus, email:
pirkko.hamalainen@phnet.fi
- Isaksson Paavo**, tutkija, puheenjohtaja, Helsingin yliopisto, Kaapatut Lapset ry,
email: paavo.isaksson@luukku.com
- Iskala Anna**, toimittaja, Expatrium-lehti, email: anna.iskala@expatrium.fi
- Istala Päivi**, toimittaja, Yleisradio/asiaohjelmat, email: paivi.istala@yle.fi
- Jerman Helena**, tutkija, Helsingin yliopisto, email: helena.jerman@helsinki.fi
- Jokinen-Morris Brita**, toimittaja, Yleisradio, email: Brita.Jokinen-Morris@yle.fi
- Juvakka Essi**, perheneuvoja, Väestöliitto/Perheverkko, email: essi.juvakka@vaestoliitto.fi
- Jäppinen Sanna**, Kehitysyhteistyön palvelukeskus KEPA, email: sanna.jappinen@kepa.fi
- Järvinen Taru**, tutkija, Siirtolaisuusinstituutti, email: taru.jarvinen@utu.fi
- Järvinen-Tassopoulos Johanna**, tutkija, Helsingin yliopisto, email:
johanna.jarvinen-tassopoulos@helsinki.fi

- Karhu Saara**, Club Finlandia Milano (Italia), email: saara.karhu@libero.it
- Karhunen Anja**, tutkija, Helsingin yliopisto, email: anja.karhunen@edu.hel.fi
- Karlsson Mirja**, toimittaja, Stakes, email: mirja.karlsson@stakes.fi
- Kartovaara Leena**, tilastopäällikkö, Tilastokeskus, email: leena.kartovaara@stat.fi
- Kayenuk Marjut**, toimittaja
- Kemppainen Outi**, hallitussihteeri, Oikeusministeriö, email: outi.kemppainen@om.fi
- Korkeala Päivi**, projektin suunnittelija, Mannerheimin Lastensuojeluliitto, email: paivi.korkeala@mll.fi
- Korva Heidi**, freelance-toimittaja, email: korva@post.com
- Kuusinen Jaakko**, teologi, Kirkon ulkosuomalaistyö (Espanja), email: jkuusinen@telefonica.net
- Laihia Marja-Liisa**, kirkon maahanmuuttajatyön sihteeri, Kirkkohallitus, email: marja-liisa.laihia@evl.fi
- Lassila Olli-Pekka**, pastori, Kirkkohallitus/kirkon ulkosuomalaistyö, email: olli-pekka.lassila@evl.fi
- Lazareva Ella**, konsultti, psykologi, Yhteiset lapsemme ry:n perhekoti, email: ella.lazareva@pp.inet.fi
- Lehtonen Hanne**, Suomi-Seuran neuvontapäällikkö, Suomi-Seura ry, email: anne.lehtonen@suomi-seura.fi
- Leinonen Johanna**, tutkija, Turun yliopisto, email: johlei@utu.fi
- Lindfors Pirjo**, lääkäri, terapeutti, tutkija, HUS, email: pirjo.lindfors@kolumbus.fi
- Linnakangas Anita**, asianajaja, Asianajotoimisto Mika Ala-Uotila Oy, email: anita.linnakangas@nokialaw.fi
- Luomaranta Ritva-Liisa**, asianajaja, kaupunginvaltuutettu, Asianajotoimisto Borenus & Kemppinen, email: Ritva-Liisa.Luomaranta@borenus.fi
- Lähteenmäki Minna**, projektipäällikkö, Mannerheimin Lastensuojeluliitto, email: minna.lahteenmaki@mll.fi
- Molina Orlando**, teologi, perheneuvoja, Helsingin hiippakunnan maahanmuuttajatyö, email: orlando.molina@evl.fi
- Niinimäki Ani**, sosiaalityöntekijä, Tampereen kaupunki/turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskus, email: ani.niinimaki@tt.tampere.fi
- Nisula Katri**, kirjeenvaihtaja, YLE/SR Sisuradio, email: sisu.hkl@yle.fi
- Nousiainen Mervi**, Suomen suurlähetystö (Turkki), email: mervi.nousiainen@formin.fi
- Nyrhinen Niina**, hallitussihteeri, Oikeusministeriö, email: niina.nyrhinen@om.fi
- Oikarinen-Jabai Helena**, tutkija, Taideteollinen korkeakoulu, email: hoikarin@uia.fi
- Ojala Eija Maarit**, tutkija, Väestöliiton väestöntutkimuslaitos
- Oksi-Walter Päivi**, perhepsykologi, USP, Suomalaisen kirkollisen työn keskus (Saksa), email: oksi-walter@t-online.de
- Partanen Hanna**, ylitarkastaja, Ulkomaalaisvirasto, email: hanna.partanen@uvi.fi
- Pitkänen Taina**, tutkija, Kansaneläkelaitos, email: taina.pitkanen@kela.fi
- Pylkkänen Anu**, tutkija, Helsingin yliopisto/naisoikeus, email: anu.pylkkanen@helsinki.fi
- Rantala Hanna**, lainsäädäntösihteeri, Ulkoasiainministeriö, email: hanna.rantala@formin.fi
- Rastas Anna**, tutkija, Tampereen yliopisto/sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos, email: anna.rastas@uta.fi
- Repo Marianne**, ulkomaisten puolisoiden yhdyshenkilö, Ulkoasiainministeriö, email: marianne.repo@formin.fi
- Roos Jonna**, monikulttuuriryhmän vetäjä, Finnwid
- Rosblom Outi**, Luotsi-projekti, etsivä nuorisotyö/Hgin kaupunki, email: outi.rosblom@nk.hel.fi
- Salo-Lee Liisa**, professori, Jyväskylän yliopisto/viestintätieteiden laitos, email: liisa.salolee@jyu.fi

Selkänaho Helena, puoliso- ja perheasiamies, Ulkoasiainministeriö, email: perhe@formin.fi

Shaimi Meri, keskusteluryhmän vetäjä, Pääkaupungin turvakoti (vapaaehtoistoiminta), email: shaimin@kolumbus.fi,

Siitonen Sointu, email: suzbet@jippii.fi

Suomenaro Eeva, (tutkinut suomalais-turkkilaisia avioliittoja Jyväskylän yliopistossa), email: eevasuomenaro@yahoo.com

Süräl Hanna, opiskelija, Helsingin yliopisto/sosiologian laitos, email: hanna.sural@helsinki.fi

Söderman Ellinoora, kehittämisspällikkö, Mannerheimin Lastensuojeluliiton Satakunnan piiri ry, email: ellinoora.soderman@mll.fi

Takalo Pirjo, ylitarkastaja, Vahemmistövaltuutetun toimisto, email: pirjo.takalo@mol.fi

Telle Pirkko, diplomipsykologi (Saksa), email: pirkko.telle@gmx.de

Tervanotko Hanna, teologi, Suomen kirkon pappisliitto, email: hanna.tervanotko@pappisliitto.fi

Tuomi-Nikula Outi, professori, projektin johtaja, Turun yliopisto, email: outi.tuomi-nikula@utu.fi

Urponen Maija, tutkija, Kristiina-instituutti/Helsingin yliopisto, email: maija.urponen@helsinki.fi

Vainio Piia, toiminnanjohtaja, leikkiterapeutti, Kaapatut Lapset ry, email: kaapatut.lapset@suomi24.fi

Wakonen Tuula, Ulkoasiainministeriö/Konsuliasioden yksikkö, email: Tuula.Wakonen@formin.fi

Valpe Leena Mirjami

Watton Maija, Suomi-Seuran tukihenkilö, kouluterveydenhoitaja (Englanti), email: MKWatton@aol.com

Viertola-Cavallari Ritva, tutkiva journalisti, puheenjohtaja, Club Suomi-Finlandia Ancona, Mansikka-lehti (Italia), email: ritva@libero.it

Voipio Sanna, tutkija, opettaja, Helsingin yliopisto, email: sanna.voipio@helsinki.fi

Välimäki Seija, sosiaalityöntekijä, HIV-säätiö/Helsingin AIDS-tukikeskus, email: sejavalimaki@hotmail.com

Monikulttuuriset avioliitot sillanrakentajina

Seminaari 15.8.2003 klo 9–16
Helsingin yliopisto, Auditorio XIII
Sisäänkäynti, Unioninkatu 34, 2. krs

Ohjelma

09.10 Seminaarin avaus
Tutkimuspäällikkö, dosentti Elli Heikkilä, Siirtolaisuusinstituutti

Monikulttuuriset avioliitot ja perheet. Tilastoja, tutkimuksia ja kokemuksia

- 09.15 Seka-avioliitot yhteiskunnallisena katalysaattorina
Tutkiva journalisti, VTM Ritva Viertola-Cavallari, Italia
- 09.30 Suomalais-ulkomaalaisten perheiden muotokuva
Tilastopäällikkö Leena Kartovaara, Tilastokeskus
- 09.45 Monikulttuuristen perheiden dynamiikka
Perhepsykologi Päivi Oksi-Walter, USP, Suomalaisen kirkollisen
työn keskus, Saksa
- 10.00 Kaksikulttuuriset ja kreikkalais-suomalaiset avioliitot
Tutkija Johanna Järvinen-Tassopoulos, Helsingin yliopisto
- 10.15 Amerikansuomalaisten naisten avioliitot II maailmansodan jälkeen
Tutkija Johanna Leinonen, Turun yliopisto
- 10.30 Suomalais-venäläiset avioliitot. odotukset ja pettymykset
Maahanmuuttoperhetyön konsultti, psykologi, Ella Lazareva,
Yhteiset lapsemme ry:n perhekoti
- 10.45 "Per Amore" Videofilmi Riminin suomalaisista naisista
Tutkimuspäällikkö, dosentti Elli Heikkilä, Siirtolaisuusinstituutti
- 11.20 Keskustelu
- 12.15 Lounastauko
Ravintola Paprika, Yliopistonkatu 4

Oikeudellisia pulmakysymyksiä monikulttuurisissa avioliitoissa

- 13.15 Oikeudellisia pulmakohtia suomalais-saksalaisissa avioliitoissa
RA, asianajaja Markku Arends, Saksa
- 13.30 Oleskeluluvan myöntäminen avioliiton perusteella suomalaisten
puolisoille
Ylitarkastaja Hanna Partanen, Ulkomaalaisvirasto
- 13.45 Monikulttuuriset avioliitot, Ulkoministeriön kokemuksia
Lainsäädäntösihteeri Hanna Rantala, Ulkoministeriö

- 14.00 Kansainväliset lapsikaappaukset
Hallitussihteeri Outi Kemppainen, Oikeusministeriö

Monikulttuuristen lasten identiteetti

- 14.15 Kaksi kieltä, kaksi kulttuuria, rikkauden eri asteet lapselle
Projektipäällikkö Minna Lähteenmäki, Mannerheimin lastensuojeluliitto
- 14.30 Kasvaminen monikulttuurisessa perheessä
Tutkija Helena Oikarinen-Jabai, Taideteollinen korkeakoulu
- 14.45 Keskustelu
- 15.45 Seminaarin päätös
- 16.00 Jatkokahvit ja keskustelu ravintola Paprikassa